

**ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
АКТАНЫШ МУНИЦИПАЛЬ
РАЙОНЫ СОВЕТЫ
III чакырылыш**

423740, Актаныш авылы, Ленин пр.,
17нче йортТел. 3-44-44, факс3-44-38.

**РЕСПУБЛИКА ТАТАРСТАН
СОВЕТ АКТАНЫШСКОГО
МУНИЦИПАЛЬНОГО РАЙОНА
III созыва**

423740, село Актаныш, пр. Ленина,
дом 17. Тел./3-44-44, факс 3-44-38.

КАРАР

от 16.09.2019г

Актаныш муниципаль районының 2016 елның 28 сентябрдәге 10-05 номерлы “Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районының 2021 елга кадәр һәм 2030 елга кадәрге план чорына социаль-икътисадый үсеше стратегиясен раслау турында” гы Совет карарына үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту хакында

“Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында” 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон, “Россия Федерациясендә стратегик планлаштыру турында” 2014 елның 28 июндәге 172-ФЗ номерлы Федераль закон, “Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында” 2004 елның 28 июлдәге 45-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы, “2030 елга кадәр Татарстан Республикасының социаль-икътисадый үсеше стратегиясен раслау турында” “Татарстан Республикасы Законына үзгәрешләр керту хакында” 2019 елның 5 апрелдәге 31-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы, Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районы Уставы, Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районы Советы

Карар бирә:

1. Әлеге мәгълүматларны актуальләштерү һәм “Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районының 2021 елга кадәр һәм 2030 елга кадәрге план чорына социаль-икътисадый үсеше стратегиясе” нә үзгәрешләр керту белән бәйлә рәвештә, Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районы Советының 2016 елның 28 сентябрдәге 10-05 номерлы карары белән расланган “Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районының 2021 елга кадәр һәм 2030 елга кадәрге план чорына социаль-икътисадый үсеше стратегиясен” яңа редакциядә расларга.
2. Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районы Советының 2016 елның 28 сентябрдәге 10-05 номерлы “Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районының 2021 елга кадәр һәм 2030 елга кадәрге план чорына социаль-икътисадый үсеш стратегиясен раслау турында” гы карарын үз көчен югалткан дип танырга.
3. Әлеге карарны “Интернет” мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә Татарстан Республикасы хокукый мәгълүмати рәсми порталында <http://pravo.tatarstan.ru> һәм Актаныш муниципаль районының рәсми сайтында түбәндәге адрес буенча <http://aktanysh.tatarstan.ru>. бастырып чыгарырга.
4. Әлеге карарның үтәлешен тикшереп торуну Актаныш муниципаль районы Советы аппараты житәкчесе А.И.Тимировка йөкләргә.

Совет Рәисе

Э. Н. Фәттахов

**ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
АКТАНЫШ МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫНЫҢ
2016-2021 ЕЛЛАРГА ҺӘМ 2030 ЕЛГА КАДӘР ПЛАН ЧОРЫНА
СОЦИАЛЬ-ИКТІСАДЫЙ ҮСЕШ СТРАТЕГИЯСЕ**

СТРАТЕГИЯ ПАСПОРТЫ	4
1. АКТАНЫШ МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫНЫҢ СОЦИАЛЬ-ИКТИСАДИ ҮСЕШ МАКСАТЛАРЫ ҺӘМ БУРЫЧЛАРЫ	7
1.1. РАЙОН ОБРАЗЫ, АНЫҢ МИССИЯСЕ	7
1.2. ТАРМАКЛАР БУЕНЧА МАКСАТЛАР ҺӘМ БУРЫЧЛАР	7
1.2.1 агросәнәгать комплексы	7
1.2 сәнәгать	8
1.2.3 кече эшмәкәрлек	8
Иновацияләр һәм мәгълүмат	8
1.2.5 Торак сәясәте	9
1.2.6 транспорт системасы	9
1.2.7 инженерлык инфраструктурасы. Тормыш белән тәэмин итү системалары	9
1.2.8 Земельные и имущественные отношения	10
1.2.9 экологик куркынычсызлык	10
Туризмны үстерү	11
1.2.11 белем бирү	11
1.2.12 Сәламәтлек саклау	12
1.2.13 Мәдәният.....	12
1.2.14 Физик культура һәм спорт	13
1.2.15 жирле үзидарә органнары эшчәнлеге	13
Коррупциягә каршы тору.....	13
1.2.17 районның Брэндингы.....	14
2. СОЦИАЛЬ-ИКТИСАДИ ҮСЕШ ХАРАКТЕРИСТИКАСЫ	15
3. АКТАНЫШ МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ ҮСЕШЕНӘ СТРАТЕГИК АНАЛИЗ	18
3.1. ИКТИСАДИ ҮСЕШНЕҢ ТӨП КҮРСӨТКЕЧЛӨРЕН АНАЛИЗЛАУ	18
4. СОЦИАЛЬ ҮСЕШНЕҢ ТӨП КҮРСӨТКЕЧЛӨРЕН АНАЛИЗЛАУ	27
4.1. Районда демографик хәл.....	27
4.2. Хезмәт ресурслары, халыкның тормыш дәрәжәсе	28
4.3. БЕЛЕМ	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
4.4. Сәламәтлек саклау	32
4.5. Мәдәният	35
4.6. Физик культура, спорт һәм яшъләр сәясәте	36
5. ПРОСТРАНСТВО ҮСЕШЕ АНАЛИЗЫ	38
5.1. ТОРАК-КОММУНАЛЬ ХУҖАЛЫК	38
5.2. ТРАНСПОРТ ҺӘМ ЮЛ ХУҖАЛЫГЫ	38
5.3. ЭЛЕМТӘ.....	39
5.4. ЭКОЛОГИЯ	39
6. МУНИЦИПАЛЬ ИДАРӘ СИСТЕМАСЫН АНАЛИЗЛАУ	40
6.1. Районның финанс хәле	40
6.2. Муниципаль милек һәм җир	42
7. АКТАНЫШ МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫНЫҢ ТӨП ПРОБЛЕМАЛАРЫ ҺӘМ КОНКУРЕНТ ӨСТЕНЛЕКЛӨРЕ	44
8. АКТАНЫШ МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫНЫҢ СОЦИАЛЬ-ИКТИСАДИ ҮСЕШ СЦЕНАРИЙЛАРЫ	50

9. АКТАНЫШ МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫНЫҢ СОЦИАЛЬ-ИКТИСАДИ ҮСЕШ СТРАТЕГИЯСЕ ЧАРАЛАРЫ	53
10. ТРАНСПОРТ ИНФРАСТРУКТУРАСЫН ҮСТЕРҮ АША АКТАНЫШ МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ ХАЛКЫНЫҢ ЯШӘУ ТИРӘЛЕГЕНЕҢ СЫЙФАТЫН ЯХШЫРТУ.....	57
11. МУНИЦИПАЛЬ РАЙОН ТЕРРИТОРИЯСЕНДӘ ХАЛЫКНЫ СОЦИАЛЬ ЯКЛАУНЫҢ НӘТИЖӘЛЕ СИСТЕМАСЫН БУЛДЫРУ ҺӘМ БЕЛЕМ БИРУ, МӘДӘНИ ҺӘМ СОЦИАЛЬ ХЕЗМӘТЛӘР СПЕКТРЫН КИҢӘЙТҮ АША ХАЛЫКНЫҢ ЯШӘУ, ЭШЛӘУ ҺӘМ ЯЛ ИТҮ ӨЧЕН УҢАЙЛЫ ШАРТЛАР ТУДЫРУ	61
12. БАШКА МУНИЦИПАЛЬ РАЙОННАР ҺӘМ ЭШМӘКӘРЛЕК СТРУКТУРАЛАРЫ БЕЛӘН ПАРТНЕРЛЫК МӨНӘСӘБӘТЛӘРЕН ҮСТЕРҮ ХИСАБЫНА МУНИЦИПАЛЬ ИДАРӘ НӘТИЖӘЛЕЛЕГЕН КҮТӘРҮ.....	74
13. МУНИЦИПАЛЬАРА ХЕЗМӘТТӘШЛЕК.....	77
14. СТРАТЕГИЯНЕ ГАМӘЛГӘ АШЫРУ СРОКЛАРЫ, ЭТАПЛАРЫ, МОНИТОРИНГЫ ҺӘМ МЕХАНИЗМЫ	78
14.1. СТРАТЕГИЯНЕ ГАМӘЛГӘ АШЫРУ СРОКЛАРЫ ҺӘМ ЭТАПЛАРЫ	78
14.2. СТРАТЕГИЯНЕ ГАМӘЛГӘ АШЫРУ МЕХАНИЗМЫ	78
14.3. СТРАТЕГИЯНЕ ТОРМЫШКА АШЫРУ МОНИТОРИНГЫ.....	79
КУШЫМТА	80

Стратегия паспорты

Стратегия исеме	2016-2021 елларга һәм 2030 елга кадәр план чорына Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районының социаль-иқтисади үсеш стратегиясе
Программаны төп эшләүчеләре	Актаныш муниципаль районы Башкарма комитетының иқтисад бүлегә
Стратегиянең максаты һәм бурычлары	<p>Стратегиянең максаты-иқтисадны диверсификацияләү һәм Актаныш муниципаль районының конкурентлылык сәләтен арттыру хисабына халыкның тормыш дәрәжәсен һәм тормышын яхшырту.</p> <p>Бурычлар:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Актаныш муниципаль районының иқтисади потенциалын район иқтисадын диверсификацияләү һәм кече һәм урта эшмәкәрлекне үстерү өчен уңай шартлар тудыру аша күтәрү; 2) транспорт инфраструктурасын үстерү аша Актаныш муниципаль районы халкының яшәү тирәлегенең сыйфатын яхшырту; 3) муниципаль район территориясендә халыкны социаль яклауның нәтижәле системасын булдыру һәм белем бирү, мәдәни һәм социаль хезмәтләр спектрын киңәйтү аша халыкның яшәү, эшләү һәм ял итү өчен уңайлы шартлар тудыру; 4) башка муниципаль районнар һәм эшмәкәрлек структуралары белән партнерлык мөнәсәбәтләрен үстерү хисабына муниципаль идарә нәтижәләлеп күтәрү.
Ярдәмчә	<ol style="list-style-type: none"> 1) 2010-2015 елларга һәм 2020 елга кадәр перспективага ТР Актаныш муниципаль районының энергияне сак тоту һәм энергетика нәтижәләлеп арттыру муниципаль программасы 2) “2018-2020 елларга Актаныш муниципаль районында дәүләт милли сәясәттен тормышка ашыру” муниципаль программасы (№ПР – 279 , 09.11.2018 ел.) 3) Актаныш муниципаль районында 2015 - 2020 елларга "Балаларга һәм яшьләргә патриотик тәрбия бирү" комплекслы программасы (13.02.2015 ПР-12) 4) “2018-2022 елларга Актаныш муниципаль районында кече эшмәкәрлекне үстерү” муниципаль программасы 5) Актаныш муниципаль районының 2018-2020 елларга коррупциягә каршы муниципаль программасы
Стратегияне тормышка ашыру вакыты	2019-2030 еллар
Стратегияне башкаручылар	Башкарма комитет, төрле оештыру-хокукый формадагы предприятиеләр, кече һәм урта бизнес вәкилләре, социаль һәм бюджет өлкәсе оешмалары, Актаныш муниципаль районының ижтимагый һәм башка оешмалары
2030 елга стратегияне гамәлгә ашыруның төп нәтижәләре	<ul style="list-style-type: none"> - тулаем территорияль продукт күләменең 2018 елга карата жыелган үсеш темпы чагыштырма бәяләрдә 148% тәшкил итә; - кече башына туры килгән акчалата керем бер айга уртача 24495,48 сум тәшкил итә; - эшсезлек дәрәжәсе 0,24 % ны тәшкил итә;

	<ul style="list-style-type: none"> - халыкның гомуми торак майданы белән уртача тәэмин ителеше бер кешегә 27,8 кв. м дан 30,16 кв. м га кадәр артачак; - хезмәт житештерүчәнлегә 3,21 млн. сум тәшкил итәчәк. - туучылар саны коэффициенты елына уртача 1000 кешегә 11,6 кешегә артачак; - физик культура һәм спорт белән системалы рәвештә шөгыльләнүче халык өлеше 46% тәшкил итәчәк; - ВТПДА кече һәм урта бизнес өлеше 30% тәшкил итәчәк; - жирлекләргә яшелләндерү дәрәжәсе 48,5% тәшкил итә; - икътисади үз-үзен тәэмин итү дәрәжәсе 42% ка кадәр артачак.
Стратегия координаторы	Татарстан Республикасы икътисад министрлыгы
Стратегия үтәлешен контрольдә тотуны оештыру системасы	Стратегия үтәлешен контрольдә тоту Актаныш муниципаль районы Башкарма комитеты тарафыннан башкарыла

КЕРЕШ

Социаль-икътисадый үсеш стратегиясе Актаныш муниципаль районы Татарстан Республикасы 2016-2021 елларга һәм 2030 елга кадәр чорда (алга таба – Стратегия АМР) эшлэнгән нигезендә төп нигезлэмөләре Федераль законның 28 нче июнь, 2014 ел № 172-ФЗ “Стратегик планлаштыру турында” Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы Законы, 16 март 2015 ел № 12-ТРЗ мөгариф турында “Татарстан Республикасында стратегик планлаштыру”, Татарстан Республикасы законының 15 март 2015 ел, № 40-ТРЗ номерлы карары " 2030 елга кадәр Татарстан Республикасын социаль-икътисадый үстерү стратегиясен (алга таба – Стратегия-2030) раслау һәм Татарстан Республикасы Президентының Татарстан Республикасы Дәүләт Советына еллык Юлнамасы турында.

АМР стратегиясен тормышка ашыру чоры алда аталган законнар белән аңлатыла.

АМР стратегиясен эшләү һәм гамәлгә ашыру барышында 2030-3, 6 һәм аннан да күбрәк еллар стратегиясе белән билгелэнгән диапазоннарда өч еллык скользящий планлаштыру методын куллану планлаштырыла. Шуңа бәйле рәвештә АМР стратегиясенең төп чаралары 2019-2021 еллардагы беренче өч елга тупланган.

Чаралар планын үтәү нәтижәләре буенча һәм АМР үсешенең тышкы һәм эчке факторларыннан чыгып, ел саен чираттагы өч еллык план чорына (2020-2022, 2021-2023, 2022-2024 еллар) чаралар детальләштерелә.

АМР социаль-икътисади үсеш мәсьәләләрен хәл итү үсешкә комачаулаучы проблемалар исемлегендә һәм тикшерү элементләренә нигезләнә.

Татарстан Республикасы Президенты Р.Н. Миңнехановның расланган һәм Татарстан Республикасы премьер-министры И. Ш. Халиков һәм муниципаль берәмлекләр Советы Президиумы рәисе М. З. Шакиров белән килештерелгән килешүенә ярашлы рәвештә Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте башкарма органнарының (алга таба – йомгак) һәм Татарстан Республикасы жирле үзидарә органнарының (алга таба – ММИ) уртак чаралары планын АМР авыл жирлекләре АМР стратегиясе кысаларында социаль-икътисадый үсешенең үз планнарын эшлиләр. Аларның үтәлешенә мониторингны АМР башкарма комитеты (алга таба – АМР БК) тәэмин итә.

Мониторинг тәртибе, аның нәтижәләрен куллану “Стратегияне тормышка ашыру механизмы” 7 бүлегендә тасвирланган.

1. АКТАНЫШ МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫНЫҢ СОЦИАЛЬ-ИКТИСАДИ ҮСЕШ МАКСАТЛАРЫ ҺӘМ БУРЫЧЛАРЫ

1.1. Район образы, аның миссиясе

«Татарстан Республикасының беренче Президентының хыял территориясе – иктисадны диверсификацияләү хисабына югары сыйфатлы тормыш территориясе»

Төп стратегик максат-Актаныш муниципаль районының иктисадын диверсификацияләү һәм конкурентлылык сәләтен арттыру хисабына халыкның тормыш дәрәжәсен һәм тормышын яхшырту.

Бурычлар:

1. Актаныш муниципаль районының иктисади потенциалын район иктисадын диверсификацияләү һәм кече һәм урта эшмәкәрлекне үстерү өчен уңай шартлар тудыру аша күтәрү;

2.Транспорт инфраструктурасын үстерү аша Актаныш муниципаль районы халкының яшәү тирәлегенең сыйфатын яхшырту;

3. Муниципаль район территориясендә халыкны социаль яклауның нәтижәле системасын булдыру һәм белем бирү, мәдәни һәм социаль хезмәтләр спектрын киңәйтү аша халыкның яшәү, эшләрү һәм ял итү өчен уңайлы шартлар тудыру;

4.Башка муниципаль районнар һәм эшмәкәрлек структуралары белән партнерлык мөнәсәбәтләрнен үстерү хисабына муниципаль идарә нәтижәлеләген күтәрү.

1.2. Тармаклар буенча максатлар һәм бурычлар

1.2.1 Агросәнәгать комплексы

Максат: Авыл хужалыгының тотрыклы эшләвен тәэмин итү

Бурычлар:

1. Терлекчелекне үстерү, терлекчелек продукциясен эшкәртү һәм сату:

- мөгезле эре терлекнең баш санын саклап калу һәм арттыру

	2019	2020	2021	2022	2023	2025	2030
Барлык баш саны	34308	38001	39232	40000	40768	42268	44000
шулардан савым көтүе (баш)	10834	11506	12239	13000	13500	14000	15000
калган эре мөгезле терлекләр саны(баш)	23474	26495	26993	27000	27268	28268	29000

- бер сыердан савым күрсәткече 8000 кг кадәр арттыру

	2019	2020	2021	2022	2023	2025	2030
Бер сыерга савым, кг	5000	5250	5700	6000	6200	6500	8000

- башлангыч баш терлеккә ит житештерү күрсәткечен арттыру

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2025	2030
Бер башка, кг ит үстерелгән	240	244	246	248	250	251	268	295

2. Үсемлекчелекне үстерү, үсемлекчелек продукциясен эшкәртү һәм сату:

- чөчүлек майданнарын саклап калу

	2019	2020	2021	2022	2023	2025	2030
Чөчүлекләр, гектарларда	91196	91196	91196	91196	91196	91196	91196

- корылыкны исәпкә алып, 1 гектарга үсеш темпларын саклап калу һәм арттыру;

- хужалыкларны инновацион технологияләр белән модернизацияләү (киптергеч һ. б.);

3. Авыл хужалыгы житештерүен инновацион үстерү:

- үсемлекләрнең яңа сортларын, токымнарын һәм яңа төр хайваннарны кулланышка кертү;

- ашламаларны, үсемлекләрне саклау чараларын, азык һәм азык өстәмәләрен, ветеринария препаратларын куллану;

4. хужалыкларны югары квалификацияле кадрлар белән тәэмин итү;

5. яшь белгечләргә максималь ярдәм күрсәтүне тәэмин итү;

- хезмәткәрләргә хезмәт хакын арттыру;

- хезмәткәрләргә торак бирү;

6. Сөт комплексларын үстерү һәм арттыру өчен икътисадый шартлар тудыру:

- конкуренциягә сәләтле сөт комплекслары, азык станцияләре төзү;

- югары технологияле жиһазлар сатып алу;

- үзөбез житештергән терлекчелек продукциясен эшкәртү өчен шартлар тудыру.

1.2 Сәнәгатъ

Максат: икътисадның сәнәгатъ секторының тотрыклылыгын арттыру

Бурычлар:

- район предприятиеләрендә технологик модернизацияләүне стимуллаштыру һәм нәтижәлелек ресурсын гамәлгә кертү;

- житештерүнең нәтижәлелеген арттыру, житештерелә торган товарлар һәм хезмәтләр ассортиментын киңәйтү;

- районда житештерелә торган продукцияне сату өчен эчке һәм тышкы базарларны киңәйтү;

- сәнәгатъ майданчыкларын һәм паркларын үстерүне стимуллаштыру;

- эшчәнлекнең яңа юнәлешләрен (авыл хужалыгы продукциясен эшкәртү, туризм) ачу белән район икътисадын диверсификацияләү)

1.2.3 Кече эшмәкәрлек

Максат: кече һәм урта эшкуарлыкның нәтижәле эшчәнлегенә һәм үсешенә өчен шартлар тудыру, шулай ук Актаныш муниципаль районының социаль-икътисади үсеш бурычларын хәл итүгә керткән өлешен арттыру.

Бурычлар

- кече бизнесны үстерү өчен уңайлы шартлар тудыру;

- эшкуарлык потенциалын стимуллаштыру;

- авылда альтернатив мәшгульлеккә ярдәм итү;

- мәгълүмат кыры формалаштыру: мәгълүмат бирү, административ ярдәм, методик һәм консультация ярдәме;

Инновацияләр һәм мәгълүмат

Максат: мәгълүмати жәмгыятькә күчү;

Бурычлар

- торак-коммуналь хезмәтләр өчен халык тарафыннан түләү һәм дөүлэт һәм муниципаль хезмәтләрне популярлаштыру, дөүлэт хезмәтләренең бердәм порталы аша;

- «Халык контроле», «Ведомстволар хисаплары», «Ачык мәгълүматлар», «Татарстан Республикасы депутатлары», «Норматив хокукый актлар проектлары буенча фикер алышу» Ачык хөкүмәт сервисларын популярлаштыру;

- “Имин Актаныш ” проекты кысаларында халык иминлеген арттыру;
- мәгълүмати куркынычсызлык, шәхси мәгълүматларны яклау буенча чаралар үткәрү;
- ГЛОНАСС+112;
- модернизацияләү һәм техник базасын яңарту;
- Татарстан Республикасы мәгълүматлаштыру һәм элемтә министрлыгының программа продуктлары буенча мәгълүматлаштыру һәм мәгълүматны саклау бүлеге белгечләрен әзерләү һәм укыту;
- халыкның компьютер грамоталылыгын арттыру.

1.2.5 Торак сәясәте

Максат: районда яшәүчеләрнең торак шартларын комплекслы яхшырту һәм торак төзелешенең яңа территорияләрен үстерү аша.

Бурычлар

- Торак белән тәэмин ителешне арттыру.
- Торак шартларын яхшырту

1.2.6 Транспорт системасы

Максат: район торак пунктларының урам-юл челтәрен үстерү һәм халыкка транспорт хезмәте күрсәтүнең сыйфатын арттыру; жәмәгать транспортының өстенлеге һәм экологияләштерү.

Бурычлар

- 2030 елга Татарстан Республикасы стратегиясендә билгеләнгән Кама икътисады зонасы үсеше стратегиясен исәпкә алып, район һәм халык икътисады ихтыяжларына туры китереп транспорт инфраструктурасын үстерү.
- Районның урам-юл челтәрен үстерү (яңаларын төзү һәм гамәлдәге юл инфраструктурасы объектларын реконструкцияләү, транспорт санын арттыруны исәпкә алып, парковка урыннарын оештыру, юллар төзелеше һәм ремонтны сыйфатын арттыру).
- Халыкка транспорт хезмәте күрсәтүнең сыйфатын күтәрү.
- Нәтижәле юл хәрәкәтен оештыру.

1.2.7 Инженерлык инфраструктурасы. Тормыш белән тәэмин итү системалары

Максат: инженерлык инфраструктурасы объектларын куллануның ышанычлылыгын һәм ышанычлылыгын арттыру; энергия нәтижәлелегенә һәм ресурсларны саклауга юнәлдерелгән торак-коммуналь хужалык системасының тотрыклы эшләве. 2030 елда тормыш тәэмин итү системасын күзаллау: Энергоэффектив авыл.

Бурычлар

- Район торак пунктларын (су белән тәэмин итү һәм ташландык суларны агызу, жылылык белән тәэмин итү, электр белән тәэмин итү, газ белән тәэмин итү) тормыш белән тәэмин итү системаларының ышанычлылыгын һәм нәтижәлелеген арттыру.
- Районны газ белән тәэмин итү лимитын арттыру.
- Торак-коммуналь хужалык системасы эшенең нәтижәлелеген күтәрү, хезмәт күрсәтүнең заманча таләпләренә һәм стандартларына туры килү-килмәүне тәэмин итү. Күпфатирлы йортлар белән профессиональ идарә итүне тәэмин итү.
- Торак-коммуналь хезмәтләрнең квалификацияле заказчылары булып торган күпфатирлы йортларда биналарның жаваплы һәм актив милекчеләрен формалаштыру.

Финанс һәм хокукый грамоталылыкны һәм ТКХ хезмәтләрен кулланучыларның жаваплылыгын арттыру. Халык контроле торак-коммуналь хужалыгын үстерү.

- Районның торак пунктлар инфраструктурасы тарафыннан энергия ресурсларыннан файдалануның нәтижелелеген арттыруга һәм энергия һәм ресурслардан файдалануның гомуми дәрәжәсен киметүгә юнәлеше.

1.2.8 Жир һәм мөлкәт мәнәсәбәтләре

Максат: жирләрдән һәм муниципаль милекне иң нәтижәле файдалану, мөлкәттән максималъ табыш алу, милекне дәрәс һәм рациональ файдалану, ә атап әйткәндә, жир кишәрлекләрен жирдән файдалану һәм авыл жирлекләре тәзү кагыйдәләре һәм рәхсәт ителгән файдалану нигезендә файдалану, алардан файдалану һәм аларны тәзү кагыйдәләре нигезендә дәрәс һәм рациональ файдалану

Бурычлар

- муниципаль берәмлекнең күчәмсез һәм күчәмле милке белән идарә итү;
- аренда түләүләре буенча бурычларны киметү;
- жир кодексы һәм жир кишәрлекләреннән файдалану рәхсәт ителгән төрләрнең генераль планы белән тәңгәлләштерү;
- жир һәм күчәмсез милекне хужалык әйләнешенә жәлеп итү, жир һәм күчәмсез милек базарының финанс өлешен оптимальләштерү; жир кишәрлеге язмышының бердәм принцибын һәм анда булган күчәмсез милек объекты тормышка ашыру;
- авыл хужалыгы билгеләнешендәге жирләргә карата федераль һәм республика законнары нигезләмәләрен гамәлгә ашырганда авыл хужалыгы житештерүен үстерү һәм авыл хужалыгы билгеләнешендәге жирләрен саклап калу өчен уңай шартлар тудыру максатларында муниципаль берәмлек мәнфәгатьләрен исәпкә алу;
- авыл хужалыгы билгеләнешендәге жирләрдән нәтижәле файдалану һәм аларны хужалык әйләнешенә кертү өчен шартлар тудыру;
- торак пунктлар жирләреннән нәтижәле һәм нәтижәле файдалану; сәнәгать жирләрен инвестицион үстерү;
- жиргә дәүләт милкен чикләү;
- жирдән файдаланучыларга барлык жир кишәрлекләрен беркетү;
- жирдән файдаланучыларның рәхсәт ителгән жир кишәрлекләрен куллануын контрольдә тоту.

1.2.9. Экологик куркынычсызлык

Максат: район тирәлегенә экологик куркынычсызлыгын комплекслы тәэмин итү һәм халыкта экологик фикерләүне үстерү.

Бурычлар

- Атмосферага пычрак матдәләренә стационар һәм күчмә пычрату чыганаclarыннан чыгару күләмен киметү.
- Район территориясе чикләрендә елгаларның һәм башка су объектларының пычрану дәрәжәсен киметү.
- Тотрыклы район экосистемаларын саклау.
- Халыкның экологик үз-үзен тотышы культурасын формалаштыру.
- Әйләнә-тирәлекне саклау, икенчел ресурсларны эшкәртү һәм энергия саклау технологияләрен кертү өлкәсендәге проектларны тормышка ашыруны стимуллаштыру.

1.2.10. Туризмны үстөрү

Максат: Актаныш муниципаль району территориясендө заманча таләпләргә туры килә торган, конкурентлыкка сәләтле туристик-рекреацион зонаны формалаштыру һәм аның нәтижәле үсешә өчен шартлар тудыру, туристлар агымын формалаштыру.

Бурычлар

- Актаныш муниципаль районуның туризм өлкәсендә региональ һәм Россия проектларында катнашуы белән туристлык хезмәтләренә республика һәм төбәкара базарларында позициясе;
- Туристтик-рекреацион хезмәтләргә кулланучыларның ихтыяжын канәгатьләндерү;
- Архитектура һәйкәлләрен саклау һәм реставрацияләү, мәдәни-тарихи һәм табигый мирасны рациональ файдалану;
- Районда булган туристлык продуктларының конкурентлыгын арттыру һәм яңа эшләр эшләү;
- Актаныш муниципаль районуның эчке һәм керү туризмы өчен туризм инфраструктурасын үстөрү;
- Туризм өлкәсендә кече бизнесның эшмәкәрлек эшчәнлеген үстөрү һәм гражданның яңа туристик хезмәтләр булдыруга жәлеп итү;
- Яңа туристлык объектларын булдыру, халыкка көнкүреш хезмәте күрсәтү һәм урнаштыру чаралары өчен инвестицияләр жәлеп итү юлы белән матди базаны үстөрүне стимуллаштыру;
- Актаныш муниципаль районуның туристик зоналары һәм маршрутлары үсешә өчен инвесторлар жәлеп итү;
- Районда яшәүче халыкларның традицион мәдәниятләрен торгызу һәм үстөрү өчен шартлар тудыру;
- Туризм өлкәсендә кадрлар әзерләү һәм аларның квалификациясен күтәрү;
- Актаныш муниципаль районуның имиджын формалаштыруга, туристлык-мәгълүмат ресурсын булдыруга юнәлтелгән актив мәгълүмати эшчәнлекне тормышка ашыру;
- Эш урыннары санын арттыру;
- Муниципаль бюджетның керем өлешен арттыру.

1.2.11. Белем бирү

Максат: белем бирүнең сыйфатын модернизацияләү юлы белән күтәрү, укучыларда гомуми һәм һөнәри белем бирүгә, жәмгыятьтә үз-үзеңне һәм һөнәрне үстөрүгә, белем бирү оешмасының гаилә белән нәтижәле хезмәттәшлеген үстөрү аша мотивацияне ныгыту.

Бурычлар

1. Мәктәпкәчә белем бирү системасын үстөрү һәм нәтижәлеләген арттыру.
2. Икътисадның инновацион үсешә бурычларын хәл итүгә юнәлдерелгән заманча белем бирү моделен тәзү һәм күрсәтелә торган хезмәтләренә сыйфатын бәяләү системасын үстөрү.
3. Мәгариф белән идарә итү системасының нәтижәлеләген арттыру.
4. Укытуучыларның һәм мәктәпләренә эш сыйфатын бәяләү системасын камилләштерү.
5. Укучыларны һөнәри юнәлеш бирү, профильле укыту һәм профиль алды әзерләү системасын камилләштерү.
6. Аның эшчәнлегенә нәтижәлеләген арттыру максатында мәгариф оешмалары чөлтөрөн үстөрү.
7. Мәгариф системасының кадрлар потенциалын үстөрү.
8. Заманча белем бирү стандартларын һәм технологияләрен гамәлгә кертү.

9. Милли мәгарифне үстерү.

10. Бердәм электрон мәгариф киңлеген үстерү.

1.2.12. Сәламәтлек саклау

Максат: Актаныш районы халкының озын гомерлелеген саклау һәм ныгыту өчен сыйфатлы һәм һәркем ала алырлык медицина ярдәмен тәэмин итә торган, медицина хезмәтләрен күрсәтүнең хокукый, икътисадый һәм оештыру шартларын булдыру юлы белән пациентларга юнәлгән сәламәтлек саклау системасын булдыру

Бурычлар

- Авыруларны профилактикалау һәм сәламәт яшәү рәвешен формалаштыру ролен арттыру, халык арасында санитар-агарту эшен уздыру, шуның белән халыкның медицина белемен яхшыртуны максат итеп куя.
- Актаныш муниципаль районы халкына медицина ярдәменең һәркем өчен мөмкин булуын һәм сыйфатын арттыру;
- Хезмәткә яраклы яшәтәге халыкның үлем-китем санының, шул исәптән үлем санының кимүе;
- Инвалидлыкка беренчел чыгу кимүе;
- Авыруларның жибәрелгән рәвешләренең, шул исәптән онкологиянең санын киметү;
- Районның сәламәтлек саклау системасына телемедицина технологияләрен актив кертү.
- Онкологик авыруларны һәм туберкулезны профилактикалау максаты белән, халыкны флюорографик тикшерүнең 100% - ына ирешү, шул исәптән риск төркемнәреннән.
- Йогышлы булмаган авыруларның иртә формаларын ачыклау максаты белән халыкны диспансер тикшерүе белән тәэмин итү 100%.

1.2.13. Мәдәния

Максат: "Актаныш-Татарстан Республикасының татар, милли, авыл мәдәнияте периферия үзеге»

Бурычлар

- Мәдәният учреждениеләре инфраструктурасын үстерү һәм модернизацияләү, Актаныш районында бердәм мәдәни киңлек (платформа) булдыру. Район халкының барлык төркемнәре, шул исәптән тормыш эшчәнлегенә чикләнгән затлар өчен мәдәни байлыктардан һәм хезмәт күрсәтүләрдән файдалану мөмкинлеген тәэмин итү.
- Халыкка күрсәтелә торган хезмәтләрнең форматын һәм эчтәлеген камилләштерү, яңа мәдәни - ял итү киңлекләрен булдыру, табигый-ландшафт, тарихи урыннарны брендлы район фестивальләре һәм конкурслары оештыруда куллану юлы белән.
- Тармакны мәгълүматлаштыру.
- Музей эшчәнлеген үстерү
- Яшь талантларга ярдәм итү, сәнгать белеме системасын үстерү.
- Районның китапханә системасын ТР китапханәләре челтәренең бердәм мәгълүмат системасына кертү
- Мәдәни-ял итү эшчәнлегенә өлкәсендә халык өчен хезмәт күрсәтү күләмнәрен һәм төрләрен киңәйтү.
- Авыл, автор, балалар киносын үстерү һәм популярлаштыру-ижат фотосы. Кино-фестивальләр, кино көннәре оештыру һәм үткөрү.
- Район ижат коллективларының республика, төбәкара конкурсларда, фестивальләрдә актив катнашуы.

- Халык иҗат коллективларының һәм концерт оешмаларының гастроль эшчәнлеген үстерү.
- Мәдәният өлкәсендә кадрлар әзерләү һәм яңадан әзерләү
- Районның мәдәни мирас объектларын нәтиҗәле куллануны популярлаштыру һәм оештыру. Районда туризмның төрле формаларын үстерүдә авыл хужалыгы мөмкинлекләрен, торак пунктларның табигый-ландшафт үзгәрткүчләрен, тәрәзәләрне актив куллану.

1.2.14. Физик культура һәм спорт

Максат: халыкны актив һәм сәламәт яшәү рәвешенә җәлеп итүнең нәтиҗәле чарасы буларак физик культура һәм спортны үстерү өчен шартлар тудыру

Бурычлар

- балалар-яшүсмерләр спортын үстерү;
- эшкә яраклы халык арасында физик культура һәм спортны үстерү;
- өлкән яштәгә граждандарга һәм инвалидларга физик тәрбия һәм спорт;
- массакүләм спортны үстерү өчен мөһим учреждениеләрендә дә, яшәү урынында да спорт инфраструктурасы булдыру;
- спортның база төрләре буенча югары казанышлар спортын үстерү өчен спорт корылмалары төзү;
- физик культура һәм спорт буенча белгечләр әзерләүне, аларны яңадан әзерләүне һәм квалификацияләрен күтәрүне тәмин итү;
- физик культураны, спортны һәм сәламәт яшәү рәвешен пропагандалау юлы белән физик культура һәм спорт белән шөгыйльләнүгә һәм «Хезмәткә һәм оборонага әзер» бөтенроссия физкультура-спорт комплексы нормативларын үтәүгә төрле категория граждандарның кызыксынуларын арттыру;
- физик культура һәм спортның норматив-хокукий базасын камилләштерү;
- югары казанышлар спортын үстерү, спорт резервын әзерләү өчен шартлар тудыру;
- физик культура һәм спорт өлкәсенә бюджеттан тыш акчалар һәм инвестицияләр җәлеп итү, аерым алганда, матди-техник базаны яңартуга.

1.2.15. Җирле үзидарә органнары эшчәнлегенә

Максат: җирле үзидарә органнары эшчәнлеген камилләштерү.

Бурычлар:

- җирле үзидарә органнарының кадрлар составы сыйфатын күтәрү;
- бюджет процессын камилләштерү;
- муниципаль мөлкәт, шул исәптән районның җир ресурслары белән нәтиҗәле идарә итүне тәмин итү ;
- муниципаль идарәне камилләштерү;
- муниципаль хезмәтләр күрсәтү системасын үстерү.

1.2.16. Коррупциягә каршы тору

Максат: коррупциянең сәбәпләрен ачыклау һәм бетерү (коррупцияне профилактикалау), коррупциягә каршы шартлар тудыру, җәмгыятьтә коррупциягә карата түзеп торырлык мөнәсәбәт формалаштыру.

Бурычлар

- коралларны һәм механизмнарны, шул исәптән хокукий һәм оештыру, коррупциягә каршы торуны камилләштерү;
- норматив хокукий актларга һәм норматив хокукий актлар проектларына коррупциягә каршы экспертиза үткәрүне оештыруны камилләштерү;
- коррупциягә каршы мониторинг үткәрү;

- коррупциягә каршы укытуны активлаштыру һәм коррупциягә каршы пропаганда, коррупциягә каршы көрәшкә кадрлар, матди, мөгълүмати һәм гражданлык жәмгыятенең башка ресурсларын жәлеп итү;
- дәүләт һәм муниципаль органнар эшчәнлегенең ачыклығын, халык өчен үтемле булуын тәэмин итү, аларның гражданлык жәмгыяте белән элемтәсен ныгыту, коррупциягә каршы көрәш активлығын стимуллаштыру;
- дәүләт (муниципаль) ихтыяжларын тәэмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәтләр сатып алуны оештыру һәм уздыру өлкәсендә эшчәнлекне камилләштерү;
- эшкуарлыкка административ басымны эзлекле рәвештә киметү (бизнес-структуралар);
- хокук саклау органнары белән хезмәттәшлекнең нәтижәлелеген арттыру;
- көнкүреш коррупциясен минимальләштерү чараларын көчәйтү;
- дәүләт һәм муниципаль хезмәткәрләрнең коррупциягә каршы үз-үзләрен тотышын стимуллаштыру.

1.2.17. Районның брэндингы

Максат: муниципаль берәмлекнең көчле һәм тотрыклы имиджын булдыру.

Бурычлар

- территорияль берәмлекләрнең конкурентлылык сәләтен үстерү һәм арттыру - аз торак пунктлардан алып район үзәгенә кадәр.
- территорияне үстерүгә һәм аның жирле халык, инвесторлар һәм туристлар өчен жәлеп итүчәнлеген арттыруга комплекслы якин килү.
- районның тарихи, инфраструктура һәм социомәдәни ягыннан да, шулай ук район халкының тәңгәллеген дә ачыклау.

2. СОЦИАЛЬ-ИКТИСАДИ ҮСЕШ ХАРАКТЕРИСТИКАСЫ

Татарстан Республикасының Актаныш муниципаль районы республиканың төньяк-көнчыгышында урнашкан, Башкортостан Республикасының Краснокама, Илеш, Бакалы районнары, Удмуртия Республикасының Каракүл районы һәм Мөслим, Минзәлә районнары белән чиктәш. Район 87 торак пунктны үз эченә алган 28 авыл җирлегеннән тора. Якин-тирә тимер юл станцияләреннән 140-160 км ераклыкта файдалы казылмалар булмау, урман азлыгы, әмма уңдырышлы җирләр авыл хужалыгы производствосының өстенлекле үсешен билгели.

Актаныш муниципаль районының территориясе-2034 кв. км, шуның 1572,57 кв. км авыл хужалыгы билгеләнешендәге җирләр; урман белән капланган мәйдан 195,28 кв. км тәшкил итә. Озынлык: төньяктан көньякка-60 км, көнбатыштан көнчыгышка-48 км.

1 рәсем. Актаныш муниципаль районының Татарстан Республикасында урнашуы

Актаныш муниципаль районының үзәге-Актаныш авылы Татарстанның төньяк-көнчыгышында, Казаннан көнчыгышка таба 381 км ераклыкта урнашкан. Ул Түбән Кама сусаклагычы янында, Нефтекамск тимер юл станциясеннән көньякка 65 км ераклыкта урнашкан. Районның көньяк өлешендә - «М-7 «Волга» автомобиль юлы.

Районның өслеге 60-235 метр биеклектәге амплитудалы дулкынлы полосклонлы тигезлектән гыйбарәт. Территориянең иң түбән нокталары Агыйдел һәм Кама елгалары үзәннәренә туры китерелгән. Иң югары участкалар районның көньяк өлешендә урнашкан. Рельефның югары ноктасы, 235 м билгесе булган, Пучы авылыннан көньякта урнашкан.

Актаныш муниципаль районы территориясе буенча күп елгалар, елгалар ага, алар арасында Европада иң эреләреннән берсе —Кама һәм Агыйдел.

Актаныш муниципаль районы өчен уртача континенталь климат хас. Жылы жәй һәм уртача салкын кыш белән. Ул, нигездә, һава массаларының көнбатыш күчүе

йогынтысында формалаша. Атлантик океаннан йөри торган һава массалары жылы һәм дымлы, жирле климатны йомшарта. Салкын һава керту Арктик бассейныннан килеп чыга.

Кышын уртача киңлектәге салкын континенталь һава еш бәреп чыга. Жылы тропик һава көньяк-көнбатыш, көньяктан, ә жәен-көнъяк-көнчыгыштан килә. Еллык уртача температура +2,3⁰С ка тигез. . Уртача айлык температуралар аермасы 33 градус тәшкил итә. Район территориясендә уртача еллык явым-төшем 440 мм. Айлар буенча бүленеш авыл хужалыгы өчен бик уңайлы. Жил көньяк һәм көньяк-көнбатыш юнәлешләрендә дә жыллар көчәя. Ел дәвамында уртача һава дымлылыгы 75% тәшкил итә. Жилнең максималь тизлеге кышкы чорда билгеләнә, аларның уртача күрсәткечләре 4,2-4,4 м/с житә. Еллык уртача томанлы көн саны 17 көн тәшкил итә. Томаннарның төп өлеше елның салкын фасылына туры килә.

Районның үзәк өлешендә көнчыгыш Шәбез һәм Көнбатыш Шәбез елгалары ага. Көнчыгыш Шәбезнең озынлыгы-45 км, көнбатыш Шәбезнең -30 км.

Районда күлләр һәм сазлыklar күп. Төньяк-көнчыгыш өлешендә Татарстан территориясендә иң зур Куләгаш сазлык массивы урнашкан, ул катлаулы күл комплексы сазлыгыннан гыйбарәт.

Массивның гомуми мәйданы 500 гектарга якин, көнбатыштан көнчыгышка таба озынлыгы-17,5 км, ә төньяктан көньякка-10 км. Куләгаш сазлык массивы чикләрендә күп кенә күлләр урнашкан. Аларның иң зурысы-Куләгаш күле, ул бөтен массивка исем биргән, атыр, Киндер-Күл, Азыйбәй һәм Сөләле күл. Бу күлләрдән тыш, районда Кама һәм Агыйдел елгалары тугайларында урнашкан күп санлы күлләр бар. Алар барысы да жәенке формалы һәм зур булмаган тирәнлеккә ия. Актаныш авылы янында Кустовое (Иске Идел) күле, Семиострау авылы янында Сөләкүл, Ушаров, Әжәкүл һ. б.

Районның геологик төзелеше төрле яшьтәге – борынгы катламыннан алып куәтле калынлыкка кадәр булган неоген һәм дүртенчел токимнарның төрлелеге белән характерлана. Иң борынгы явым-төшем токимнары шулай ук шактый тирәнлектә ята. Район территориясенә өслеге югары Пермь, неоген һәм чирек катламнарын тәшкил итә. Акчагыль трансгрессиясенә бәйле неоген катламнары районда киң таралыш алган һәм шулай ук югары күтәрелешкә багышланган. Алар караңгы-соры һәм өске горизонтларда тозлы, ком катламы булган балчыктан, комлыктан, ә кайчакта күмер торфыннан тора. Дүртенчел катламнар елгаларның аллювиаль нанослары, шулай ук жирле төп токимнарны жиңерү юлы белән барлыкка килгән су бүлекләрендә һәм авышлыкларында делювиаль-элювиаль капламнар белән тәкъдим ителгән. Районда энергия чыганакалары да бар. Районның көнчыгыш өлешендә нефть һәм газ ятмалары табылган. Торф запаслары. Басуларны ашлама өчен файдаланырга мөмкин булган 70 млн. м³ тәшкил итә.

Административ-территориаль бүленеш.

Актаныш муниципаль районы составына 26 авыл жирлегә керә:

1 таблица

Актаныш муниципаль районы составы

№	Авыл жирлегә исеме	Административ үзәк	Торак пунктлар саны	Халык саны (кеше)
1	Аеш авыл жирлегә	Аеш авылы	1	397
2	Аккүз авыл жирлегә	Аккүз авылы	6	861

№	Авыл җирлеге исеме	Административ үзәк	Торак пунктлар саны	Халык саны (кеше)
3	Актанышбаш авыл җирлеге	Актанышбаш авылы	4	1048
4	Актаныш авыл җирлеге	Актаныш авылы	1	9778
5	Әтәс авыл җирлеге	Әтәс авылы	6	637
6	Югары Яхшый авыл җирлеге	Югары Яхшый авылы	4	479
7	Кәзкәй авыл җирлеге	Кәзкәй авылы	2	525
8	Киров авыл җирлеге	Киров ис.сов.	2	1145
9	Күжәкә авыл җирлеге	Күжәкә авылы	4	702
10	Мәсәде авыл җирлеге	Мәсәде авылы	2	395
11	Яңа Әлем авыл җирлеге	Яңа Әлем авылы	2	1424
12	Уразай авыл җирлеге	Пучы авылы	2	1577
13	Иске Айман авыл җирлеге	Иске Айман авылы	3	422
14	Иске Байсар авыл җирлеге	Иске Байсар авылы	4	913
15	Иске Богады авыл җирлеге	Иске Богады авылы	5	880
16	Иске Кормаш авыл җирлеге	Иске Кормаш авылы	5	730
17	Иске Сәфәр авыл җирлеге	Иске Сәфәр авылы	3	966
18	Такталачык авыл җирлеге	Такталачык авылы	3	897
19	Татар Суыксу авыл җирлеге	Татар Суксы авылы	6	1614
20	Татар Ямалы авыл җирлеге	Татар Ямалы авылы	3	738
21	Уразай авыл җирлеге	Иске Теләкәй авылы	2	463
22	Түке авыл җирлеге	Түке авылы	3	710
23	Уразай авыл җирлеге	Уразай авылы	5	886
24	Усы авыл җирлеге	Усы авылы	2	467
25	Чалманарат авыл җирлеге	Чалманарат авылы	5	540
26	Чуракай авыл җирлеге	Чуракай авылы	2	642
	Барлығы:		87	29836

3. АКТАНЫШ МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ ҮСЕШЕНӨ СТРАТЕГИК АНАЛИЗ

3.1. Икътисады үсешнең төп күрсәткечләрән анализлау

3.1.1. Сәнәгать

Район икътисады үсешен характерлаучы иң мөһим күрсәткечләрнең берсе-тулай территорияль продукт. Гомуми сыйфатларда әлеге күрсәткечнең уңай динамикасы күзәтелә. 2014 елда ВТП күләме 9601,6 млн. сум тәшкил иткән, ә 2018 елда бу күрсәткеч 14662,2 млн. сумга кадәр арткан, бу 152,7% үсеш тәшкил итә. 2018 елда ВТП үсеше, 2017 ел белән чагыштырганда, 9% тәшкил итте.

Актаныш муниципаль районы сәнәгатенә бүгенге көндә «Актаныш агрегат заводы» ЗАО, «Актаныш икмәк кабул итү предприятиесе» ОАО, «Актаныш икмәк комбинаты» ПО, «Актаныш-икмәк» ООО, «Касымовский сәт заводы»ООО кебек предприятиеләр тәкъдим ителә.

Статистик мәгълүматларны анализлау сәнәгать житештерүе өлкәсендәге күрсәткечләргә карата берничә төп нәтижә ясарга мөмкинлек бирә. Сәнәгать житештерүе өлкәсенәң төп күрсәткече-үзләре житештергән төяп жибәрелгән товарлар, чиста икътисады эшчәнлек төрләре буенча башкарылган эшләр һәм күрсәтелгән хезмәтләр күләме, бу юнәлештә уңай динамика күрсәтә. 2014 ел белән чагыштырганда, бу күрсәткеч 2875,762 млн. сумнан 5352,582 млн. сумга кадәр арткан, бу үсеш 86% тәшкил иткән.

2018 елда үзләре житештергән төяп жибәрелгән товарлар, башкарылган эшләр һәм күрсәтелгән хезмәтләр күләме, 2017 ел дәрәжәсеннән 2% ка артып, 5352,582 млн. сум тәшкил итте.

Сәнәгать продукциясе күләме күбрәк икътисады эшчәнлекнең өстенлекле төрендә – файдалы казылмалар чыгаруда күләмнең үзгәрүе белән билгеләнә. 2018 елда нефть чыгару 513,367 мең тонна тәшкил итте, бу 2017 елга караганда 189,367 мең тоннага күбрәк (үсеш – 58,45%).

Тагын бер төп күрсәткеч-2018 елда сәнәгать житештерүе индексы, 2017 елның шушы чорына карата, 95,9% тәшкил итте. Тулаем алганда, муниципаль район буенча сәнәгать житештерүе индексының кимүенә «МНКТ» ЖЧЖ предприятиесе йогынты ясаган (94,9%, эшкәртелмәгән нефть чыгаруны киметү).

Сәнәгать житештерүе өлкәсенәң мөһим блогы-продукциянең мөһим төрләрен житештерү. Он тарту сәнәгатендә үсеш күзәтелә. Узган ел белән чагыштырганда он житештерү 2% ка, катнаш азык житештерү 3% ка арткан. Узган ел белән чагыштырганда икмәк һәм икмәк-күмәч әйберләре житештерү 12% ка (1556,8 т), кондитер әйберләре житештерү 1% ка һәм макарон әйберләре житештерү 23% ка артты. Атланмай житештерү узган ел белән чагыштырганда 5кә арткан%

Автомобильләрнең һәм аларның двигательләренең өлешләрен һәм кирәк-яракларын житештерү, атап әйткәндә тормоз колодкалары житештерү 29% ка артты, стаяклар житештерү 28% ка һәм кронштейннар 15% ка кимеде.

Сәнэгатынең төп күрсәткечләре

күрсәткечләр	2014	2015	2016	2017	2018
ВТП, млн. сум.	9601,6	10961,8	12181,3	13397,9	14662,2
Үзләре житештергән товарлар төяп жибәрелгән, үз көчләре белән башкарылган эшләр һәм күрсәтелгән хезмәтләр, мең сум.	2875762	3341044	4104740	5246000	5352582
Сәнэгать житештерүе индексы узган елның шушы чорына карата, %	88,2	113,4	118,4	132,2	95,9
Предприятиеләрнең өстәлгән кыйммәте күләме, мең сум.	3155724	3876598	4472048	5264673	6338025
Продукциянең мөһим төрләрен житештерү:					
Он, т	6058	6398	6541	6670	6815
Катнаш азык, т	3398	3480	3550	3600	3703
Икмәк һәм икмәк әйберләре, т	855,45	865,23	847,9	1382,2	1556,8
Макарон әйберләре, т	16,1	17,2	18,4	19,9	24,4
Тормоз колодкасы, шт	28557	1898	22763	41492	53496
Тарттыргыч	29712	21296	23236	26829	19252
Кронштейн	61133	44262	46652	51282	43610
Кондитер әйберләре, т	60,59	64,32	66,94	67,58	68,2
Ит, т	29246	29326	31647	32062	31599
Атланмай, т	200	210	211	191	200,385
Нефть чыгару, мең тонна	198,269	250,288	328,117	473,115	513,367

3.1.2. Кече эшмәкәрлек

Кече һәм урта эшмәкәрлекне үстерү хужалык итүнең базар системасының аерылгысыз элементы булып тора. Базар икътисады алга киткән илләрдә кече эшмәкәрлек дөүләт икътисадының нигезе, хужалык үсеше этәргече булып тора, чөнки бу теләсә кайсы жәмгыятьнең эшлекле тормышының иң динамик һәм сыгылмалы формасы.

Хужалык итүнең базар системасы шартларында кече һәм урта эшкуарлыкның аерым ролен түбәндәге факторлар билгели:

- үз тормышын мөстәкыйль тәэмин итүче һәм лаеклы тормыш дәрәжәсен тәэмин итүче һәм гражданлык жәмгыятенең тотрыкландыручы сәяси кече булып торучы урта сыйныф өлешен арттыру;
- кече һәм урта эшкуарлык секторында яңа эш урыннары булдыру өчен зур потенциал булу, жәмгыятьтә эшсезлек дәрәжәсен һәм социаль кияренкелекне киметү;
- халыкның төп массасының ижтимагый психологиясен һәм тормыш ориентирларын үзгәртү;
- кече һәм урта эшмәкәрлекнең сыгылмалы һәм тиз арада житештерү структурасын үзгәртеп кору, яңа технологияләр һәм фәнни эшләнмәләр булдыру һәм куллану мөмкинлеге бар.

Актаныш муниципаль районында 2014-2018 елларда эшмәкәрлекнең үсешен характерлаучы ситуацияне 3 нче таблицада күрсәтелгән күрсәткечләр буенча бәяләргә мөмкин.

Кече эшмәкәрлекне үстерүнең төп күрсәткечләре

№ п/п	күрсәткечләр	Ед. изм.	2014	2015	2016	2017	2018
1	Кече һәм урта предприятиеләр буенча хезмәткәрләр саны	кеше	3578	3501	3451	2890	2749
2	Тулаем территориаль продуктта кече һәм урта бизнесның өлеше	%	32,8	41,5	39,7	23,8	19,5
3	Кече һәм урта предприятиеләр әйләнеше	млн. сумн арда	5092	6942	8930	6462	7063
4	Кече һәм урта предприятиеләр буенча хезмәт хакы фонды	млн. сумн арда	700,2	785,2	813,5	653,3	633,0
5	Кече һәм урта предприятиеләр хезмәткәрләренә исәпләнгән уртача айлык хезмәт хакы	сум.	16307,7	18689,2	19643,3	18839,02	19189,9

Таблицадан алынган мәгълүматларга караганда, кече эшкуарлыкны үстерү дәрәжәсенең төп күрсәткечләренә карата берничә нәтижә ясарга мөмкин. Актаныш муниципаль районында кече эшмәкәрлек субъектлары саны сизелерлек кимегән, бу тулаем территориаль продуктта кече һәм урта бизнес өлеше күрсәткеченең тискәре үзгәрешләре белән раслана. 2014 ел ахырына тулаем территориаль продуктта КУЭ өлеше 32,8% тәшкил иткән, ә 2018 ел ахырына бу күрсәткеч 19,5% ка кадәр кимегән, бу-41% кимегән. Тулаем территориаль продуктта кече һәм урта бизнес өлеше үзгәрүнең тискәре динамикасы кече һәм урта предприятиеләр буенча хезмәткәрләр санының кимүе белән раслана. 2014 елда КУЭ да мәшгульләр 3578 кеше булган, 2018 елда аларның саны 2749 кешегә кадәр кимегән, бу-23%.

Актаныш муниципаль районы икътисады өчен мөһим күрсәткеч - 2014 елдан алып 2016 елга кадәр уңай динамика. 5092 млн. сумнан 8930 млн. сумга кадәр арткан. 2017 елда 28% ка кимеде, 2018 елда 9% ка артты һәм 7063 млн. сум тәшкил итте.

Шулай ук кече һәм урта предприятиеләр буенча хезмәт хакы фонды күрсәткече буенча да кимү күзәтелә (2018 елда күрсәткеч 2016 ел белән чагыштырганда 22% ка кимегән).

3.1.3. Сәүдә, жәмәгать туклануы һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү

Актаныш муниципаль районы территориясендә 26 авыл жирлегенең 87 торак пунктында эшләп килүче сәүдә объектлары саны гомуми мәйданы 18822,39 кв.м., 15 жәмәгать туклануы объекты, 46 көнкүреш хезмәте күрсәтү объекты тәшкил итә.

1 мең кешегә сәүдә мәйданнары белән тәэмин ителеш 291,90 кв. метр тәшкил итә, ә гамәлдәге норматив буенча 293,9 кв. метр. Районның 29 торак пунктында стационар сәүдә объектлары юк, шул исәптән халык саны 100 дән артык булган 10 торак пунктта.

Ләкин объектларның урнашуы, нигездә, Актаныш авылында тупланган.

Вақлап сату әйләнеше үсеше динамикасы физик күләмнең ел саен үсеше белән характерлана.

Муниципаль берәмлектә 2706 урынга исәпләнгән 67 жәмәгать туклануы предприятиесе жәмәгать туклануы хезмәте күрсәтә, шул исәптән 1876 урынга исәпләнгән 37 мәгариф учреждениесендә.

2018 елда муниципаль берәмлек халкына 350,0 млн.сумлык (2017 елда - 300,0 млн. сум) жәмәгать туклануы хезмәте күрсәтелде.
Районда 1,0 мең кешегә 90 урын каралган.

Сәүдә, жәмәгәт туклануы һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү объектлары урнашкан

№	Авил җирлеге исеме	Халык, кеше	Сәүдә объектлары саны			1000 кешегә		Жәмәгәт туклануы объектлары саны	Көнкүреш хезмәте күрсәтү объектлары саны
			нокта	мәйдан		сәүдә нокталар ы	мәйдан		
				кв. м.	кв. м.				
1	Актаныш авыл җирлеге	9778	174	12708,5	6480,07	17,80	662,72	11	45
2	Аеш авыл җирлеге	397	1	51	13	2,52	32,75	0	0
3	Аккүз авыл җирлеге	861	5	349	190,1	5,81	220,79	0	0
4	Актанышбаш авыл җирлеге	1048	3	100	55	2,86	52,48	0	0
5	Әтәс авыл җирлеге	637	2	90	67	3,14	105,18	0	0
6	Югары Яхшый авыл җирлеге	479	2	101,32	50,8	4,18	106,05	0	0
7	Киров авыл җирлеге	1145	7	466,8	169,1	6,11	147,69	1	1
8	Күжәкә авыл җирлеге	702	5	467,4	66,5	7,12	94,73	0	0
9	Кәзкәй авыл җирлеге	525	2	87,3	37,9	3,81	72,19	0	0
10	Мәсәде авыл җирлеге	395	3	113,2	72,18	7,59	182,73	0	0
11	Яңа Әлем авыл җирлеге	1424	5	358	121,8	3,51	85,53	0	0
12	Пучы авыл җирлеге	1577	8	325	163	5,07	103,36	1	2
13	Иске Айман авыл җирлеге	422	1	75,8	59,4	2,37	140,76	0	0
14	Иске Байсар авыл җирлеге	913	3	200,85	89,35	3,29	97,86	2	0
15	Иске Богады авыл җирлеге	880	6	325,28	114,42	6,82	130,02	0	0

16	Иске Қормаш авыл жірлеге	730	3	370,25	50	4,11	68,49	0	0
17	Иске Сәфәр авыл жірлеге	966	3	189,32	70,2	3,11	72,67	0	0
18	Татар Суыксуы авыл жірлеге	1614	9	575,61	170,65	5,58	105,73	0	0
19	Такталачык авыл жірлеге	897	7	281,8	130,25	7,80	145,21	0	0
20	Татар Ямалы авыл жірлеге	738	5	216,7	123,6	6,78	167,48	0	0
21	Теләкәй авыл жірлеге	463	3	180,95	32,5	6,48	70,19	0	0
22	Түке авыл жірлеге	710	3	424,8	60,36	4,23	85,01	0	0
23	Уразай авыл жірлеге	886	4	283,65	55,16	4,51	62,26	0	0
24	Усы авыл жірлеге	467	3	174,74	125,28	6,42	268,27	0	0
25	Чалманарат авыл жірлеге	540	2	109,32	45,25	3,70	83,80	0	0
26	Чуракай авыл жірлеге	642	3	195,80	96,24	4,67	149,91	0	0
	БАРЛЫГЫ	29836	272	18822,39	8709,11	9,12	291,90	15	48

Ваклап сату әйләнеше уңай динамикага ия. 2015 елдан 2018 елга кадәр артым 13% ка арткан. 2018 елда район буенча ваклап сату әйләнеше 1843,3 млн. сум тәшкил итте, бу алдагы ел дәрәжәсеннән 5% ка югарырак. Халыкка түләүле хезмәт күрсәтүне гамәлгә ашыру күләме дә уңай динамикага ия, 2015 елдан башлап үсеш 12% ка, 2018 елда район буенча халыкка түләүле хезмәтләр күрсәтү күләме 273,56 млн. сум тәшкил итте, бу алдагы ел дәрәжәсеннән 6% ка югарырак.

5 нче таблица.

Актаныш муниципаль районында сәүдә үсеше динамикасы

№ т/с		Ед. изм.	2015	2016	2017	2018
1	Ваклап сату әйләнеше	млн. сумнарда	1631,3	1703,0	1762,3	1843,3
	<i>узган елга карата %</i>	%	103	104	103	105
2	Кеше башына ваклап сату әйләнеше	Мең сум	52,69	55,47	58,03	61,44
	<i>узган елга карата %</i>	%	103	105	105	106
3	Халыкка түләүле хезмәтләр күрсәтү күләме	млн. сумнарда	244,80	248,89	258,73	273,56
	<i>узган елга карата %</i>	%	61	102	104	106
4	Халыкның Кеше башына түләүле хезмәтләр күрсәтү күләме	Мең сум	7,87	8,07	8,46	9,07
	<i>узган елга карата %</i>	%	61	103	105	107

Кеше башына уртача ваклап сату товар әйләнеше күрсәткече дә үсеш тенденциясенә ия, әмма республикадагы уртача күрсәткеч белән чагыштырганда ул шактый түбән, 2018 елда ул 61,44 мең сум тәшкил итте, бу 2017 елга караганда 6% ка күбрәк.

Халыкның Кеше башына түләүле хезмәтләрне гамәлгә ашыру күләме күрсәткече уңай динамикага ия. 2018 елда әлеге күрсәткеч 9,07 мең сум тәшкил иткән, бу узган ел дәрәжәсеннән 7% ка артык.

Халыкның Кеше башына ваклап сату әйләнеше күрсәткечен арттыру өчен, сатып алу сәләтен арттыру максатларында, район халкының керем дәрәжәсен арттырудан тыш, районның кулланучылар базарында конкуренцияне үстерүгә ярдәм итәргә кирәк. Арзан бәядән халыкка социаль әһәмиятле продукциягә ихтыяж зур булган федераль масштабтагы иң зур азык-төлек ритейлерларын - «Тандер» ЯАҖ («Магнит»кибетләр челтәре) районга җәлеп итәргә мөмкинлек биргән. 2012 елда ЯАҖ "Тандер" ның икенче кибете ачылды. 2015 елда район үзәге Актанышта «Пятерочка» эконом - класс кибете ачылды, 2017 елда 57 кварталда Актаныш авылында 2, 2018 елда өченче «Пятерочка» кибете ачылды. «Чаллы-Бройлер» фирмасының 2 кибете ачылды. Кибетләрнең гомуми сәүдә майданы 2500 кв.метр тәшкил иткән. Әлеге челтәр кибетләре торак кварталларга якин урнашкан һәм халыкка кулай бәяләрдән социаль әһәмиятле продукциянең киң ассортиментын тәкъдим итә.

3.1.4. Авыл хужалыгы

Авил хужалыгы-районның иң динамик үсештәге тармакларының берсе. Район хужалыклары авил хужалыгы продукциясе житештерү белән шөгильләне торган жирләр 2018 елда барлығы 157254 га тәшкит итә, шул исәптән 141916 га авил хужалыгы жирләре, шуларның 91196 гектары - сөрү жирләре.

Районның авил хужалыгында терлекчелек зур роль уйный. Хужалыкларда 2018 елда эре мөгецле терлекләр саны-34700, сыерлар -10255, атлар -890, сарыклар һәм кәжәләр-2235 баш.

Сөт житештерү 583321 ц тәшкит итте, бер сыердан савым күрсәткече 5686 кг, 51740 ц. эре мөгецле терлек ите житештерелгән.

2018 елда авил хужалыгы культураларының чөчү мәйданы 90814 га тәшкит итте. Бөртеклеләрнең тулай жыемы 154,1 мең тонна. Шулардан 48,4 тонна солы, 30,06 тонна караодай, 78,4 тонна борчак, 66,3 тонна ашлыкка кукуруз. Үсемлекчелек тармагының төп бурычы – терлекчелек тармагын азык белән тәэмин итү.

2018 елда акчалата керем 2 млрд.764 млн. сум тәшкит иткән.

Уртача хезмәт хакы-21842 сум.

2018 елда техника булу: тракторлар барлығы 458 берәмлек, 102 берәмлек комбайннар.

"Әнәк" агрофирмасы базасында 20 мең тонна бройлер тавыклары үрчетү буенча кошчылык комплексы төзелде.

Бүгенге көндә район буенча кече хужалыклар базасында гаилә терлекчелек фермалары төзелә. Гаилә терлекчелек фермаларын үстерү район буенча сөт, ит житештерүне арттыру, терлекләрнең баш санын арттыру, авил халкын эш белән тәэмин итү өчен алшартлар булдырырга мөмкинлек бирәчәк.

Авил хужалыгы үсешенең төп күрсәткечләре

Күрсәткеч атамасы	Ед. изм.	2015	2016	2017	2018
Эре мөгецле терлекләр саны	Баш	33842	34707	33878	34700
шул исәптән сыерлар	Баш	9264	9399	9389	10255
ат	Баш	1066	1005	984	890
Сөт житештерү	т.	52075	54867	57559	58332
Бер сыердан савым	кг	5676	5926	6217	5686
Баш терлеккә ит үстерелде	кг	190	196	206	221
Бөртеклеләрнең тулай жыемы	мең т.	128,2	132,5	159,2	154,1
Акчалата керем	млн. сумна рда	2117,9	2473,8	2539,1	2764
Уртача айлык хезмәт хакы-1эшчегә	сум.	16326	18379	20845	21842

3.1.5. Инвестицияләр һәм төзелеш

2018 елда финанслауның барлык чыганаклары хисабына төп капиталга инвестицияләр күләме 4243,338 млн.сум тәшкит итте, бу 2017 ел белән чагыштырганда 170% тәшкит итә. Кызганычка каршы, әлеге күрсәткеч тискәре динамиканы күрсәтә, әгәр дә 2015 елдан 2017 елга кадәр чагыштырсак, әгәр дә еллар буенча анализ ясасак, 2013 елдан инвестицияләр күләменең кискен кимүен билгеләп үтәргә мөмкин, бу 2014 елга 1814,1 млн. сум, кимүнең 49,7% ын тәшкит итә (ул чакта кимү сәбәпле, 2012-2013 елларда районда эре инвестиция проекты – «Әнәк» агрофирмасы ЖЧЖ базасында кошчылык комплексы төзелеше 5 млрд. сумнан артык инвестиция белән гамәлгә ашырылган.)

2018 елда «Актаныш сәт комбинаты» ЖЧЖнең инвестицияләр күләме 2 млрд.сум булу сәбәпле, төп капиталга инвестицияләр күләме кискен кимеде.

"Төзелеш» эшчәнлегә төрә буенча эш күләме, 2017 ел белән чагыштырганда, 9% ка артты һәм 1033,18 млн.сум тәшкил итте.

2018 елда Актаныш муниципаль районы территориясендә 14177 кв. м торак мәйданы файдалануга тапшырылган, бу 2017 ел дәрәжәсеннән 15% ка югары, шул исәптән индивидуаль торак төзелеше-13578 кв. м. Әлеге күрсәткечләр үсеше нигезендә халыкның торак фатирларның гомуми мәйданы белән тәэмин ителеше артты һәм 1 кешегә 27,8 кв.м тәшкил итте, бу 2012 ел белән чагыштырганда 20% ка артык.

6 нчы таблица.

Инвестицион эшчәнлек һәм торак төзелешенең төп күрсәткечләре

Күрсәткеч атамасы	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Финанслауның барлык чыганакалары хисабына төп капиталга инвестицияләр күләме (гамәлдәге бәяләрдә), млн. сум.	2563,66	3611,3	1814,1	3324,1	2691,96	2492,6	4243,34
Финанслауның барлык чыганакалары, кв. м исәбенә торак йортларны гомуми кертү	16804	16595	18801	17634	17016	12333	14177
шул исәптән: шәхси торак төзелеше, кв. м	14829	15414	16281	15526	16299	10455	13578
Торак фатирларның гомуми мәйданы белән халыкның уртача тәэмин ителеше (ел ахырына), 1 кешегә кв. м.	23,2	23,9	24,7	25,5	26,3	27,1	27,8

4. СОЦИАЛЬ ҮСЕШНЕҢ ТӨП КҮРСӘТКЕЧЛӘРЕН АНАЛИЗЛАУ

4.1. Районда демографик хәл

2019 елның 1 гыйнварына булган мәгълүматлар буенча даими халык саны 29836 кеше тәшкил итә.

Районда хәзерге вакытта демографик хәл үлем-китемне арттыру һәм туучылар санын киметү хисабына халыкның табигый артуы белән билгеләнә.

Иң мөһим демографик күрсәткечләр булып үлүчеләр саны һәм уртача гомер озынлыгы тора, аларга халыкның гомуми санында өлкән һәм өлкән яшьтәге кешеләрнең зур өлеше, яңа туган балаларның сәламәтлеге йогынты ясый. 2018 елда районда 277 кеше туган, бу 2017 елга караганда 2% ка кимрәк. Туучылар саны буенча гомуми тенденция тискәре характерга ия һәм ул, барыннан да элек, халыкның демографик картаюы һәм халыкның жәлеп итүчәнрәк районнарға күчүе белән бәйле. Халыкның демографик картаюы югары дәрәжәдә булган фактор шулай ук үлүчеләр санына сизелерлек йогынты ясый. 2018 елда үлүчеләр саны 410 кеше тәшкил итте, бу 2017 елга караганда 14% ка кимрәк. Районда уртача гомер озынлыгы-74,6 яшь. Элеккегечә, ир-атлар хатын-кызларга караганда күбрәк үлә.

Туучылар санының кимүе 1990 елда туган, демографик кризис күзәтелгән буынның, ягъни потенциал аналар санының кимүе белән аңлатыла. Шулай ук туучылар санының кимүе никахлашу дәрәжәсенә турыдан-туры бәйле, ә 2018 елда районда 148 никах теркәлгән, ә 2017 елның шул ук чорында 144 никах теркәлгән, ә бу 3% ка күбрәк.

Шулай ук эшкә яраклы яшьтәге халыкның үлем-китем саны, тиешле яшьтәге 100 мең кешегә бер. Бу күрсәткеч 15% ка кимегән, бу уңай динамика турында сөйли. 1000 туучыга исәпләгәндә, 1 яшькә кадәр балаларның үлем-китем дәрәжәсе шулай ук елдан-ел кими. 2018 елда ул 7,2 кеше тәшкил итте, бу күрсәткеч 60% ка кимүне күрсәтә.

7 нче таблица.

Актаныш муниципаль районының төп демографик күрсәткечләре

Күрсәткеч атамасы	Күрсәткечнең әһәмияте				
	2014	2015	2016	2017	2018
Халык саны-ел башына.	31322	31095	30830	30580	30165
Туган балалар саны, кеше.	393	327	345	271	277
Үлүчеләр саны, кеше	501	508	433	476	410
Халыкның 1000 кешегә табигый артуы (кимү)	-3,5	-5,8	-2,85	-6,7	-4,4
1 яшькә кадәр балалар саны, кеше	7	4	3	2	2
1000 туган балага исәпләгәндә 1 яшькә кадәр балаларның үлем дәрәжәсе	17,8	12,2	8,8	7,4	7,2
Хезмәткә яраклы халык арасында үлүчеләр саны, тиешле яшьтәге 100 мең кешегә бер.	533,5	586,3	463,2	469,6	452
Уртача гомер озынлыгы, ел	69,7	70,6	73,4	74,0	74,6
Миграция, шул исәптән:					
килгәннәр саны, кеше.	1009	1020	948	915	872
китүчеләр саны, кеше	1128	1103	1116	1120	1068

Күрсәткеч атамасы	Күрсәткечнең әһәмияте				
	2014	2015	2016	2017	2018
Өйләнешүчеләр саны, берәм.	187	179	134	144	148
Аерылышучылар саны, берәм.	66	57	70	53	74

4.2. Хезмәт ресурслары, халыкның тормыш дәрәжәсе

Актаныш муниципаль районында 2019 елның 1 гыйнварына эшкә яраклы яшьтәге халык саны 16,075 мең кеше яисә халыкның гомуми саныннан 53,3% тәшкил итә, хезмәткә яраклы яшеннән кечерәк булган халык саны-19,2%, эшкә яраклы яштән өлкәнрәкләр саны-27,5%.

2018 елда хезмәткәрләрнең исемлек буенча уртача саны 7,65 мең кеше тәшкил иткән, ә 2014 елда бу күрсәткеч 7,935 мең кеше тәшкил иткән.

Мәшгульлек үзәкләрендә теркәлгән эшсезләр санының кимүе дә уңай хәл күзәтелә. Халыкны эш белән тәэмин итү үзәкләрендә 2018 ел ахырына теркәлгән эшсезләр саны 35 кеше тәшкил иткән, шул ук вакытта 2014 елда өлеге күрсәткеч 39 кеше тәшкил иткән. Өлеге хәл халыкны эш белән тәэмин итү органнарының нәтижәле эшчәнлегенә турында сөйли.

МОТ методологиясе буенча исәпләнгән эшсезлек дәрәжәсенең гомуми күрсәткече буенча да шундый ук хәл. 2014 нче елдан эшсезлек дәрәжәсе 2018 нче елда 3,9% тан 3,5% ка кадәр кимеде. Күрсәткечнең кимү тенденциясенә ия булуы эшче көчләр составында яшь һәм белем дәрәжәсе түбән булган кешеләр өлеше кимүгә һәм эшкә яраклы халык саны тиз кимүгә бәйле.

8 нче таблица.

Эшсезлек, тормыш дәрәжәсе күрсәткечләре

№ т/с	Күрсәткеч	Ед. изм.	2014	2015	2016	2017	2018
1	Предприятие һәм оешма хезмәткәрләренең исемлек буенча уртача саны, шул исәптән тармаклар буенча	мең кеше	7935	7881	7691	8084	7650
2	Мәшгульлек хезмәтләрендә теркәлгән эшсезләр саны (ел ахырына), кеше.	кеше	39	40	43	40	35
3	МОТ методологиясе буенча исәпләнгән эшсезлек дәрәжәсе (уртача бер ел эчендә)	%	3,9	4	2,9	4	3,5
4	Дәрәжәсе теркәлгән эшсезлек	%	0,29	0,30	0,32	0,30	0,24
3	Женес буенча эшсезләр составы:						
3.1	ирләр	кеше	71	40	30	27	25
3.2	хатын	кеше	112	70	57	63	51
4	Яшь төркемнәре буенча эшсезләр составы:						
4.1	16-29 яшьлек яшьләр	кеше	22	39	16	17	24
4.2	пенсия алды яшендәге	кеше	8	9	6	7	10
4.3	башка яшьтәге	кеше	83	62	74	66	62

№ т/с	Күрсәткеч	Ед. изм.	2014	2015	2016	2017	2018
5	Белем дәрәжәсе буенча эшсезләр составы:						
5.1	югары һөнәри белеме булган	кеше	28	25	23	22	16
5.2	Урта һөнәри белем бирү	кеше	67	63	47	46	51
5.3	урта (тулы) һөнәри белеме булган	кеше	18	21	17	18	8
5.4	Төп гомуми белем	кеше	0	1	0	3	1
6.1	Ел дәвамында игълан ителгән вакансияләр саны	шт	460	423	295	354	375
6.2	Ел ахырына вакансияләр саны	шт	89	63	43	49	76
7	Бер хезмәткәргә уртача айлык хезмәт хакы	сум.	18974	20415,8	21265,2	23165,4	24943.4
8	Кеше башына уртача айлык акчалата керем	сум.	13454,7	15087	16088,4	16895,1	18223.4
9	Минималь куллану бюджеты	сум.	12087	13631	14127	14533	15163
10	Яшәү минимумы	сум.	6988	7775	8108	8334	8709
11	Пенсиянең уртача күләме	сум.	9325,55	10364,5	10817,15	11786,16	12883,00

Икътисадта мәшгуль кешеләрнең төп өлеше (72,5%) – эре һәм урта предприятиеләр хезмәткәрләре (бюджет хезмәткәрләрен дә кертеп). Тулаем алганда, икътисадта мәшгуль халык өлеше шактый тотрыклы. Актаныш муниципаль районының күпчелек мәшгуль халкы өчен эшчәнлекнең төп өлкәләре булып авыл хужалыгы һәм мәгариф кала бирә.

Шуңа да карамастан, соңгы елларда квалификацияле кадрларга кытлык күзәтелә, бигрәк тә авыл хужалыгы һәм төзелеш өлкәләрендә эшче белгечлекләр буенча кискен мәсьәлә.

Эшсезлек стратегик проблема түгел, чөнки ул тотрыклы түбән дәрәжәдә саклана. Шул ук вакытта эшсезләрнең 25% ы - 29 яшькә кадәрге яшьләр. Әлеге хәл яшьләрне эш урыннарының социаль параметрларына – хезмәт хакы күләменә, эш көне режимына жәлеп итү белән аңлатыла, ә аларның квалификациясе һәм эзерлек дәрәжәсе еш кына эш бирүчеләр ихтыяжларына туры килми.

Шулай итеп, эшче көчләрнең һөнәри үсеше стратегик юнәлешләрнең берсе булырга тиеш.

Нефть юнәлеше, шулай ук мәгариф һәм сәламәтлек саклау учреждениеләрендә хезмәт хакын арттыру максатыннан үткәрелә торган дәүләт сәясәте нәтижәсендә районда уртача айлык хезмәт хакы шактый югары. 2014 елда әлеге күрсәткеч 18974 сум тәшкил итте (2016 елда-21265,2, 2017 елда – 23165,4 сум), ә 2018 елда ул 24943,4 сум тәшкил итте, бу 31% ка үсеш турында сөйли.

Кеше башына туры килгән акчалата керемнәрнең югары үсеш темплары саклана. Шулай 2018 елда аларның үсеше, 2017 ел белән чагыштырганда, 8% тәшкил итте һәм 18223,4 сумга житте. Ә 2014 елдан Кеше башына акча керемнәрен үзгәртү динамикасын бәяләгәндә, үсеш 35% тәшкил итте.

Яшәү минимумы һәм пенсияләрнең күләме дә арткан һәм 8709 сум һәм 12883 сум тәшкил иткән.

4.3 Мәгариф

Актаныш муниципаль районының мәгариф системасын социаль-икътисади үсеш ресурсы буларак, ә гражданиның социаль һәм һөнәри уңыш нигезе буларак белем алуы муниципаль мәгариф челтәрен үстерү максатларына һәм бурычларына төзәтмәләр кертәргә кирәк.

Беренче чиратта мәктәпкәчә, гомуми һәм өстәмә белем бирүнең сыйфатын күтәрү бурычларын хәл итү оешмаларның структурасы буенча рациональ челтәр булдыруга бәйле.

Хәзерге вакытта Актаныш муниципаль районында мәгариф үсешен тәэмин итүче шартлар тудырылган.

2019 елда районда 38 мәктәпкәчә белем бирү оешмасы, 3 мәктәп-балалар бакчасы, 89 мәктәпкәчә төркем эшли, аларда 1169 бала йөри, 2018 елда бу сан 1489 бала тәшкил итте. Мәктәпкәчә белем бирү 98,8% тәшкил итә. 1 (1817) урынга исәпләнгән балалар бакчаларында төркемнәрнең тулылыгы 0,64 (1169) бала. Балалар бакчаларында балаларны урнаштыру буенча чират 0 кеше тәшкил итә. Мәктәпкәчә белем бирү өлкәсендә балаларны жәлеп итү 100% тәшкил итә. 30 урынга исәпләнгән шәхси балалар бакчасы эшли.

2018-2019 уку елында Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районында 44 гомуми белем бирү учреждениесе эшли, аларда 3385 бала белем ала.

Алардан:

башлангыч – 16;

төп – 20;

урта – 8;

мөмкинлекләре чикләнгән балалар өчен – 1.

Сыйныфларның уртача тулылыгы-10,87 кеше.

Нисбәт: укытучы-укучы: 7,3 кеше

Районда татар телендә белем бирүче 43 мәктәпне үз эченә алган милли мәгариф оешмалары челтәре сакланган, аларда 3138 бала белем ала. Район буенча балаларны ана телендә укыту 100% тәшкил итә .

Мари мәктәпләре саны-1, укучылар контингенты белән 61 кеше.

2011 елның октябрәнән " Сәләтле балалар өчен гуманитар гимназия-интернат» ДАСУ эшли. Гуманитар гимназия сәләтле балалар арасынан татар милли мәдәниятен саклау һәм үстерү бурычларын алга таба хәл итү өчен элита формалаштыру максатынан булдырылган. Укыту-тәрбия процессы гуманитар юнәлештәге уку планнары һәм программалары буенча оештырыла.

Гимназия, белемнәргә нигезләнгән нигезле белемнәргә, креативлыкка һәм заманча технологияләргә (IT кына түгел) нигезләнеп, татар яшьләренең яңа буынын (фән, житештерү, медицина, сәнгать һ.б.) үстерү максатын куя.

Гимназияне тәмамлаучылар, нигездә, Татарстанның әйдәп баручы югары уку йортында – Казан (Идел буе) федераль университетында укуларын дәвам итәләр. Гимназистлар чит телләр, юриспруденция, тарих, шулай ук техника һәм IT белән бәйле төрле укыту юнәлешләрен сайлыйлар. Каникул вакытында гимназияне тәмамлаучылар гимназия тормышында актив роль уйнауларын дәвам итәләр. Олимпиада түгәрәкләре үткәрәләр, дизайнерлык проектлары әзерлиләр, журналистикага өйрәтәләр. Шулай итеп, "Сәләтле балалар өчен гуманитар гимназия-интернат" та сәләтле балаларны эшләп кенә калмыйча, алар белән уңышлы хезмәттәшлекне дәвам итә торган система булдырылган.

Йомгаклау аттестациясе

2018-2019 уку елында 11 нче сыйныфларның чыгарылыш саны 122 кеше тәшкил итте.

122 кеше белем алу турында аттестат алды. Россия Федерациясенең «Укудагы аерым уңышлары өчен» медале белән 23 чыгарылыш сыйныф укучысы бүләкләнде (2018 ел - 13 кеше), бу 18,85% тәшкил итә (2018-14,58%).

Мәктәп билгеләмәләре арасында үзара бәйләнеш, уку эшчәнлегенең уңышлы дәрәжәсе һәм БДИ нәтижелелеге арасындагы элементләр ачыкланды. Актаныш районы Татарстан Республикасының 8 районына кергән, аларның 100% ы мәжбүри фәннәр буенча 70 баллдан артык балл җыеп, медальләр алу хокукын раслаган.

Гомуми белем бирү учреждениеләренең белем бирү сыйфаты турында ЕГЭ һәм ГИА нәтижеләре буенча фикер йөртергә була. Актаныш муниципаль районында 2018 елда рус теле буенча БДИның уртача баллы-70,98, Татарстан Республикасы буенча уртача балл 74,22 тәшкил итте. Математика буенча да шундый ук хәл, анда 2019 елда район буенча уртача балл 67,54, ә Татарстан Республикасы буенча уртача балл 63,95 тәшкил итте.

Район буенча 8 фән буенча баллар 2018 елда БДИ буенча уртача күрсәткечләрдән югарырак. җәмгыять белеме, тарих, биология, химия һәм география буенча баллар узган елгы район күрсәткеченнән дә, шулай ук 7 фән буенча да ТР - 2019 елдагыдан югарырак. Информатика буенча нәтижеләр +17,78% ка артса да, без республика буенча уртача күрсәткечтән 3% ка калышабыз. Рус теле-3% тан бер аз югарырак, профиль дәрәжәсендәге математика, физика һәм география-10% тан артык.

Ел дәвамында «Бүләк» ОЦ базасында ГИА эксперты тарафыннан укучыларны оештырылган төстә эзерләүгә карамастан, җәмгыять белеме һәм тарих буенча (-6, - 4,44 б.) нәтижеләрнең сизелерлек кимүе күзәтелә. Бу укучылар тарафыннан әлеге фәнне алдан уйланып бетерелмәгәнлектән, әлеге фәннәр буенча белем бирүнең сыйфаты түбән булуга бәйле.

Шулай ук химия буенча нәтижелелек 1.46 баллга кимегән. Әдәбият буенча 2018 ел нәтижеләре түбәнрәк.

Рус теле һәм математикадан барлык укучылар да, база дәрәжәсендәге бер математиканы кабат тапшырып, урта гомуми белем турындагы аттестат алу өчен кирәкле баллар җыйдылар. 2019 елда ике фән буенча 7 укучы бусаганы узмаган. Нәтижәдә, Актаныш районы буенча барлык фәннәр буенча да бусаганы узмаган өлеш 1,8% тәшкил иткән, бу 2018 ел күрсәткечләреннән 0,7% ка артык.

2019 елда ул 18,03% (2018 елның 11,08%) тәшкил итте. Районда бер чыгарылыш сыйныф укучысы БДИ нәтижеләре буенча 300 мөмкин булган фәннән 289 балл җыйды, бу –сәләтле балалар өчен гимназия-интернат укучысы Нуруллин Нияз. Дүрт укучы БДИ биремнәрен 2 фәннән 90 баллга югарырак үтәде, алар-Актанышның икенче мәктәбе укучысы Моталлапова Гүзәл, Хабибуллина Алинә, Гаязов Булат, Хәйдәров Шамил, ГДИ чыгарылыш сыйныф укучылары. 6 укучы ДГИДАН бер фән буенча-5, беренче мәктәптән 1 укучы 90 балл җыйды.

8 фән буенча югары балл җыючылар саны арткан. Шунисы сөенечле, чыгарылыш сыйныф укучылары математика буенча профиль дәрәжәдәге, география, әдәбият, физика һәм информатика буенча БДИ буенча югары баллар җыя башладылар, 2018 елда бу фәннәр буенча әлеге күрсәткеч 0 гә тигезләнде. Тарих һәм җәмгыять белеме, биология буенча югары балл җыючылар 7% ка кимегән. Рус теле буенча 80 баллдан югары балл җыйган укучылар арасында иң тотрыклы күрсәткеч Актанышның 1нче мәктәбе, 2нче урта мәктәбе, ОД гимназия – интернаты, Сәфәр мәктәпләре кебек мәктәпләрдә рус теле укытучылары командасының дәрәжә системалы эше турында сөйли. Кадет интернат-мәктәбе һәм Киров урта мәктәбе рус теле буенча эзерлек системасына анализ ясарга кирәк.

Рус теле буенча 9 нчы сыйныфларда уртача балл -3,88, шул ук вакытта ТР буенча бу күрсәткеч югарырак булып чыкты һәм 4,14 не тәшкил итте. Математика буенча охшаш хәл, район буенча уртача балл 3,92 тәшкил итте, ә Татарстан Республикасы буенча уртача балл күпкә югарырак һәм 4,07 не тәшкил итте.

Капиталь һәм агымдагы ремонт

Тузган мәктәпләр һәм балалар бакчалары саны-0.

2019 елда капитал һәм агымдагы ремонт өчен бюджеттан 0 сум бүлөп бирелгән: республика бюджетыннан-0 сум; муниципаль бюджеттан-0 сум.

АПС мәктәпләренең тәэмин ителеше 100% тәшкил итә. Мәктәпкәчә белем бирү оешмаларының тәэмин ителеше 100% тәшкил итә.

Укыту-күрсәтмә жиһазлар һәм мәктәп автобуслары белән тәэмин итү

2019 елда районның 32 гомуми белем бирү оешмасына уку-укыту һәм күрсәтмә жиһазлар куелмаган.

Актаныш муниципаль районының гомуми белем бирү оешмаларына 12 маршрут буенча 526 укучыны ташуны оештыру өчен 14 автобус бүлөп бирелгән.

Мәгариф оешмалары челтәрен үзгәртәп кору

2019 елның 1 сентябренә 0 мәктәп үзгәртәп корылды, 2018 елда 3 структур бүлекчә (Михайловка башлангыч мәктәбе, Яңа Балтач балалар бакчасы, Мәсәдә башлангыч мәктәбе) бетерелде.

Районда 526 баланы 12 база мәктәбенә автобус белән йөртү оештырылган.

Профильле эзерлек һәм профильле укыту

2018-2019 уку елында районның 28 мәктәбендә профильле эзерлек оештырылган. Профиль алды эзерлеккә 100% тәшкил итә.

Профильле укыту 6 урта гомуми белем бирү учреждениесендә оештырылган. Профильле белем бирү 76,28% тәшкил итә.

Өстәмә белем һәм тәрбия бирү

Районда 4 өстәмә белем бирү учреждениесе эшли (ТР Мәгариф һәм фән министрлыгы карамагындагы 1 учреждение, 3 башка ведомствого), аларда 3700 бала шөгыльләнә. Өстәмә белем бирү буенча укучыларның саны 114% тәшкил итә.

Медицина кабинетлары саны 6. Сәламәтлеккә ярдәм итү мәктәпләре – 27, 6 алтын, 21 көмеш дәрәжәдәге мәктәпләр.

Педагогик кадрлар белән тәэмин итү

Муниципаль районның белем бирү оешмаларында 785 кеше хезмәт куя, шуларның 647се педагогик хезмәткәр, шуларның 579ы-укытучылар. Укытучыларга карата ярдәмче персоналның өлеше 4,63% тәшкил итә.

Реструктуризацияләү нәтижәсендә кыскартылган кешеләр саны 0. Эшкә урнашучылар саны-0.

Педагогик хезмәткәрләр арасынан 445 кешенең квалификация категорияләре бар, бу 75% тәшкил итә. Югары белем ия 430 укытучы, бу 96,63%

Район мәктәпләрендә 30 яшькә кадәр 51 педагог (16,73%) эшли. Районда яшь педагоглар ассоциациясе төзелде, аңа 26 педагог керде.

Һөнәри белем бирү

Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районында «Актаныш технология техникумы» ГАПОУ һөнәри белем бирү учреждениесенә бер учреждение эшли, анда 316 кеше белем ала.

4.3. Сәламәтлек саклау

Актаныш муниципаль районының сәламәтлек саклавын «Актаныш үзәк район хастаханәсе» дәүләт автоном сәламәтлек саклау оешмасы тәкъдим итте.

"Актаныш ЦРБ" ГАУЗ ның структурасы

Тәүлек буе эшли торган стационар 101 койкага исәпләнгән:

- терапия бүлегенә;
- хирургия бүлегенә;
- педиатрия бүлегенә;

- гинекология бүлеге;
- бала тудыру бүлеге.

Көндөзгө стационар.

Хатын-кызлар һәм балалар консультациясе белән сырхауханә.

Диагностика блогы.

1 участок хастаханәсе.

3 табиб амбулаториясе.

61 фельдшер-акушерлык пункты.

Актаныш муниципаль районында, Татарстан Республикасы буенча тулаем алганда, билгеле бер уңай тенденцияләр бар, әмма алар куелган максатка ирешү турында сөйләргә мөмкинлек бирми. Кызганычка каршы, халыкның сәламәтлеге күрсәткечләре авырулар һәм үлем-китем санының артуын теркиләр.

"Актаныш ЦРБ" ГАУЗ ның сәламәтлек саклау оешмаларының гомуми рейтингында 15 урынны били. 2017 елда-25 урын. 1 ел эчендә уңай динамика күзәтелә - +10.

Сәламәтлек саклау оешмалары эшчәнлегенә нәтижәлелеген рейтинг бәяләвен уздырганда түбәндәге төп юнәлешләр исәпкә алына: сәламәтлек саклауның профилактик юнәлешен үстерү; медицина ярдәмен күрсәтүнең сыйфатының максималь дәрәжәсенә ирешү һәм аның һәркем файдалана алырлык дәрәжәсен күтәрү; структур нәтижәлелекне оптимизацияләү һәм арттыру; тармак хезмәткәрләрен учреждение эшенә гомуми нәтижәлелеген күтәрүгә кызыксындыру механизмнарын гамәлгә кертү һәм үз хезмәтенә нәтижәләре өчен җаваплылык.

Демографик күрсәткечләр уртача, баллар суммасы буенча 16-19 урында. Уңай: ана үлеме саны булмау, үле туганнар санының түбән күрсәткечләре. Сабыйлык үлеме санының, өйдә эшкә яраклы яшьтәге халыкның үлем-китем санының югары күрсәткечләренә игътибар итәргә кирәк.

Икътисади күрсәткечләр уртача күрсәткечләрдән түбәнрәк, баллар суммасы буенча 37-42 урында. Уңай: амбулатор-поликлиника ярдәме буенча план күләнә үтәү, табибларның һәм кече медицина персоналының төбәк икътисады өлкәсендә эшләүче хезмәткәрләренә уртача айлык эш хакына мөнәсәбәт. Бу - 0,59% (1млн. 160 мең 906,01 сум), стационар медицина ярдәме буенча план күләнә арттырып үтәү – 108,7%, көндөзгә стационар буенча план күләнә үтәмәү-96,4%.

Учреждение эшчәнлегә күрсәткечләренә бәя югары, баллар суммасы буенча 4-5 урында тора. Уңай: уртача еллык эш белән тәэмин ителеше – 329,0, туберкулез буенча риск төркемнәрен флюорографик тикшерүләр белән халыкны югары тәэмин итү – 100%, онкология авыруларыннан бер еллык үлем санының түбән булуы-21,33%, халыктан нигезләнган шикәятләр булмау һәм медицина ярдәмен күрсәтү сыйфатына, күрсәтелгән медицина ярдәменә сыйфаты белән халыкның югары канәгать булуы (Татарстан стат мәгълүматлары буенча). Социаль хезмәтләр җыелмасыннан баш тарткан гражданның югары процентына – 68,5%, табибларга электрон рәвештә язылган пациентларның түбән өлешенә – 50%, сырхауханә хезмәтләренә гомуми санына игътибар итәргә кирәк.

2018 елда гомер озынлыгы – 74,6, ир – атлар-68,0, хатын-кызлар-79,8. 2017 ел эчендә гомер озынлыгы 74,0, хатын - кызлар – 78,5, ир-атлар-67,0.

2018 елда туучылар саны 278 бала тәшкил итте, 2017 ел белән чагыштырганда 8 балага күбрәк (2017 елда-270).

Туучылар саны дәрәжәсе 1000 кешегә 9,2 тәшкил итте, 2017 елга караганда 0,3% ка күбрәк. 2017 елда 1000 кешегә 8,9.

2018 елда халыкның табигый кимүе һәр мең кешегә 4,5 кеше каршы (-) 2017 елда 6,7 кеше тәшкил итте.

Район буенча гомуми үлем-13.7 (411 кеше), (2017 ел – 15,6; 474 кеше), Татарстан Республикасы буенча 2018 елда-1000 кешегә 11,5.

Хезмэт яшендәге кешеләр саны 2018 елда кимедә һәм 100 мең кешегә 452,0 (71 кеше) тәшкил итте, Татарстан Республикасы буенча 2018 елда – 100 мең кешегә 416,4. Гомуми үлем структурасы элеккегечә саклана.

2018 елда кан әйләнеше системасы авыруларыннан үлүчеләр саны 100 мең кешегә 538,2 тәшкил итте (162 очрак), бу барлык үлүчеләрнең 39,4% ын тәшкил итә, 2018 елда Татарстан Республикасы буенча – 100 мең кешегә 600,6%.

2018 елда яман шештән үлүчеләр саны – 100 мең кешегә 182,7 (55 очрак), бу барлык үлүчеләрнең 13,4% ын тәшкил итә, ТР буенча 2018 елда-100 мең кешегә 198,0.

2018 елда тышкы сәбәпләрдән үлүчеләр саны – 100 мең кешегә 83,1 (25 очрак), бу барлык үлүчеләрнең 6,0% ын тәшкил итә. 2018 елда ТР буенча – 100 мең кешегә 76,8.

Үлүчеләр санын киметү мөмкинлеге шулай ук һәркем алырлык һәм сыйфатлы медицина ярдәмен, шул исәптән югары технологияле медицина ярдәмен оештыру белән бәйле.

2018 елда әлеге коронографиягә 69 кеше жиберелгән. 2018 ел дәвамында аортокоронар шунтлау үткәрелде - 7 авыру, 29 авыру стентлаштырылды. Югары технологияле медицина ярдәмен күрсәтү чикләрендә ТР ССМ бүлеп бирелгән квоталар буенча 115 кеше рентгенокомпьютер һәм магнит-резонанс томографында тикшерүләргә узды.

Инсульттан халыкның үлем санының кимүе һәм миокард инфарктыннан үлем-китемне стабилләштерү билгеләнә. 2017 елда инсульттан 20 кеше үлгән булса, 2018 елда – 17 кеше. 2018 елда миокард инфарктыннан үлүчеләр саны-9 очрак, 2017 елдагы кебек үк.

Кардиология белән авыручыларга медицина ярдәмен күрсәтүне яхшырту максаты белән 2018 ел эчендә Яр Чаллы шәһәренең БСМП на кардиореанимация бүлегенә ОИМ сегментын күтәрү белән 28 авыру жиберелде, шулардан тромболизис-24 үткәрелде. Соңрак мөрәжәгать-4 очрак.

1 млн.657 мең 514 сумлык тромболитик препаратлар кулланылды.

ОНМК белән авыручылар белән шактый эш алып барыла. Терапевтик тәрәзәдә авырулар Яр Чаллы шәһәренең кан тамырлары үзәгенә жиберелә (5 шәһ.). хастаханә) 2018 ел эчендә 53 авыру жиберелгән, шуларның 4,5 сәгать эчендә авыру башланганнан бирле 47 авыру китерелгән, бу 88,7% тәшкил итә. Соңрак мөрәжәгать итү-6 очрак.

2018 ел эчендә республика учреждениеләренә амбулатор рәвештә 1006 кеше жиберелгән, башка дөвалау-профилактика оешмаларына-амбулатор 501 авыру, стационардан 247 авыру жиберелгән.

2017 ел эчендә республика учреждениеләренә амбулатор 917 кеше (2018 ел белән чагыштырганда -99 кеше) жиберелгән, башка ЛПУ га - амбулатор 584 авыру (2018 ел белән чагыштырганда+83 кеше), стационардан 171 авыру жиберелгән (2018 ел белән чагыштырганда-76 кеше).

Шул исәптән республика онкология диспансеры һәм Яр Чаллы шәһәре филиалына 171 авыру жиберелгән, 2017 елда-205 авыру.

«2019 елга ТР ССМның гавами максатлары һәм бурычлары исемлеген раслау турында» 2018 елның 19 декабрендәгә 2797 номерлы ТР ССМ боерыгы нигезендә башлангыч стадияләрдә (I-II стадиядә) яман шеш авыруларын ачыклау өлешен 60,3% ка кадәр арттыру бурычы куелды.

2018 елда 98 онкология авыруы ачыкланган, шуларның I - II стадиядә – 51 очрак, 52,0%. 2017 елда 76 онкология авыруы ачыкланган, шуларның I - II стадиядә – 34 очрак, 44,7%.

Хисап елында – 2017 елга караганда 22 очракка күбрәк.

Запушенность тәшкил итә -30,6 %, 2017 елда-22,54 %.

Онкология авыруыннан вафат булучылар -55, 2017 елда -60.

2018 елда берьяллык үлү очраклары 12, бу 21,33% тәшкил итә, 2017 елда 18 очрак, бу 23,42% тәшкил итә. ТР буенча-29,8 процент.

Район сәламәтлек саклау тарихында беренче тапкыр – ЦРБ шартларында органнар һәм тукумаларга гистологик тикшеренүләр уздыру оештырылды, бу авыруларны төгәл һәм сыйфатлы диагностикалауга ярдәм итәчәк. 2018 елның октябрәнән башлап 155 тикшерү үткәрелгән, аларның 8 яман шеш авыруы, 12 яман булмаган шеш, 135 ялкынсыну авырулары ачыкланган. Бу яңалык хастаханәгә 220 503,96 сум акчаны яңга калдырырга мөмкинлек бирде.

Балигь булмаганнарның профилактик медицина тикшерүләре буенча 4650 бала карап тикшерелде, аларның 1 төркеменә – 13,1%, 2 төркемгә – 68,6%, 3 төркемгә – 15,6%, 4 төркемгә – 0,6%, 5 төркемгә-2,1% (2017 елда 5231 бала каралды) кертелгән.

Россия сәламәтлек саклау министрлыгының "Ятим балаларны һәм ата-ана тәрбиясеннән мөхрүм калган балаларны, шул исәптән уллыкка (кызлыкка), тәрбиягә яисә патронаж гаиләгә кабул ителгән балаларны диспансерлаштыру тәртибен раслау турында" 11.04.2013 ел, № 216 боерыгы нигезендә 2018 елда 65 бала каралды.

«Олы яшьтәге халыкның аерым төркемнәренә диспансеризация үткөрү тәртибен раслау турында» РФ ССМ 2012 елның 3 декабрәндәгә 1006 номерлы боерыгы һәм ТР ССМ 2016 елның 28 декабрәндәгә 2759нчы боерыгы нигезендә "2018 елда диспансерлаштырылырга тиешле Татарстан Республикасы өлкән буын халкының аерым төркемнәреннән булган затлар контингентын бүлү турында " 2018 ел өчен план 4486 кеше тәшкил итте. 4720 кеше тикшерелгән, бу 105,2% тәшкил итә. 1 сәламәтлек төркеменә – 22,2%, 2 төркемгә – 43,9%, 3 төркемгә 39,1% кертелгән.

II этап 690 кеше узды. «Актаныш ЦРБ» ГАУЗ ның табиблары тарафыннан диспансерлаштыру барышында 606 беренчел авыру ачыкланды, яңа ачыкланган пациентлар диспансер учетына алынды.

Билгеләнгән авырулар саны 2017 ел белән чагыштырганда 4,5% ка кимегән. Диспансеризацияне узган һәр уникаль кеше беренче тапкыр үз чире турында белде. Беренче урында - эндокрин системасы авырулары (30,6%), икенче урында - кан әйләнеше системасы авырулары (29,1%), өченчедә - сидек-жөнәс системасы авырулары (12,0%).

Авыл жирлегенә белгечләрне жәлеп итү буенча эш башкарылды. Кадрлар белән тәэмин итү максаты белән 2018 елда ЦРБ га эшкә кабул ителде: табиб-офтальмолог Мөхәммәд Шәфиуллах, участок табиб-терапевты Мухамадиева Лилия Илгиз кызы, участок табиб-педиатры Ямилова Резедә Васыйл кызы, табиб-стоматолог Мөбинова Чулпан Рәсим кызы.

Районның ДПО матди-техник базасын ныгыту буенча чаралар:

ТР Министрлар Кабинетының 2017 елның 9 декабрәндәгә 3219-р номерлы боерыгы нигезендә 2018 елда «Актаныш ЦРБ» ГАУЗ ы буенча жиһазлар, шул исәптән медицина, мебель һәм инвентарь сатып алу белән капитал ремонт уздырылды:

- поликлиника, Актаныш авылы, Ленин пр. 1 й. -44 587,3 мең сум, мөйданы 2073,8 кв. м.

- хатын-кызлар консультациясе, Актаныш авылы, Ленин пр., 1й.- 6 770,0 мең сум, мөйданы 314,9 кв. м.

4.4. Мәдәният

Актаныш муниципаль районы 107 мәдәният учреждениесе эшли, шуларның 105 муниципаль һәм 2 дөүләт учреждениесе:

- клуб учреждениеләре-67 берәмлек
- китапханә учреждениеләре-37 берәмлек
- 1 балалар сәнгать мәктәбе
- 2 дөүләт учреждениесе-Актаныш Туган якны өйрәнү музейе, Әнәк т. п. филиалы һәм «Агыйдел жыр һәм бию ансамбле " ТР дөүләт автоном мәдәният учреждениесе.

2018 елда мәдәният тармагын финанслау

Барлығы 93424,5 мең сум, шул исәптән:

- хезмәт хақы 67 182,4 мең сум (72%)
- коммуналь чыгымнар 11 643,2 мең сум (12 сум)%)
- матди-техник базаны ныгыту-735,0 мең сум (0,7 мең сум).%)
- объектларны төзү һәм капитал ремонтлау 1849,1 мең сум (2%)
- КММ уздыруга 8135,47 мең сум (8,7%)
- башка чыгымнар (укыту, ТКХ субсидияләре, газ жиһазларын техник ремонтлау, һ. б.) 4204,1 -4,5%

Идарә итү комплексының матди-техник базасы

Мәдәният учреждениеләренең район буенча тәэмин ителеше-203 %

район үзәге буенча-48%

авыл жирлегә буенча-155%

Район буенча егәрлек-10655 урын (норматив буенча 6400 урын булырга тиеш)

Район үзәге буенча егәрлек-910 урын (1897 урын булырга тиеш) (48 урын)%)

500 урын (1897 урын булырга тиеш) (26%)

Барлығы мәдәният учреждениеләре – 107

Барлығы 66 бина, шуларның:

- оператив идарәдә-57 (59 %)

- арендага – 9 (14 %)

- уртак урнашкан башка учреждениеләр белән (арендага бирү) – 19 (28) %

Барлығы – 386 бина

Ял итү урыннары-158 (41 %)

Белгечләр белән тәэмин ителеш:

- клуб учреждениеләрендә-64%

- китапханәдә-83 %

- Балалар сәнгать мәктәбе-100%

- Музей-60 %

- «Агыйдел» жыр һәм бию ансамбле-81%

Югары һәм урта уку йортларында мәдәният һәм сәнгатькә караган көндөзгә уку йортларында - 6 кеше укый.

максатлар-2 кеше.

Югары һәм урта махсус уку йортларында мәдәният һәм сәнгать буенча 47 кеше укый (17 кеше).%)

Мәдәни-ял итү эшчәнлегә

Клуб формировауиеләре

Клуб формировауиеләре-489, аларда 6100 кеше катнаша (21 кеше)%)

Уртача алганда, 1 УК 7 клуб формировауиеләре

Уртача алганда, бер клуб формасында-13 кеше, шуларның 13е:

14 яшькә кадәр - 175 берәмлек, аларда 2045 кеше (33,5 кеше) катнаша. %)

14 яшьтән 24 яшькә кадәр – 87 берәмлек, аларда 1102 кеше катнашты. (18,1 %)

24 яшьтән алып 55 яшькә кадәр - 130 берәмлек, аларда 2320 кеше (38 %)

55 һәм аннан өлкәнрәк-63 берәмлек, аларда 633 кеше катнашты (10,3 %)

инклюзив - 40 берәмлек, аларда 465 кеше (7,6 кеше %)

4.5. Физик культура, спорт һәм яшьләр сәясәте

Халыкны актив һәм сәламәт яшәү рәвешенә жәлеп итүнең нәтижәле чарасы буларак физик культура һәм спортны үстерү өчен шартлар тудыру Актаныш районы муниципаль сәясәтенең мөһим өлеше булып тора. Бүгенге дөньяда физик культура һәм

спортның мөһим социаль-икътисадый һәм сәяси фактор буларак роле бәхәссез. Милләтнең рухи һәм физик сәламәтлеге, Актаныш спортчыларының зур бөтенроссия һәм халыкара ярышларда ирешкән уңышлары, һичшиксез, районның һәм, гомумән, республиканың уңай имиджын формалаштыра.

Соңгы вакытта дәүләт идарәсенең барлык дәрәжәләрендә югары казанышлар спортын үстерү, массакүләм һәм физик культура һәм спорт белән шөгыйльләнүне тәэмин итү, шулай ук физик культура һәм спорт белән шөгыйльләнүне оештыру һәм пропагандалау кирәклеген артта бара.

Актаныш муниципаль районында физик культура һәм спортны, шул исәптән балалар-яшүсмерләр спортын, массакүләм спортны һәм югары казанышлар спортын, шулай ук физик мөмкинлекләре чикләнгән затлар һәм инвалидлар арасында спортны үстерү буенча билгеле бер система булдырылган. Актаныш спортчыларының Россия һәм халыкара дәрәжәдәге уңышлары бәхәссез. Безнең спортчыларыбыз 2017 һәм 2018 елларда чаңгы ярышлары, алкалы хоккей, өстәл теннисы, милли татар-башкорт «көрәш», бадминтон, укучылар спартакиадасы кебек спорт төрләрендә аеруча уңышлы чыгыш ясадылар.

Хәзерге вакытта районда спортның 14 төре үстерелә. Район территориясендә 182 физкультура һәм спорт объекты исәпләнә.

10 нчы таблица.

Физик культура, спорт һәм яшьләр сәясәтенең төп күрсәткечләре

Күрсәткеч атамасы	2014	2015	2016	2017	2018
Халыкның гомуми саныннан даими рәвештә физик культура һәм спорт белән шөгыйльләнүчеләр өлеше, %	37,43	37,91	38,50	39,89	41,51
Секцияләрдә шөгыйльләнүчеләр саны, кеше	1067	1023	1105	1070	1081
Спорт корылмалары саны, барлыгы, бер.	179	187	182	184	182
шул исәптән:					
Яссы, берәм.	79	88	89	68	68
Тирлар, берәм.	2	2	2	2	2
Чаңгы базалары, берәм.	1	1	1	1	2
Стадионнар, берәм.	1	1	1	1	1
Спорт заллары, бер.	33	33	33	33	33
Ябык бассейннар, берәм.	1	1	1	1	1
Башкалар (алдан ук урнаштырылган һәм жайлаштырылган), берәм.	61	61	55	55	55
ДЮСШ, барлыгы, берәм.	2	2	2	2	2
Физкультура һәм спорт өчен чыгымнар, мең сум.	2917,0	2098,2	2169,8	2295,1	5037,8

Физик культура, спорт һәм яшьләр сәясәтенең төп күрсәткечләре таблицасы нәтижәләре буенча спорт корылмалары санын арттыру буенча уңай тенденцияне билгеләргә мөмкин. 2018 елда спорт корылмалары саны 182 берәмлек тәшкил иткән, ә 2014 елда әлеге күрсәткеч нибары 179 берәмлек булган, бу үсеш турында сөйли.

2018 елда физкультура һәм спорт өчен чыгымнар 5037,8 мең сум тәшкил иткән, бу 2017 елга караганда 119,5% ка артык.

5. ПРОСТРАНСТВО ҮСЕШЕ АНАЛИЗЫ

5.1. ТОРАК-КОММУНАЛЬ ХУЖАЛЫК

Актаныш муниципаль районының күпфатирлы торак фонды 78 мең кв. м., 77 күпфатирлы торак йорт төшкил итә

Халыкка жылылык белән тээмин итү буенча хезмәтләр «Коммунсервис Актаныш»ЖБ ЖЧЖ тарафыннан күрсәтелә. Жылылык челтәренең озынлыгы ике торбалы исәпләүдә 13,211 км төшкил итә.

Су белән тээмин итү һәм ташландык суларны ағызу хезмәтләре «Коммунсервис Актаныш» ЖБ ЖЧЖ һәм «Гидросервис»ЖЧЖ тарафыннан күрсәтелә.

Актаныш авылын су белән тээмин итү чыганагы булып капитацияләнгән чишмәләрдән һәм артезиан скважиналарынан торган 2 жир асты су алу тора: «Актанышбаш» югары су алу жайланмасы, «Әжәкүл»түбән су алу жайланмасы. Актаныш авылы торак төзелешеннән канализация коллекторлары буенча агып чыккан су чистарту корылмаларына килә. Канализация челтәрләренең озынлыгы 14,0 км.

Электр энергиясен төп тээмин итүче-Актаныш ОАОның Түбән Кама электр челтәрләре "Челтәр компаниясе" ААЖ филиалы.

«Газпром Трансгаз Казан» жаваплылыгы чикләнгән жәмгыятенең «Өлмәтгаз» эксплуатация - житештерү идарәсенең Актаныш район эксплуатация хезмәте газ белән тээмин итү буенча эшчәнлек алып бара.

5.2. Транспорт һәм юл хужалыгы

Даими маршрутларда пассажирлар йөртү буенча хезмәтләре "Актаныш автотранспорт хужалыгы" ЖЧЖ башкара. Автомобиль транспорты муниципаль маршрутларына 22 автобус хезмәт күрсәтә.

Актаныш автовокзалы нык үсеш алган структурага ия, 50 кешегә исәпләнгән көтү залы, бәдрәф, ана һәм бала бүлмәсе, пассажирларга хәбәр итү системасы (көчле элемент һәм көтү залында мәгълүмати табло). Автовокзалдан тәүлегенә 60 кеше китә. Автовокзал ябык перроннан торган утырту мәйданчыгы бар.

2011 елның 1 гыйнварына муниципаль районның жирле эһәмияттәге гомуми файдаланудагы автомобиль юлларының озынлыгы 660 км төшкил итә, шул исәптән каты өслекле 328,3 км, шул исәптән камилләштерелгән өслекле-112,4 км. Норматив таләпләргә жавап бирми торган жирле эһәмияттәге гомуми файдаланудагы автомобиль юлларының гомуми озынлыгында озынлыгы елдан-ел кими бара, 2018 елда ул 38,87% төшкил итте, бу 2017 елга караганда 2% ка кимрәк.

2015 елдан башлап анализласак, әлеге күрсәткеч 5,9% ка кимегән. 2018 елда автомобиль юлларының 3,3% ына капитал ремонт ясалды, бу 2015 ел белән чагыштырганда 57% ка күбрәк.

Жирле эһәмияттәге ремонтланган каты өслекле автомобиль юллары күрсәткече буенча да шундый ук хәл. 2018 елда автомобиль юлларының 22,2% ында ремонт ясалган, бу 2015 ел белән чагыштырганда 60% ка күбрәк.

Шәһәр округының (муниципаль районның) административ үзәге белән даими автобус һәм (яки) тимер юл элементәсе булмаган торак пунктларда яшәүче халыкның гомуми санында әлеге күрсәткеч соңгы 4 ел дәвамында 4,1% төшкил итте.

11 нче таблица.

Юл хужалыгы торышы күрсәткечләре

Күрсәткеч атамасы	2015	2016	2017	2018
Капитал ремонт ясалган жирле эһәмияттәге төзекләндерелгән автомобиль юллары өлеше, %	2,1	2,5	2,75	3,3
Ремонт ясалган жирле эһәмияттәге ремонтланган каты өслекле автомобиль юллары өлеше, %	13,9	15,7	18,5	22,2

Күрсәткеч атамасы	2015	2016	2017	2018
Норматив таләпләргә җавап бирми торган җирле әһәмияттәге гомуми файдаланудагы автомобиль юллары озынлыгының җирле әһәмияттәге гомуми файдаланудагы автомобиль юлларының гомуми озынлыгы өлеше, %	41,3	40,47	39,66	38,87
Шәһәр округы (муниципаль район) административ үзәге белән даими автобус һәм (яки) тимер юл элементәсе булмаган торак пунктларда яшәүче халыкның гомуми санында шәһәр округы (муниципаль район) халкының өлеше), %	4,1	4,1	4,1	4,1

5.3. Элемтә

Актаныш муниципаль районында телефон элементәсе хезмәтләре «Таттелеком»ЖАЖ операторы тарафыннан күрсәтелә.

100 гаиләгә 46,5 телефон аппараты халыкның телефон элементәсе хезмәте белән тәэмин ителүен тәшкил итә.

"Мегафон" ААЖ, МТС ААЖ, Билайн ААЖ кәрәзле элементә операторларыннан 3G элементә бар.

«ТМТ» компаниясе - «Таттелеком» ЖАЖнең бүлендек компаниясе халыкка 4G мобиль элементә тәкъдим итә. «ТМТ» компаниясенең абонентлары булып 4729 кеше тора.

Актаныш муниципаль районында киң полосалы интернеттан 5144 кеше файдалана, IP-телевидениегә 4146 кеше тоташтырылган.

2019 елда Актаныш район үзәгендәгә күп фатирлы йортларда интерактив телевидениегә шулай ук «Таттелеком»ЖАЖ нән кабельле телевидение дә керә ала.

5.4. Экология

Соңгы елларда Актаныш муниципаль районында әйләнә-тирәлекне саклау мәсьәләләренә аерым игътибар бирелде.

Актаныш районында экология өлкәсендә төп тенденцияләр булып халыкның экологик куркынычсызлыгын тәэмин итү, табигать саклау зоналарын тәзекләндерү, шул исәптән, саклау зоналарын тәзекләндерү, шулай ук парклар һәм скверларны реконструкцияләү тора.

Әйттик, 2016 елда Актаныш авылында 8,16 млн. сумлык скверны тәзекләндерү тәмамланды. Моннан тыш, су саклау зоналарын тәзекләндерү программасы буенча Иске Идел ярларын чистарту һәм ныгыту планлаштырыла.

12 нче таблица

Экологик куркынычсызлыкның төп күрсәткечләре

Күрсәткеч атамасы	2015	2016	2017	2018
Техноген йөкләнеш индексы	0,019	0,019	0,019	0,019

Кеше эшчәнлегенең әйләнә-тирә табигый мохиткә йогынтысы дәрәжәсе техноген йөкләнеш индексы белән исәпләнә. Әлеге күрсәткеч 2015 елдан 2018 елга кадәр үзгәрмәде.

6. МУНИЦИПАЛЬ ИДАРЭ СИСТЕМАСЫН АНАЛИЗЛАУ

6.1. Районның финанс хәле

Район дотацион булып тора. Хәзерге вакытта бюджет процессының бер юнәлешле – бюджетны планлаштыруның программа-максатчан методы, ул бюджет ресурсларын бүлү һәм аларны куллануның факттагы нәтижәләре арасында турыдан-туры бәйләнешне тәмин итә.

13 нче таблица.

Районның төп финанс күрсәткечләре (мең сум)

Күрсәткеч	2014	2015	2016	2017	2018
Жирле бюджет керемнәре	798561,6	741955,0	755036	1411914	960273
Салым керемнәре	279071,9	267880	283199	890756	334654
Физик затлар милкенә салым	222776,5	207912	216422	822017	263679
Аерым эшчәнлек төрләре өчен вакытлы керемгә бердәм салым	8593,6	8758	7845	7775	7723
салым салуның гадиләштерелгән системасы	6887,6	8204	5617	7596	7435
бердәм авыл хужалыгы салымы	1476,8	1213	1340	1785	1994
Физик затлар милкенә салым	5432,8	5171	2880	4220	4564
жир салымы	12441,6	13249	14651	20341	20103
дәүләт пошлинасы	1128,8	1935	1830	1358	1416
салым салуның патент системасын куллануга бәйле рәвештә алына торган салым	112,6	161	378	333	443
Башка	-	-	1485	1699	1861
Акцизлар	20221,6	21277	30751	23632	25436
- салымга карамаган керемнәр	20454,1	30570,0	25830	28033	28846
дәүләт һәм муниципаль милектәге мөлкәтне файдаланудан керемнәр (мөлкәтне, жирне арендау)	10213,5	9344	10387	10721	10255
матди һәм матди булмаган активларны (мөлкәт сату, жир сату)	2378,3	11001	3043	2776	2513
әйләнә-тирә мохиткә тискәре йогынты ясаган өчен түләү	1413,5	1573	1442	860	606
салым булмаган башка керемнәр (шул исәптән штрафлар, санкцияләр)	6339,0	8642	10958	13676	15472
Башка дәрәжәдәге бюджетлардан, шул исәптән	499646,2	443505	446007	493125	596773

Күрсәткеч	2014	2015	2016	2017	2018
- дотацияләр	0	0	0	0	27848
- субвенцияләр	192359,4	204511	198855	196510	219003
- субсидияләр	255240,7	186102	202603	231495	301181
- Татарстан Республикасының башка бюджетара трансфертлары	52046,1	55281	45694	64947	47871
- бушлай башка акчалар	110,0	1250,0	0	350	1000
Узган еллардан калган максатчан билгеләнештәге субсидияләрне, субвенцияләрне һәм башка бюджетара трансфертларны кире кайтару	0	0	0	0	0
Узган еллардан калган максатчан билгеләнештәге субсидияләрне, субвенцияләрне һәм башка бюджетара трансфертларны кире кайтару	-610,8	-3639	-1145	-177	-130
Жирле бюджет чыгымнары	825560,4	738814,0	752442	1212485	1075100
Гомумдәүләт мәсьәләләре	69107,2	62308	69967	117130	115234
милли оборона	1787,6	1790	1838	1878	2072
милли куркынычсызлык һәм хокук саклау эшчәнлеге	850,3	1031,0	1118	1300	1770
милли икътисад	27921,4	22002	51869	280519	124497
торак- коммуналь хужалык	74957,1	65244	44440	150624	88757
әйләнә-тирә мохитне саклау	1442,3	1430,0	987	2040	2188
мәгариф	511108,6	475454	490755	547944	587526
мәдәният, кинематография	65702,0	66989	65643	89575	101014
сәламәтлек саклау	359,8	395,0	408	433	435
социаль сәясәт	69407,1	24133	23220	18744	46579
физик культура һәм спорт	2917,0	18038	2193	2295	5038
массакуләм мәгълүмат чаралары	0	0	0	0	0
муниципаль бурычка хезмәт күрсәтү	0	0	4	3	0
бюджетара трансфертлар	0	0	0	0	0

Күрсәткеч	2014	2015	2016	2017	2018
Житешсезлек(-)	-26998,8	3141	2594	199429	-114837

Актаныш муниципаль районы бюджеты күрсәткечләре буенча берничә төп нәтижә ясарга мөмкин.

Керемнәр һәм чыгымнар турында мәгълүмат муниципаль районның бюджет характеристикасының мөһим пункты булып тора. 2018 елда бюджет дефициты күзәтелә, ул 114837 мең сум тәшкил итә.

2018 елда керемнәр күләме 960273 мең сум тәшкил итте, бу 2017 елга караганда 32% ка кимрәк, 1 411 914 мең сум дәрәжәсендә.

2018 елда жирле бюджет чыгымнары 1 075 100 мең сум тәшкил иткән, бу 2014 ел белән чагыштырганда 30% ка артык. Алдагы 2017 елга карата күрсәткеч 11% ка кимедә.

2018 елда салым керемнәре күләме 334 654 мең сум тәшкил итте, бу 2017 ел дәрәжәсеннән 62% ка кимрәк. 2018 елда салым булмаган керемнәр 28846 мең сум тәшкил иткән, бу 2017 ел белән чагыштырганда 3% ка артык.

Башка дәрәжәдәге бюджетлардан төрле формаларда түләүсез керемнәр күләме 2018 елда барлыгы 596773 мең сум тәшкил итте, бу 2017 ел белән чагыштырганда 21% ка артык.

Чыгымнар дәрәжәсе үзгәрүгә килгәндә, жирле бюджет чыгымнары статьясыннан массакүләм мәгълүмат чаралары һәм муниципаль бурычка хезмәт күрсәтү чыгымнары алынды, дигән берничә нәтижә ясарга мөмкин.

2016 елның 4 маенда Актаныш муниципаль районына Татарстан Республикасы бюджетыннан 5561000 сум күләмендә бюджет кредиты бирелде. Бюджет кредитын кире кайтару срогы-2018 елның 1 апреленә кадәр. Кредит 2017 елның 1 сентябренә түләнгән.

6.2. Муниципаль милек һәм жир

Актаныш муниципаль районының административ чикләрендәге жирләрнең мәйданы 2019 елның 1 гыйнварына 203400 га тәшкил итә, шул исәптән категория буенча:

- Авыл хужалыгы билгеләнешендәге жирләр-154871 га;
- Торак пунктлар жирләре-5805 га;
- Сәнәгать жирләре-948 га;
- Урман фонды жирләре-19528 га;
- Су фонды жирләре-22248 га.

14 нче таблица.

**2019 елның 1 гыйнварына милек буенча район жир фондын бүлү
(01.01.2019 ел, га)**

Жир категориясе	Гомуми майданы	Гражданнар милкендә	Юридик затлар милкендә	Дәүләт һәм муниципаль милектә
а/х билгеләнешендәге жирләр	154781	58723	4043	92105
торак пункт жирләре	5805	2814	17	2974
сәнәгать жирләре	948	12	71	865
урман фонды жирләре	19528	-	-	19528
су фонды жирләре	22248	-	-	22248
БАРЛЫГЫ	203400	61549	4131	137720

7. АКТАНЫШ МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫНЫҢ ТӨП ПРОБЛЕМАЛАРЫ ҺӘМ КОНКУРЕНТ ӨСТЕНЛЕКЛӘРЕ

Актаныш муниципаль районының төп проблемалары һәм конкурент өстенлекләре 4 параметр буенча SWOT анализ нәтижәсендә ачыкланды: көчле яклар (Strengths), йомшак яклар (Weaknesses), үсеш өчен мөмкинлекләр (Opportunities) һәм янаулар (Threats). Эшләнгән стратегия көчле якларга таяна һәм Актаныш районының социаль-иқтисади үсеш өчен уңай мөмкинлекләрдән файдалана.

Көчле яклар:

- Географик яктан файдалы урын.
- Уңай экологик хәл.
- Алга киткән авыл хужалыгы.
- Бай мәдәни мирас.
- Муниципаль район чикләрендә сатылган барлык азык-төлек товарларының гомуми күләмен ел саен арттыру.
- Социаль өлкәгә чыгымнар үсеш-мәгариф, мәдәният, сәламәтлек саклау һәм спорт; хезмәт өчен түләү һәм хезмәт өчен түләү чыгымнары (мәктәпкәчә белем бирү).
- Үзбездә һәм үзбездә житештерелгән төяп озатылган товарлар санын арттыру.

Йомшак якларга кертелгән түбәндәге төп проблемалар, аларның гамәлләре нейтралзацияләнергә тиеш, яки таләп итә торган ашыгыч чаралар күрү:

1. Иқтисади үсеш

- авыл хужалыгы районының инвестицион жәлеп итүчәнлеген;
- предприятиеләрнең финанс ресурслары жетмәве;
- финанс-кредит системасының жетәрлек дәрәжәдә үсмәве;
- инновация өлкәсенә инвестицияләр кертү проблемасы;
- төзелеш алып бару өчен кредит ресурсларының күпчелек төзүчеләр өчен уңайсызлыгы.
- төзелеш материаллары сәнәгәт үсешен тоткарлау.
- эшмәкәрләрнең түбән эшлекле активлыгы;
- эшмәкәрлек эшчәнлегендә төрлелек булмау;
- эш башлаучы эшмәкәрләрнең үз эшләрен оештыру һәм үстерү өчен кирәкле матди һәм финанс ресурслары жетәрлек булмавы;
- эшқуарлык эшчәнлеген алып бару мәсьәләләре буенча эшлекле мәгълүматларның жетәрлек булмавы, эшқуарларның бизнесны тагын да нәтижелерәк үстерү өчен кирәкле юридик, иқтисади белемнәренә түбән булуы;
- эшқуарлык эшчәнлеген легальләштерү процедураларының катлаулылыгы һәм югары бәясә, теркәлү, лицензияләү, сертификацияләү, аккредитацияләү һәм башкалар;
- административ киртәләр һәм контрольлек итүче һәм күзәтчелек органнарының нәтижелә хезмәттәшлеген жетәрлек дәрәжәдә түгел. Эшмәкәрнең күп санлы контрольлек итүче оешмалардан (милиция, салым органнары, Роспотребнадзор, янгын күзәтчелеген органнары һ. б.);
- сәнәгәт үсеш өлкәсендәге проблемалар-чималны эшкәртүнең тулы технологик циклы берләшкән житештерү комплекслары (кластерлары) юк;
- эшкәртү производстволарының булмавы;
- Актаныш продукциясенә бренд булмау;
- авыл халкын сәүдә майданнары белән тиешенчә тәэмин итмәү;
- ерак урнашкан авыл торак пунктларында сәүдә предприятиеләре инфраструктурасын тиешле дәрәжәдә үсмәве ;
- территория салым түләүчеләрнең жетәрлек базасы булмавы;
- бюджет барлыкка китерүче предприятиеләрнең жетмәве;

- жириле бюджетка өстөмө керемнөр жөлеп итү ресурсы, шул исәптән граждандарның үзара салым механизми да тулы күлөмдө файдаланылмый;
- муниципаль-шөхси партнерлык, концессион килешүлөр, махсус инвестицион контрактлар принципларында ресурсларны жөлеп итү механизми дәрәжәдә файдаланылмый;
- түбөн салым жыю;
- "соры" хөзмөт базары булу;
- нано технологиялөр кулланып инновацион производстволарның жөтөрлөк дәрәжәдә үсмөвө һәм мөгълүмати-коммуникацион технологиялөрне кулланыуның югары дәрәжәдә булмавы;

2. Социаль үсеш

- халыкның табигый кимүе;
- социаль куркыныч категория граждандарның булуы;
- хөзмөткә яраклы яшьтө халык арасында үлүчөлөр санының югары булуы;
- уртача гомер озынлыгының кыскаруы;
- өлкөн яшьтөгө кешелөр саны сәламөтлөк саклауны оештыруга карата таләплөрне үзгөртө һәм социаль системаларны ресурслар белән тәэмин итүне арттыруны таләп итө. 80 яшьтөн өлкөнрөк затлар район халкының 5,5% ын төшкил итө (ТР – 3,2%);
- районның сәламөтлөк саклау системасында кадрларга кытлык. 10 000 кешөгө табиблар белән тәэмин ителеш 14,7 төшкил итө.
- сәламөтлөк саклау учреждениелөрөнөң матди-техник базасын камилләштерү зарурлыгы;
- "ашыгыч ярдәм" бригадаларының комплектлаштырылмавы;
- муниципаль мэдәният учреждениелөрөн аз бюджетта финанслау;
- мэдәният учреждениелөрөнөң заманча югары технологияле жиһазлар, сәхнө костюмлары, музыка уен кораллары белән аз тәэмин ителүе;
- мэдәният учреждениелөрөнөң инвалидлар, тормыш эшчәнлегө чиклөнгөн затлар өчөн жөтөрлөк дәрәжәдә уңайлы булмавы;
- район үзөк мэдәният учреждениелөрөнөң физик тузган булуы, иске мэдәният объектларының тузуы;
- районның муниципаль һәм дөүлөт мэдәният учреждениелөрөнөң үзара эшчәнлегө начар, тиешле дәрәжәдә булмау сәбәпле, республика, төбөк дәрәжәсенө чыгу өчөн зур күлөмле, алга киткөн уртак чаралар юк;
- ОКН законлы рөвештө милөкчөлөргө беркетелмөгөн;
- тарихи-мэдәни, вакыйгалар туризми буенча эш булмау.
- спорт учреждениелөрөнөң матди-техник базасының тузуы;
- район халкының сәламөт яшөү рөवेशенө пассив тартылуы (зур булмаган телөк).
- мөктөп тәмамлаучылар арасында эшчө һөнөрлөрнөң популяр булмавы;
- педагогик кадрларның картаюы;
- югары БДИ нөтижөлөрөн алу өчөн мөктөпнөң оптималь файдаланылмый торган потенциалы;
- төп мөктөп укучыларының йомгаклау аттестациясе институты үсешендө начар динамика һәм башлангыч мөктөптө аның булмавы;
- көчсөз интеграция халыкара сыйфатын бөялөү системасы;
- учреждениелөр киселешендө белем бирү сыйфаты дәрәжәсенөң көчле дифференциациясе;

3. Пространство үсеше

- коммуналь инфраструктура белән тәэмин ителгән жир кишәрлекләре төзелешенә эзер булмау;
- Техник шартлар бирү югары таләпләр куелган челтәр компанияләре тарафыннан башкарыла;
  - Челтәрләргә тоташуның югары бәясе;
  - төп фондларның шактый тузган булуы, жиһазларның авариялелек дәрәжәсе аның ресурсыннан артып китүенә һәм технологик дисциплинаның житәрлек булмавына бәйле;
    - челтәрләрнең озынлыгы, жирлекләрнең таркалуы һәм социаль әһәмиятле объектларның күп булуы;
    - энергия житештерүдә һәм куллануда югары югалтулар, беренчел ягулык ресурсларының югары чыгымы;
    - ягулык-энергетика комплексы объектларының заманча фәнни-техник дәрәжәсенә туры килмәве;
    - түбән платежеспособность кулланучылар;
    - реконструкция һәм яңа житештерү куәтләрен кертү кризис шартларында акрынаю һәм кыскарту;
    - читтән кертелә торган энергоресурсларга бәйлелек, жирле (альтернатив традицион углеводородларга) ягулык төрләрен аз куллану;
    - каты көнкүреш калдыкларын һәм башка калдыкларны туплау, калдыкларны, куркыныч калдыкларны комплекслы эшкәртү предприятиеләрен утильләштерү өчен технологик база булмау;
    - кешеләрнең ял итү урыннары булмау;
    - туризм өлкәсендә инфраструктура белән тәэмин ителешенә түбән дәрәжәсе;
    - жәмәгать туклануы, мәдени-ял итү хезмәтләре өлкәсендә хезмәт күрсәтүнең сыйфаты түбән дәрәжәдә;
      - территориянең туристик жәлеп итүчәнлегенә начар реклама;
      - туризмны мәгълүмат белән тәэмин итүнең житәрлек дәрәжәдә булмавы;
      - сыйфатлы кунакханә хезмәтләре булмау;
      - районның туристик бренды булмау;
      - халык-сәнгать һөнәрчелегенең зәгыйфь үсеше;
      - “ял көне” туризмы мөмкинлекләренән тиешенчә файдаланмау;
      - туризм потенциалы һәм аны фактик куллану арасында аерма;
      - туристлык сәясәтен гәмәлгә ашыруда төбәк һәм локаль дәрәжәдәге менеджментны начар координацияләү;

4. Муниципаль идарә системасы

- муниципальара элементләрнең булмавы;
- күрше районнар һәм төбәкләрнең эшчәнлеге турында хәбәрдарлык дәрәжәсе түбән;
- муниципаль хакимият органнарында идарә итүнең нәтижәсез системасы;

Мөмкинлек:

- Кызыксынган предприятиеләр, оешмалар белән муниципальара хезмәттәшлек һәм партнерлык үсеше.
- Муниципаль идарә системасында бизнесның инновацион идарә итү технологияләрен куллану.
- Махсус инвестицион контрактлар төзү аркасында авыл хужалыгы продукциясен житештерү күләмнәрен арттыру.

- Районның авыл хужалыгы продукциясе базарында эшләү һәм аны алга таба мавыктыру.

- Республика программаларында һәм грантларында катнашу.

- Этник туризмны үстерү өчен мәдәни-милли байлык куллану.

- Район территориясендә спорт туризмын үстерү мөмкинлеге.

Районның икътисади һәм социаль өлкәләре өчен актуаль яки потенциал куркыныч буларак түбәндәге янаулар билгеләнде:

- Алга таба халык саны кимү.

- Район бюджетының үз керемнәрен киметү.

- Районга инвестицияләр күләмен киметү.

- Авыл хужалыгы техникасының алга таба искерүе.

- Барлык категория хужалыкларда терлекләрнең һәм кош-кортның баш саны арту темпы кимү.

- Файдалануга тапшырылган торак урыннарның гомуми мәйданын кыскарту тенденциясе.

Актаныш муниципаль районының көчле һәм зәгыйфь якларын ачыклау, уңайлы мөмкинлекләргә билгеләү, шулай ук потенциал куркынычларны һәм янауларны билгеләү районның түбәндәге конкурент өстенлекләрен билгеләргә мөмкинлек бирде:

1) Файдалы икътисади-географик урнашу

Территориянең географик яктан уңайлы урнашуы, Россия Федерациясе субъектлары белән күрше урнашуы Башкортстан һәм Удмуртия белән чиктәш. Актаныш муниципаль районының үзәге-Актаныш авылы Татарстанның төньяк-көнчыгышында, Казаннан көнчыгышка таба 381 км ераклыкта урнашкан. Ул Түбән Кама сусаклагычы янында, Нефтекамск тимер юл станциясеннән көньякка 65 км ераклыкта урнашкан. Районның көньяк өлешендә - «М-7 «Волга» автотранспорт юлы.

2) Бай тарихи-мәдәни мирас территориясе

Актаныш муниципаль районы үзенең борынгы тарихы белән бай. Ул археология һәйкәлләре саны буенча Татарстан Республикасы буенча иң кызыклы бишлеккә керә. Сөн елгасы ярларында дистәгә якин археологик һәйкәл, шул исәптән Хан зираты, Меңнәр археология комплексы, Чишмә курган, Аккүз стоянкасы һ. б. урнашкан.

Убыр-күл (обжора күле) күленә бәйлә жирле легендалар да бар. Күл бик тирән, төпсез бүрәнкәдә хан югалткан хәзинәләр ята, дип сөйләләр. Әлеге легенда һәм жирлек буенча күзәтү экскурсиясе өченче «Татарстанның энже балдагы»на кертү мөмкинлеге бар.

Актаныш муниципаль районы территориясендә татарлар -98,07%, марилар-1,83%, руслар-0,09% тәшкил итә. Бу республиканың иң моноэтик һәм моноконфессиональ районнарының берсе. Мондый үзенчәлек жирле халыкның мәдәнияте һәм горелф-гадәтләре белән танышу максатыннан этник туризмны оештыру өчен уникаль мөмкинлеккә эвереләргә мөмкин.

3) Табигатькә юнәлдерелгән туризм төрләре өчен потенциал мөмкинлекләр булу.

4) Районда кече хужалыкларны үстерү

Бүгенге көндә район буенча кече хужалыклар базасында гаилә терлекчелек фермалары төзелә. Гаилә терлекчелек фермаларын үстерү район буенча сөт, ит житештерүне арттыру, терлекләрнең баш санын арттыру, авыл халкын эш белән тәэмин итү өчен алшартлар булдырырга мөмкинлек бирәчәк.

5) Буш житештерү һәм жир куәтләре булу

6) Регион үсешенең перспектив үзәге буларак, жирле хакимиятләргә актив ярдәм күрсәтү

7) Торак төзелешенең югары темплары

8) Уңай экологик хәл

Көндөшлөк юнөлөшлөрө киселешендө тышкы тирөлөккө анализлау

Анализ нигезендө тышкы мохит факторлары ачыкланды, алар Актаныш муниципаль районуның социаль-икътисадый үсешенә аеруча көчлө йогынты ясый.

1. сәясәтчеләр арасында аеруча чагылыш табачак:

- жирле үзидарә органнары вәкаләтләрәнә карата законнарны үзгәртү;
- коррупция һәм бюрократия административ киртәләргә ия;
- дәүләтнең хакимият структураларында үзгәрешләр;
- хакимият органнары белән мөнәсәбәтләр;
- дәүләти жайга салу.

2. Икътисади факторлар арасында аларга игътибар итмәскә ярамый:

- эшсезлек;
- югары ихтималлы инфляция;
- салымнарны үзәкләштерүне көчәйтү юнөлешендө салым законнарын үзгәртү;
- шулай ук югары житештерү чыгымнары факторы, энергия сыйдырышлылыгы һәм транспорт чыгымнары да көчлө йогынты белән характерлана. Финанс ресурслары дефициты шартларында инвестицион активлык факторы әһемиятле булып тора;

– моннан тыш, халыкара аренадагы тотрыксызлык шартларында Россиягә һәм биредә житештерелә торган продукциягә карата яңа санкцияләрне куллануның югары ихтималы булу сәбәпле, экспорт - импорт факторының йогынтысы турында да онытырга ярамый;

– районның консолидацияләнгән бюджетына керемнәрнең кимүе һәм край программаларын финанслауны туктату социаль өлкә, юллар төзелеше, коммуналь хужалык объектларын капитал ремонтлау күләмен арттырырга мөмкинлек бирмәчәк;

– курс милли валюта һәм рефинансирование ставкалары;

– районнан читтә сату базарларын киңәйтү һәм житештерелгән продукцияне сату күләмнәрен арттыру;

– авыл хужалыгы житештерүчеләрәнә, КФХларга һәм шәхси ярдәмчә хужалыкларга дәүләт ярдәме күрсәтү;

– табигый монополиялар тарифларын арттыру;

– продукциягә сорау, халыкның кереме кимү, эшсезлек үсеше, исәп-хисапның бартер рәвешләрән үстерү предприятиеләрнең икътисад үсешенә һәм финанс торышына тискәре йогынты ясарга мөмкин.

– электр энергиясенә, минераль ашламаларга, ягулык-майлау материалларына һәм авыл хужалыгы продукциясенә бәяләрнең диспаритеты районның агросәнәгать комплексындагы хәлне тотрыксызландырырга мөмкин.

– жәлеп ителгән кредит ресурслары буенча югары процент ставкасы район предприятиеләрәндә эшләүчә житештерү күләме һәм саны кимүгә йогынты ясый;

– Кама агломерациясенә кергән күрше районнар белән чагыштырганда, бигрәк тә Яр Чаллы шәһәре (Россия Федерациясе монопрофильле муниципаль берәмлеге (моношәһәр) территориясендә төзелә торган социаль-икътисадый үсештән алда баручы территория) белән чагыштырганда, көндөшлөккә сәләтлелеге түбән булган районнар белән чагыштырганда, потенциал инвесторларны югалтуга китерергә мөмкин;

– табигать бәла-казалары (шәһәр, корылык) һәм йогышлы авырулар (АЧС) барлыкка килү АПК предприятиеләре эшчәнлегенә тискәре йогынты ясарга мөмкин.

3. Актаныш району үсеше өчен социаль факторлар комплексыннан аеруча мөһим роль уйныйлар:

– муниципаль берәмлектән читтә хезмәт ресурслары миграциясе; шуны да билгеләп үтәргә кирәк: халыкны эшкә яраклы яшьтә миграцияли, районның хезмәт өлкәсен шәрехли;

– районнан читтә социаль инфраструктураны үстерү факторы да зур йогынты ясый, бу шулай ук халыкның читкә китүенә дә йогынты ясый;

– күрше районнарда яшәү өчен күпкә югары хезмәт хагы һәм уңайлы шартлар эшкә яраклы халыкның читкә китүенә китерәчәк;

– Актаныш районының аерым категория халыкның тормыш дәрәжәсе, беренче чиратта, район үзәгендә яшәүчеләрнең тормыш дәрәжәсеннән начар якка аерылып тора, бу да миграция агымына ярдәм итә;

– әйләнә-тирәлекнең сыйфаты;

– демографик үзгәрешләр;

– база кыйммәтләрен үзгәртү;

– экологик үзгәрешләр;

– беренче чиратта кирәкле товарларга, даруларга, коммуналь хезмәтләргә тарифлар арту керемне киметәчәк һәм аз керемле халыкның хәлен начарайтачак;

– халыкның керем дәрәжәсе кимү жинаятьчелек үсешенә китерергә мөмкин;

– торак сатып алу һәм уңайлы шартлар тудыру өчен акча житмәү сәламәтлек саклау, мәгариф, мәдәният өлкәсенә яшә перспективалы белгечләрне жәлеп итәргә һәм күрсәтелә торган хезмәтләрнең сыйфатын арттырырга мөмкинлек бирмәячәк.

4. Технологик факторлар буларак, район өчен фәнни технологияләрдән файдалану да, инновацияләр булдыру факторы да мөһим. Теге яки бу факторлар да өстәмә финанс ресурсларын жәлеп итүгә мохтаж, бу кризис шартларында Актаныш районы икътисады өчен тормышка ашыру өчен катлаулы.

8. АКТАНЫШ МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫНЫҢ СОЦИАЛЬ-ИКТИСАДИ ҮСЕШ СЦЕНАРИЙЛАРЫ

Актаныш муниципаль районы үсешенең мөмкин булган вариантларын бәяләү өчен, тышкы һәм эчке тирәлекнең төп шартларын исәпкә алып, район үсешенең берничә сценарие карала. Алар муниципаль районның кайсы юнәлештә үсеш алуы турында схематик күзаллаулар гына бирә. Районның үсеш сценарийларын исәпкә алалар һәм билгеле бер дәрәжәдә республика үсеше сценарийлары параметрлары белән билгеләнә.

Татарстан Республикасы стратегиясе өч сценарийны карый:

1 сценарий — инерцияле (ресурс чикләүләренең кискен булуы сценарие); Әлеге сценарий иктисадый үсеш темпларының тизләнүен күздә тотмый (тышкы факторлар йогынтысына карап хәлнең вакытлыча начараюы мөмкин, бу шартларда инерцияле пессимистик сценарий каралачак), үсеш «стандарт» инерцияле трендлар буенча бара, ресурс чикләүләре үтелмәячәк. Ресурс чикләүләрен исәпкә алып иң өстенлекле һәм ресурс күләмнәре иң аз булган проектлар гына гамәлгә ашырыла (проектларны гамәлгә ашыруның сроклары соңрак вакытка күчерелергә мөмкин).

2 сценарий — төп (ресурс чикләүләренең уртача булуы сценарие); Әлеге сценарий ресурс чикләүләрен жиңүгә юнәлтелгән чаралар үткөрүне күздә тотта. Фаразланган срокларда гамәлгә ашырганда куркынычлар түбән булган проектлар һәм гамәлгә ашырганда куркынычлары югары булган берничә төп эре проект башкарыла.

3 сценарий — оптимистик (ресурс чикләүләренең йомшак булуы сценарие). Үсеш потенциалын тулысынча ачуны, глобаль конкуренциягә сәләтен арттыруны күздә тотта. Кластер активациясе уңышлы гамәлгә ашырыла: "заманча иктисад" тулысынча модернизацияләнә (нигездә, дүртенче технологик уклад элементлары белән), "акыллы иктисад" секторы булдырыла (бишенче - алтынчы технологик торыш, жиденче технологик уклад барлыкка килү мөмкинлеге булган). Билгеләнгән проектларның күбесе план чорларында башкарыла.

Инерцияле сценарий - Актаныш муниципаль районы иң уңышлы вариантлардан санала, бу очракта, дөнья һәм милли иктисад авырлыклары фонында, муниципаль районның үсеше сикерешле, конъюнктур характерда булачак, бу исә иң начар очракта иктисад үсешенең түбән темпларын, инфраструктурага кертемнәрнең кимүенә, йорт хужалыкларының тормыш дәрәжәсе кимүгә, социаль диспропорцияләргә саклап калуга китерергә мөмкин.

Әлеге сценарийның төп билгеләре булып тора:

– Район хакимияте югары дәрәжәдәге билгесезлек аркасында озак сроклы максатларга омтылмыйлар, ә ағымдагы проблемаларны хәл итү режимында кыска сроклы перспективада (1-3 ел) эш итәләр.

– Район әлеге программаларны тормышка ашыру өчен бүлеп бирелгән ресурслардан файдаланып, милли проектларны, региональ һәм федераль программаларны тормышка ашыруда катнаша.

– Районның база тармакларын физик исәпләүдә житештерү күләме стабилизацияләнә, тармаклар предприятиеләре аз үсеш ала, инвестицияләр күләме аз түгел.

– Әйләнә-тирә мохитне яхшырту буенча предприятиеләрнең мөмкинлекләре чикләнгән.

- Реаль хезмәт хакы үсеше темплары аз.

- Сәнэгать предприятиеләрендә һәм предприятиеләрдә персоналны кыскарту мөмкинлеге, эшсезлек үсеше.

- Халыкның түләү сәләте үсми, бу хезмәт күрсәтү һәм торак төзелеше өлкәсе үсешен киметә.

- Халыкны социаль яклау өлкәсе киңя.

- Кече эшмәкәрлек начар үсә.

Инерция сценарие кысаларында стратегик сайлау халыкның керемнәрен тотрыкландыру һәм килеп туган макроикътисади вәзгыятькә бәйлә рәвештә аларның уртача үсеше хисабына муниципаль районда икътисадый һәм социаль вәзгыятьне саклап калудан гыйбарәт. Бу эшмәкәрлекне йорт хужалыкларының күбесенә таратып, кече бизнесны һәм локаль базарларны үстерүгә бөтен яктан ярдәм итү системасын, шәхси ярдәмче хужалыкларны керемле файдалануга таяныч булдыру мөмкин. Муниципальара хезмәттәшлек аеруча зур әһәмияткә ия булчак. Әгәр дә 2015 ел дәрәжәсендә булса да товарлар һәм хезмәтләр әйләнеше күләмен һәм куллану активлығын саклап кала алсак, халыкның үз-үзен тотышына һәм икътисадый кимүенә китерәк.

Бер үк вакытта сәясәт һәм бизнеста лидерларны эзләргә, аерып чыгарырга, нәкъ менә лидерлыкка, яңа идеяләр эзләргә кирәк. Мәгарифне, транспортны һәм социаль йөкләмәләрне бюджеттан финанслауны аерым ярдәмгә мохтаж затларга, халык төркемнәренә һәм гаиләләргә карата киметүне күздә тотарга ярамый. Кызганычка каршы, капитал төзелеш, сәламәтлек саклау, административ чыгымнарны киметергә туры киләчәк. Муниципаль активлар күбесенчә хезмәт күрсәтү өлкәсенә юнәлдерелергә тиеш.

Инерция сценарие шартларында муниципаль районның үсеше күбесенчә шәхси инициатива белән билгеләнәчәк, муниципаль идарәнең стратегик позициясе округтагы социаль ситуацияне кулай дәрәжәдә саклап калу зарурилыгы белән билгеләнәчәк.

Төп сценарий - үсешнең реалистик сценарие булып тора. Территориядә сәнэгать, авыл хужалыгы һәм агросәнэгать комплексы өлкәсендә берничә зур инвестиция проектын гамәлгә ашыруны күздә тотта. Алга таба үсеш пространстволы каркас ала, иң беренче чиратта, автомобиль юлларын үстерү өлешендә. Территориядә туризмны үстерү программаларын һәм стратегияләрен тормышка ашыру, шактый гына инвестицион кертемнәр жәлеп итү күздә тотыла. Авыл хужалыгын, авыл хужалыгы продукциясен эшкәртү предприятиеләрен үстерү, файдалы казылмалар чыгару. Туучылар санын арттыру һәм миграция агымын киметү хисабына демографик хәлне яхшырту. Социаль өлкә учреждениеләре чөлтәрен үстерү һәм модернизацияләү, халыкның тормыш дәрәжәсен сизелерлек арттыру.

Әлеге сценарийның төп билгеләре булып тора:

-Районның база тармакларын житештерү күләмнәрен тотрыкландыру физик исәпләүдә заманча югары технологияле процесслар кертү, югары өстәмә бәяле конкурентлыкка сәләтле продукция чыгару белән алып барыла.

-Икътисад диверсификацияләнә, яңа һәм традицион производстволар булдырыла һәм үстерелә.

-Уңайлы яшәү мөхите булдыру, тормыш сыйфатын күтәрү программалары тормышка ашырыла.

-Уңай инвестицион климат формалаша.

-Район, әлеге программаларны тормышка ашыру өчен бүлөп бирелгән ресурслардан гына түгел, үз акчаларыннан да файдаланып, милли проектларны, төбәк һәм федераль программаларны тормышка ашыруда катнаша.

-Производствоның традицион тармаклары предприятиеләре хезмәткәрләрен эштән азат иткән очракта, аларга, базар ихтыяжын исәпкә алып, район территориясендәге уку йортларында яңа белгечлек алу мөмкинлеге бирелә.

-Реаль хезмәт хақы арта.

- Эшсезлек кими.
- Шәһәрнең үз керемнәре үсә.
- Торак төзелеше темплары арта.

Районның төп сценарие буенча үсеше районның инвестицион жәлеп итүчәнлеген арттыра, район предприятиеләренә һәм учреждениеләренә яңа квалификацияле кадрлар жәлеп итәргә, социаль өлкәдә түләүле хезмәт күрсәтүне үстерергә мөмкинлек бирә.

Оптимистик сценарий - район тормышының барлык өлкәләрендә дә төп үзгәрешләргә күздә тоту.

Икътисадның профильле тармакларына инвестицияләр жәлеп итү, демографик ситуациянең яхшыруы, конструкцияләнган миграция агымы хисабына халыкның артуы. Дәүләтара дәрәжәдәге планлаштыру элементләрен төзүне гәмәлгә ашыру өлешендә транспорт инфраструктурасын үстерү, бу район икътисадына сизелерлек йогынты ясячак. Туризмны үстерү, экологик яктан чиста продуктлар брэндны булдыру, инновацион нигездә сәнәгать һәм авыл хужалыгын үстерү. Торакларны төзекләндерү дәрәжәсенә сизелерлек артуы. Инженерлык системаларын үстерүдә яңа технологияләр куллану, тузган челтәрләргә һәм жиһазларны тулысынча алыштыру. Шәһәр төзелеше эшчәнлеген жир кадастры мәгълүматлары базасына бәйлә мәгълүмати тәмин итүнең тулы электрон системасын булдыру, бу өлкәдә белгечләргә жәлеп итү.

Максатчан халәт план чорының өч сценариена туры килә торган контроль даталарына максатчан күрсәткечләр диапазоны билгеләнган индикаторлар жыелмасы (максатларга ирешү күрсәткечләре) белән характерлана. Төп сценарий максатчан була.

Инновацион, база һәм оптимистик сценарийларның төп параметрлары 20 нче таблицада тәкъдим ителгән.

9. АКТАНЫШ МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫНЫҢ СОЦИАЛЬ-ИКТИСАДИ ҮСЕШ СТРАТЕГИЯСЕ ЧАРАЛАРЫ

9.1. Агросәнәгатъ комплексы

Чара:

- хужалыклар базасында эшче һөнәрләр өчен стажировка мәйданчыклары булдыру;
  - нәсел базасын үстерү, фермалар (комплекслар) төзү, сыйфатлы азык базасы белән тәэмин итү, терлекләрне сәнәгатъ симертү һәм сую системасын булдыру, ит продуктарының югары сыйфатын тәэмин итә торган һәм эшкәртү куәтләрен үстерү;
  - терлекчелек продукциясе житештерү өчен шәхси ярдәмче хужалыкларны үстерүне стимуллаштыру;
  - авыл хужалыгы производвосына универсаль киң алымлы туфрак эшкәртү һәм чөчү агрегатларын кертү;
  - ел әйләнәсендә терлекләрне тулы кыйммәтле катнаш азык белән бертиплы тукландыруны гамәлгә кертү;
  - хужалыклар шартларында жирле азыкны максималъ кулланып катнаш азык житештерү;
  - туфракта агрофизик үзенчәлекләрне яхшыртуга һәм туклыклы элементларны туплауга ярдәм итә торган биологияләштерү факторларын куллануны киңәйтү;
  - авыл хужалыгы оешмаларына беркетелгән һәр гектар жир ресурсларын житештерү кулланылышына жөлеп итү;;
  - туфрак саклау технологияләрен һәм чөчү әйләнәшен кертү;
  - болынарны һәм көтүлекләрне өстән һәм төптән яхшырту, ашламаларны баланслы куллану, чөчү әйләнәшен үзләштерү, сугару һәм киптерү эшләрен башкару исәбенә туфракның уңдырышлылығын яхшырту;
  - авыл хужалыгы эшләрен башкаруның оптималъ срокларын үтәү, авыл хужалыгы культураларын урнаштыру схемаларын камилләштерү, орлыкчылыкны яхшырту исәбенә туфракның уңдырышлылығын арттыру.
  - авыл хужалыгы продукциясенә һәм азык-төлек продуктарының төп төрләре территорияне үз-үзе белән тәэмин итү дәрәжәсен арттыру (авыл хужалыгы билгеләнәшендәге мәйданнарны арттыру, хужасыз жирләренә әйләнәшкә кертү, жирләренә уңдырышлылығын арттыру);
  - крестьян (фермер) хужалыкларын, шәхси ярдәмче хужалыкларны, гаилә фермаларын үстерүне стимуллаштыру (дәүләт ярдәме программаларында катнашу өчен консультация һәм мәгълүмати ярдәм күрсәтү);
  - ваклап сату чөлтәрләре белән эшне активлаштыру (авыл хужалыгы товар житештерүчеләрен ваклап сату чөлтәрләре белән хезмәттәшлеккә жөлеп итү, авыл хужалыгы күргәзмәләре уздыру);
    - АПКның матди-техник базасын яңарту, модернизацияләү һәм киңәйтү;
    - 40000 баш кош-кортка исәпләнгән кошчылык фермасын үстерү КФХ Шаязданов Фанил Вил улы;
    - модульле мини-катнаш азык заводы сатып алу һәм 3000 баш каз үрчетү Газизжанов Айзат Мансаф улы;
    - “Ташкын” ЖЧЖ, «Таң» ЖЧЖ һәм Актаныш агрофирмасы базасында 280 баш сыерга исәпләнгән сөтчелек комплексы, «Чишмә» агрофирмасы ЖЧЖ-1000 баш;
    - 1000 башка исәпләнгән ит терлекчелеге юнәләше буенча инвесторны жөлеп итеп инвестицияләр; (америкалы Джон)
    - хужалыкларда сыер абзарларын капиталъ ремонтлау;
    - хужалыкларда машина-трактор паркларын капиталъ ремонтлау;
    - ветеринария хезмәте бинасын капиталъ ремонтлау;

- авыл хужалыгы һәм азык-төлек идарәсе бинасына капитал ремонт
- силос-сенаж траншеялары төзү;

9.2. Сәнәгать

Чара:

- авыл хужалыгы продукциясен эшкәртү буенча производстволарны урнаштыру өчен сәнәгать паркларын булдыру һәм үстерү;
  - “Актаныш ” сәнәгать паркын үстерү;
  - сөт продукциясе житештерү («Касымовский сөт комбинаты ” ЖЧЖ) - 120 млн. сум инвестицияләр (инвестор акчалары), 45 эш урыны булдыру, 35 млн. сум еллык салым түлөләрә;
  - шампиньоннар гөмбәсе үстерү һәм компост житештерү, планлаштырыла торган егәрлеге-4133 тонна гөмбә һәм 12420 тонна компост. Инновацион технологияләр кулланып яңа предприятие төзү («Агромир»ЖЧЖ).
- сәнәгать паркының инженерлык инфраструктурасын төзү өчен субсидияләр алу буенча федераль конкурста катнашу;
- авыл хужалыгы, сәнәгать өлкәсендә кадрлар әзерләү буенча ресурс үзәгә функцияләрен киңәйтү.
  - предприятиеләрнең инвестицион проектларын тормышка ашыруда ярдәм итү;
  - тышкы инвестицияләргә һәм яңа технологияләргә интенсив жәлеп итү системасын булдыру:
    - халыкара, Россия һәм төбәкара күргәзмәләрдә һәм конкурсларда катнашу хисабына районның уңай инвестицион имиджын формалаштыру;
    - район территориясенә эре инвестицион проектларны жәлеп итү өчен региональ хакимият органнары белән хезмәттәшлек;
    - районның инвестицион паспортын булдыру һәм актуальләштерү;
    - инвесторларны жәлеп итү;
    - инвесторларга салымнар, жир бирү, аренда түләве буенча ташламалар бирү;
    - конкурс үткәру бизнес-идеяләр белән салым ташламалары приз сыйфатында;
    - муниципаль район сайты эшләп бетерү (инвесторлар, туристлар өчен өстәмә кертемнәр кертү)
  - муниципаль сәнәгать паркы төзелеше;

9.3. Кече эшмәкәрлек

Чара:

- Норматив-хокукый һәм оештыру ягыннан тәэмин итү:
  - Актаныш муниципаль районы эшмәкәрләр Советы эшен координацияләү;
  - кече һәм урта эшкуарлык субъектларын үстерү мәсьәләләре буенча эшкуарларның тармак һәм территорияль оешмалары белән үзара хезмәттәшлекне координацияләү;
- кече һәм урта эшкуарлыкка ярдәм итү инфраструктурасы:
  - гомуми эшкуарлык эшчәнлегенә төрле юнәлешләре буенча ММЧ өчен мәгълүмати-консультация хезмәтләре күрсәтү;
  - кече һәм урта эшкуарлыкка ярдәм инфраструктурасын тәшкил итүче оешмалар реестрын формалаштыру һәм алып бару;
- Кече һәм урта эшкуарлык өчен кадрларны укыту һәм яңадан әзерләү:
  - эшкуарлар белән аларның эшлекле активлыгын арттыру буенча эшне активлаштыру;
  - эшкуарлык эшчәнлеген алып баруның актуаль мәсьәләләре буенча семинарлар әзерләү һәм уздыру;

– кече һәм урта эшқуарлыкка ярдәм итү мәсьәләләре белән шөгылләнүче муниципаль хезмәткәрләрнең һәм кече һәм урта эшқуарлыкка ярдәм күрсәтү инфраструктурасы персоналының квалификациясен күтәрү;

– эшқуарлык эшчәнлегенә эшсез гражданның жәлеп итү буенча чаралар оештыру һәм үткәрү;

- Эшқуарлык эшчәнлеген мәғлүмати-методик тәэмин итү һәм пропагандалау:

– районда кече һәм урта эшқуарлыкны үстерү мәсьәләләрен яқтырткан һәм эшқуарның уңай образын формалаштыруга юнәлдерелгән массакуләм мәғлүмат чаралары өчен мәғлүмати материаллар әзерләү;

– Актаныш муниципаль районы Башкарма комитетының кече һәм урта эшқуарлык мәсьәләләре буенча төбәк, төбәкара һәм халыкара күргәзмәләрдә һәм ярминкәләрдә катнашуы;

– Актаныш муниципаль районы порталындагы кече һәм урта бизнес субъектлары өчен мәғлүмат бүлеген мәғлүмати тулыландыру;

- Инвестицион-финанс ярдәме:

– эшмәкәрләргә салымнар, жир бирү, аренда түләве буенча ташламалар бирү;

– районның финанс-кредит оешмалары белән ММЧга финанс-кредит ярдәме күрсәтү системасын үстерү буенча уртақ эш;

– район территориясендә кече һәм урта эшмәкәрлек өлкәсендә инвестицион проектлар реестрын төзү һәм тулыландыру;

- Кече һәм урта эшқуарлыкны үстерүдә административ киртәләргә киметү:

– эшқуарлар хокукларын яклау мәсьәләләре буенча ММЧ өчен мәғлүмат-консультация хезмәтләре күрсәтү;

- Эшлекле мөмкинлекләргә киңәйтү һәм халыкара хезмәттәшлек:

• Региональ, төбәкара күргәзмә-ярминкә чараларында катнашу буенча Ммсп оештыру һәм консультация ярдәме;

- Кече һәм урта бизнесның үсешенә булышлык күрсәтү.

- Кече һәм урта эшқуарлык субъектларына жир-мөлкәт мөнәсәбәтләре өлкәсендә ярдәм күрсәтү:

– кече һәм урта эшқуарлык субъектларына файдалануга һәм (яки) файдалануга тапшыру өчен билгеләнгән муниципаль мөлкәт (шул исәптән жир кишәрлекләре) исемлеген формалаштыру;

– муниципаль милекне, шул исәптән жир кишәрлекләргә кече һәм урта эшқуарлык субъектларына, кече һәм урта эшқуарлык субъектларына, кече һәм урта эшқуарлык субъектларына ярдәм инфраструктурасын барлыкка китерүче оешмаларга тапшыру тәртибен эшләү;

- Кече һәм урта эшмәкәрлек субъектларына кадрлар әзерләү, яңадан әзерләү һәм аларның квалификациясен күтәрү өлкәсендә ярдәм итү.

– кече һәм урта эшқуарлык өчен семинарлар, конференцияләр оештыру һәм үткәрү;

– кече һәм урта эшқуарлык өчен әзерлек, яңадан әзерләү һәм квалификация күтәрү курсларын оештыру һәм үткәрү;

– "яшь эшқуар мөктәбе"әшен оештыру. Өлкән мөктәп укучылары өчен түгәрәкләр булдыру;

– массакуләм мәғлүмат чараларында территория мөмкинлекләре турында кече һәм урта эшқуарлык субъектлары өчен мәғлүмат мәкаләләре урнаштыру;

– кече һәм урта эшмәкәрлек субъектлары өчен мәғлүмат материаллар эшләү һәм әзерләү;

- Эшмәкәрлек эшчәнлеген пропагандалау һәм популярлаштыру.

- кече һәм урта эшқуарлык субъектлары арасында һөнәри конкурслар оештыру һәм үткәру;
- жирле ТВда эшқуарлык турында видеороликлар чыгару, тематик программалар трансляциясе.

9.4. Инновацияләр

һәм

мәғлүмат

Чара:

- Татарстан Республикасы дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр порталында күрсәтелә торган электрон хезмәтләрне популярлаштыру планын эшләү uslugi.tatar.ru;
- Гражданнар күпләп җыела торган урыннарда видеокүзәтү камераларын урнаштыру, ЭЭМ видеокүзәтү системасы операторының эш урынын җиһазландыру;
- Мәғлүмати куркынычсызлык буенча мәғлүматлаштыру һәм мәғлүматны саклау бүлгеге белгечен укыту жирле үзидарә органнары өчен персонал мәғлүмат куркынычсызлыгы буенча бердәм документация эшләү. Мәғлүматны эшкәртүне контрольдә тоту;
- «ГЛОНАСС+112» бердәм дәүләт мәғлүмат системасында мәктәп автобусларын диспетчерлаштыру һәм мониторинглау. Борт навигация блокларының системасында мәктәп автобусларынан файдалану мөмкинлеген һәм тәзеклеген контрольдә тоту;
- яңарту базасын яки модернизацияләү, эш урыннарын;
- Татарстан Республикасы мәғлүмати технологияләр үзәгенең программа продуктларын укыту, техник куллану, куллану;
- халыкның компьютер грамоталылыгын арттыру буенча чаралар үткәру;
- Татарстан Республикасының электрон дәүләт һәм муниципаль хезмәтләрәннән файдалану турында аерым бүлек муниципаль районның рәсми порталында урнаштыру;
- Татарстан Республикасы электрон дәүләт һәм муниципаль хезмәтләрән популярлаштыру буенча яңалыкларны һәм мөкаләләрне даими бастырып чыгару;
- Татарстан Республикасы дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр порталында теркәлүгә турыдан-туры җелеп итү;
- социаль челтәрләрнең рәсми аккаунтларында яңалыклар материалларын бастырып чыгару;

10. Транспорт инфраструктурасын үстерү аша Актаныш муниципаль районы халкының яшәү тирәлегенең сыйфатын яхшырту

10.1. Торак сәясәте

Чара:

- торак-коммуналь хужалык өлкәсен реформалаштыру;
- норматив финанслауга күчү;
- Районда кыйммәтле белгечләрне жәлеп итү һәм тотып калу өчен аренда торагы булган (индивидуаль төзелеш) торак йортлар төзү. Торак төзелеше өчен комплекслы төзелеш территорияләрен инженер һәм социаль инфраструктура белән тәэмин итү.
- Энергоэффективлык күрсәткечләрен тәэмин итү һәм биналарның жәлеп итүчәнлеген формалаштыру белән торак фондны капитал ремонтлау, яңа материаллар кертү:
  - 2019 елда
Актаныш авылы, Жиңүнең 30 еллыгы ур., 104 й., капитал ремонтлау;
Актаныш авылы, Тынычлык проспекты, 32 й., капитал ремонтлау;
  - 2020 елда
Актаныш авылы, Юбилей ур., 109 й., КФЙ капитал ремонтты;
Актаныш авылы, Юбилей ур., 110 й., КФЙ капитал ремонтты;
  - 2021 елда
Актаныш авылы, Юбилей ур., 107 й., КФЙ капитал ремонтты;
Актаныш авылы, Юбилей ур., 108 й., КФЙ капитал ремонтты;
  - 2022 елда
Актаныш авылы, Тынычлык проспекты, 33 й., КФЙ капитал ремонтты;
Актаныш авылы, Северная ур., 120 й., КФЙ капитал ремонтты;
  - 2023 елда
Актаныш авылы, Ленин пр., 90 й., КФЙ капитал ремонтты;
  - 2024 елда
Актаныш авылы, Ленин пр., 91й., КФЙ капитал ремонтты;
  - 2025 елда
Актаныш авылы, Ленин пр., 86й., КФЙ капитал ремонтты;
  - 2026 елда
Актаныш авылы, Ленин пр., 32й., КФЙ капитал ремонтты;
Актаныш авылы, Жиңүнең 30 еллыгы ур., 124 й., КФЙ капитал ремонтты;
  - 2027 елда
Актаныш авылы, Ленин пр., 106 й., КФЙ капитал ремонтты;
  - 2028 елда
Актаныш авылы, Ленин пр., 77 й., КФЙ капитал ремонтты;
  - 2029 елда
Актаныш авылы, Ленин пр., 3 й., КФЙ капитал ремонтты;
Актаныш авылы, Ленин пр., 4 й., КФЙ капитал ремонтты;
Актаныш авылы, Ленин пр., 18 й., КФЙ капитал ремонтты;
  - 2030 елда
Актаныш авылы, Тынычлык пр., 9 й., КФЙ капитал ремонтты;
Актаныш авылы, Тынычлык пр., 19 й., КФЙ капитал ремонтты;
- Торак сыйфатының район стандартларын эшләү: стандарт (критерийлар-таләпләр исемлеге) кабат кулланыла торган торак йортлар проектларына карата.
- «Яшел» стандартлар нигезендә йортларны паспортлаштыру һәм сертификацияләүнең район системасын эшләү.

– Социаль ипотека буенча торак бирү өчен торак сыйфатының яңа стандартлары нигезендә төзекләндерелгән яңа йортлар төзү – елына 22 индивидуаль торак йорт.

– 2020-2030 елларда Актаныш т. п. комплекслы төзелеш – күп фатирлы төзелеш, балалар бакчасы, мәктәп, сәүдә объектлары, даруханә.

10.2. Транспорт системасы

Чара:

– Тышкы элементләрне, урам-юл челтәренә йөкләнешне, заманча таләпләрне (автомобиль юллары челтәрен, жәяүлеләр зоналарын, велоюлларны һ.б. да кертеп) исәпкә алып, районның транспорт системасын тотрыклы үстерү комплекслы программасын эшләү.

– Яр Чаллы, Казан белән аралашуны көчәйтәргә.

- Актаныш районының әйләнеч юлын төзү инициативасы.

– Хосусый транспорт-логистика оешмаларын экологияләштерүне стимуллаштыру системасын эшләү.

– Жәмәгать транспорты үсеше һәм нәтижелелеген арттыру программасын гамәлгә ашыру.

– Район урам навигация системасын булдыру.

– 2020-2025 елларда «57 квартал – Актанышбаш авылы» автомобиль юлын төзү.

– 2025 елда кече авиация өчен аэропортны реконструкцияләү .

10.3. Инженерлык инфраструктурасы. Тормыш белән тәэмин итү системалары

Чара:

- Муниципаль берәмлекнең расланган су белән тәэмин итү һәм ташландык суларны агызу схемасы нигезендә 2025 елга кадәр планлы чараларны тормышка ашыру. Актаныш район үзәгендә ташландык суларны агызу системалары эшенең ышанычлылыгын арттыру, эксплуатация срогы чыккан заманча полимер материаллардан чыккан 15 ел эчендә канализация челтәрләрен алыштыру хисабына.

- Гамәлдәге челтәрләрне модернизацияләү, магистраль челтәрләр, насос станцияләре һәм яңгыр канализациясенә чистарту корылмалары төзү.

- Район үзәгенең төзелгән бөтен территориясеннән өслек суларын үзәкләштерелгән яңгыр суларын агызу системасына бүлеп бирүне тәэмин итү һәм ташландык суларны агызуның үзәкләштерелгән көнкүреш системасына керүне киметү. Район үзәгенең су чыгару системасына һәм чистарту корылмаларына керә торган өсте агып жыела торган суларны оештырылмаган өлешен киметү.

– Чистарту корылмаларында агынты суларны чистарту буенча табигать саклау органнары тарафыннан билгеләнгән күрсәткечләрне тәэмин итү. Су белән тәэмин итү схемаларының тиешле бүлекләрендә каралган сыйфатның, ышанычлылыкның һәм эффективлыкның максатчан күрсәткечләренә ирешү.

– Актаныш район үзәгенең жылылык белән тәэмин итү буенча расланган схемасы нигезендә 2029 елга кадәр планлы чараларны тормышка ашыру.

– Жылылык белән тәэмин итү сыйфатын күтәрү шартларынан башка, жылылык энергиясен тапшыру һәм аны бердәм жылылык белән тәэмин итүче оешма тарафыннан кулланучыларга реализацияләү. Актаныш Россия Федерациясе хөкүмәтенең «Россия Федерациясендә жылылык белән тәэмин итүне оештыру һәм Россия Федерациясе Хөкүмәтенең кайбер актларына үзгәрешләр керту турында» 2012 елның 8 августындагы 808 номерлы карары нигезендә.

– Электр белән тәэмин итү челтәрләренең ышанычлылыгын, куркынычсызлыгын һәм идарә итү дәрәжәсен күтәрү.

- Сәнэгать паркының өстәмә егәрлеген тээмин итү.
- Торак-коммуналь хужалык белгечләренең кулланучыларга карата мөнәсәбәтен үзгәртү, кулланучылар белән мөнәсәбәтләренең ачык системасын формалаштыру, клиентка юнәлешле сәясәт формалаштыру.
- Идарәче компанияне сайлау һәм алмаштыруның, күпфатирлы йортларда биналарның милекчеләренең хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен яклауны тээмин итә торган, ТКХ белән идарә итү системасында сәламәт конкуренция тудыра торган гади һәм үтә күренмәле механизмын гамәлгә кертү.
- КФЙ белән идарә итүче затлар тарафыннан мәгълүмат ачу системасын камилләштерү, күпфатирлы йорттагы биналарның милекчеләренең мәгълүматлылыгын арттыру.
- Тээмин итүчеләр һәм кулланучылар арасында ТКХ системасында арадашчыларны кыскарту, турыдан-туры хезмәт күрсәтүчеләргә (ресурслар белән тээмин итүче һәм сервис оешмаларына) түләүне гамәлгә ашырып, ресурс белән тээмин итүче оешмалар һәм хезмәтләр кулланучылар арасында турыдан-туры шартнамәләргә күчү.
- Коммуналь хезмәтләрне куллануны исәпкә алу һәм ресурсларны югалтуны тикшереп тору системасын камилләштерү.
- Торак фондын мониторинглау системасын камилләштерү.
- Торак-коммуналь хезмәтләр бәясенә КФЙ гы гомуми милекне карап тоту һәм капитал ремонтлау, коммуналь инфраструктура булдыру һәм эксплуатацияләүгә икътисади нигезләнгән чыгымнарга туры килүен тээмин итү.
- РФ торак-коммуналь хужалыгы нигезендә КФЙ милекчеләре тарафыннан формалаштырыла торган смета объект бәя кую системасына күчү.
- Торак йортларны паспортлаштыру һәм энергияне саклау, энергоаудит, йортның сезонлы эзерлеге, ремонт эшләре, башкарылган техник характеристикалар, «Яран» ТМШ платформасында башкарылган эшләр буенча мәгълүмат урнаштыру.
- Елгада канализация-чистарту корылмаларын реконструкцияләү һәм модернизацияләү Актаныш 2020-2025 елларда.
- ТР Актаныш муниципаль районы мәгариф һәм социаль-мәдәни-көнкүреш объектларының газ казаннарын автоматлаштыру һәм диспетчерлаштыру.
- 2020 елда Актаныш авылында суүткәргеч челтәрен реконструкцияләү.
- 2019-2022 елларда Актаныш авылында канализация челтәрләрен реконструкцияләү.
- 2019-2022 елларда күпфатирлы йортларда дренаж системасы урнаштыру.
- 103 нче янгын частен 2020-2021 елларда сәнэгать зонасына яңа бинага күчерү.
- Гидротехник корылмаларны ремонтлау (елга 1 корылма).
- Торак пунктларны су белән тээмин итү - елга 1 торак пункт.

10.4. Жир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре

Чара:

- Коммуналь хезмәтләр өчен түләүгә район бюджеты чыгымнарын киметү максатларында, муниципаль бюджет, казна, автоном учреждениеләрне житештерү югалтуларын киметү һәм техник яктан яңадан коралландыру.
- Коммуналь ресурсларны саклау буенча нәтижәле чаралар күрү өчен бюджет, казна, автоном учреждениеләр житәкчеләрен стимуллаштыру.
- Исәпләү приборлары күрсәткечләре буенча күрсәтелгән счетлар бюджет, казна һәм автоном учреждениеләренә коммуналь ресурсларны жибәерү күләменең 100% ка кадәр өлешенә ирешү.

- Мәгариф учреждениеләрендә туклануны оештыру системасын үзгәртеп кору – туклануны оештыруны аутсорсингга тапшыру.
- Бюджет оешмаларының түләүле хезмәтләрен киңәйтү һәм арттыру;
- бюджет учреждениеләре файдаланылмаган мәйданнарны арендага бирү;
- муниципаль милекне максималь табыш белән сатуны гамәлгә ашыру;
- салым базасын арттыру: район жирләренә һәм мөлкәтенә ревизия үткөрү, «соры» хезмәт базарын ачыклау.

10.5. Экологик куркынычсызлык

Чара:

- Иске Идел ярларын чистарту һәм ныгыту.
- 2019-2025 елларда Актаныш авылының 57 нче кварталында аттракционлы ял паркы төзелеше.
- Актаныш т. п. полигонында каты көнкүреш калдыкларын күмүнең II чиратын жиһазландырырга.
- Коммуналь һәм көнкүреш калдыкларын жыю һәм чыгару буенча район торак пунктларына карата 100 % .
- Актаныш т.п. каты көнкүреш калдыклары полигонының махсус техника паркын яңарту.
- Актаныш муниципаль районыннан коммуналь калдыкларны чыгаруны оештыру буенча региональ оператор белән килешү төзү.
- Иске Идел белән янәшә пляж зонасы һәм ял зонасы төзү.

10.6. Туризмны үстерү

Чара:

- Туризм өлкәсендә үз-үзен көйләүче оешма яки туризмны үстерү мәсьәләләре буенча координацион совет булдыру.
- Програмада тәкъдим ителгән индикаторлардан мониторинг системасын формалаштыру. Чара туризмны үстерү буенча СРО тарафыннан туристлык тармагының барлык күздә тотылган субъектларын анкеталау юлы белән гамәлгә ашырыла.
- Районның конкурентлыкка сәләтле туристлык продуктын һәм территориянең туристлык имиджын формалаштыру, үстерү.
- Туристлык индустриясе һәм кунакчыллык өчен кадрлар әзерләү максатчан рәвештә алып барыла.
- Актаныш муниципаль районының туристлык-мәгълүмат ресурсын булдыру.
- Мөмкин булган финанс чыгымнары бәясе белән туристик инфраструктураны үстерү өчен өстенлекле участоклар һәм объектлар бүлеп, район территориясен рекреацион зоналаштыру. Үткәрелгән чараның нәтижәсе булып районда, туристлык кластерлары базасында туризмны үстерү схемасы тора.
- Туристлык маршрутларының паспортларын һәм технологик карталарын әзерләү һәм раслау. Паспортта маршрутның тасвирламасы, аны узу алымнары, куркынычсызлыкны тәэмин итү чаралары турында белешмәләр бар.
- Туристтик инфраструктура объектларын үстерүнең проект-смета документациясен эшләү, инвестицион тәкъдимнәр пакетын әзерләү. Ресурсларны инвентаризацияләү һәм районның туристлык тармагында эшләүче яки эшләргә планлаштыручы барлык субъектларны ачыклау нигезендә территорияль инвестиция мәйданчыклары билгеләнә, бизнес-планнар эшләнә һәм инвестицион тәкъдимнәр формалаштырыла.
- Туризм инфраструктурасы объектларын булдыру өчен жир кишәрлекләрен резервлау. Чара килешү нигезендә кызыксынган затларны бергәләп эшләү өчен жәлеп итеп, жир кишәрлекләрен даими (сроксыз) файдалануга алуны күздә тоту.

- Басма һәм сувенир продукциясе чыгару, районның туристик продуктын рекламалау. Туристлык хезмәтләре һәм товарлары күргәзмәләрендә, ярминкәләрендә катнашу.
- Туристтик кадрлар һәм паспортлар, туристлык маршрутларының технологик карталарын эзерләгәндә белгечләр белән хезмәттәшлек итү.
- Район территориясендә туризм агымнары һәм керемнәр мониторингы.
- Туристларның һәм район кунакларының өстенлекләрен ачыклау өчен сораштыру үткөрү.
- Актаныш муниципаль районының дини объектларын карау белән маршрутлар эшләү.
- Муниципаль районның рекреацион территорияләренең экологик сукмаклары буенча жәяүле, су маршрутларын эшләү.
- Мәдәни-танып белү туризмы маршрутларын эшләү.
- Авыл туризмы объектларын булдыруга юнәлтелгән чаралар эшләү.
- Агротуризмны квалификацияле кадрлар белән тәмин итүне үз эченә алган кадрлар белән тәмин итү.
- Туристлык авылларын, фермер хужалыкларын үстерү өчен шартлар тудыру.
- Авыл жирлекләрендә туризмны үстерү буенча «микрохолдинглар» булдыру, туризм өлкәсе оешмаларын авыл хужалыгы продукциясе белән тәмин итү.
- Авыл жирлекләре территориясендә табигый объектларны - туристлык күрсәтү буенча потенциал объектларны (инженер-техник жиһазлар) төзекләндерү.
- Районда авыл туризмны үстерү программасы проекты алга таба мавыктыру максатында шәхси хужалыклар эшләү.
- Районның туризм объектлары һәм туристлык ресурслары турында мәгълүматлар банкын булдыру һәм яңарту.
- Районның туристик потенциалы турында туристларга мәгълүмат бирүне оештыруда булышлык күрсәтү: Актаныш районының туристик күрсәткечен чыгару; районның мәдәни-тарихи мирасы тематик буклетлары чыгару.
- "Туризм" булеген информатив тәмин итү район хакимиятенеп ресми сайтында.
- Туристлык үзәкләре, маршрутлар, реклама продукциясе күрсәтелгән тышкы реклама щитлары ясау, массакуләм мәгълүмат чараларында бастыру.
- Районда, өлкәдә һәм аннан читтә уздырыла торган күргәзмә-ярминкәләрдә үзешчән һәм профессиональ рәссамнарны, осталарны катнашырга жәлеп итү.
- Вакыйгалар-мәдәни, спорт туризмы чараларын оештыру һәм уздыру:
  - Яшьләр форумы
  - Бөтендөнья туризм көне
  - Бөтендөнья туганлашкан шәһәрләр көне
  - Студентлар очрашуы

11. Муниципаль район территориясендә халыкны социаль яклауның нәтижәле системасын булдыру һәм белем бирү, мәдәни һәм социаль хезмәтләр спектрын киңәйтү аша халыкның яшәү, эшләү һәм ял итү өчен уңайлы шартлар тудыру

11.1. Мәгариф

Чара:

- Мәгариф системасы, ЗАГС органнары, Актаныш муниципаль районы Башкарма комитетының структур бүлекчәләре арасында балалар турында шәхси һәм статистик мәгълүматлар жыю буенча хезмәттәшлек системасын формалаштыру.
- Актаныш муниципаль районының мәктәпкәчә белем бирү хезмәтләренә мохтаж балаларны теркәү һәм бүлү буенча бердәм мәгълүмат системасында эшләү

- “Электрон мәгариф ” системасында һәр мәктәпкәчә учреждение буенча web-бит булдыру.
- Мәктәпкәчә белем бирүнең төп гомуми белем бирү программасы структурасына федераль дәүләт стандартларын уку-методик тәэмин итүнең электрон версиясен булдыру.
- Сәламәтлек мөмкинлекләре чикләнган балалар өчен мәктәпкәчә белем бирү учреждениеләрендә махсус төркемнәр ачу.
- Төрле юнәлештәге кыска вакытлы булу төркемнәрен ачу.
- Мәктәпкәчә учреждениеләрдә физкультура - сәламәтләндерү эшен оештыру .
- “Ел тәрбиячесе” һөнәри конкурсының ел саен үткәрелә торган район этабын оештыру.
- Муниципаль мәктәпкәчә белем бирү учреждениесенең иң яхшы web-сайтына муниципаль конкурс үткөрү.
- Үсеш үзенчәлекләрен һәм сәламәтлек торышын исәпкә алып мәктәпкәчә яшьтәге балаларны тәрбияләү һәм уку-методик нәтижәле сәламәтлек саклау технологияләре банкын төзү.
- Инклюзив, интегратив һәм махсус мәктәпкәчә белем бирүне тәэмин итү буенча уку-методик кулланмалар эшләү.
- Шәхси-дәүләт партнерлыгы кысаларында өстәмә мәктәпкәчә белем бирү урыннары булдыру.
- Биналарны һәм коммуникацияләргә капитал ремонтлау.
- Муниципаль, республика, федераль эксперименталь майданчылар статусында федераль дәүләт белем бирү стандартларын гамәлгә кертү буенча инновацион һәм эксперименталь проектларны һәм программаларны гамәлгә ашыручы мәгариф оешмалары челтәрен үстерү.
- Интернет-технологияләр базасында дистанцион белем бирү системасын үстерү.
- Мәгариф оешмаларын ФГОС кертү буенча методик ярдәм күрсәтү.
- База компетентлыкларын (мәгълүмат, коммуникатив, үзөшмә, үзлегеннән оештыру) булдыруны тәэмин итү өчен заманча мәгариф технологияләрен кертү).
- Белем бирү сыйфаты белән идарә итү буенча мәктәп эчендәге системаларны камилләштерү (үсеш программалары, гавами хисаплар).
- Гаилә белән мәктәпнең үзара хезмәттәшлек рәвешләрен киңәйтү, идарә итүнең дәүләт-ижтимагый формаларын үстерү, гаилә клублары булдыру, ата-аналар өчен гомуми белем бирү.
- Уку уңышлылыгы мәсьәләләре буенча белем алучы ата-аналарга психологик белем бирү программаларын эшләү һәм тормышка ашыру.
- Мәктәп, гаилә, ижтимагый оешмалар социаль-педагогик партнерлыгы программаларын эшләү һәм тормышка ашыру.
- Педагогларга хезмәт өчен түләүнең стимуллаштыру өлешендә сыйфатны баянлау механизмнарын гамәлгә кертү .
- Белем бирү сыйфаты мәсьәләләре буенча конференцияләр, форумнар, түгәрәк өстәлләр үткөрү.
- Өзлексез белем бирү системасында гомуми белем бирүнең барлык дәрәжәләрендә давамчанлыкны тәэмин итүче гомуми белем бирү оешмасының моделен эшләү.
- Мәгариф учреждениеләре тарафыннан жәмәгәтчелек алдында үз эшчәнлекләре турында ачык хисаплар бирүне оештыру.
- Ресурс үзәкләре кысаларында белем бирү ресурсларын булдыруга юнәлдерелгән инновацион менеджмент нигезләрен кертү.
- Уку-методикларның, мәктәп директорларының ижтимагый тыңлауларын үткөрү.

- Идарәче кадрларны әзерләүнең дәүләт планы кысаларында белем бирү оешмалары белгечләрен укуту өчен юнәлеш.
- “Иң яхшы директор ” конкурсында мәктәп житәкчеләренең катнашуын оештыру.
- Төрле критерийлар буенча мәктәпләрне рейтинглау системасы буенча эшне оештыру.
- Күрсәтелә торган белем бирү хезмәтләренең сыйфаты белән кулланучылар канәгатьлегенә мониторинг үткөрү.
- 8, 9, 10, 11 сыйныф укучыларының мәнфәгатьләрен һәм һөнәри ниятләрен диагностикалау.
- Югары уку йортлары һәм предприятиеләр белән берлектә мәктәп укучыларына һөнәри юнәлеш бирүнең инновацион формаларын үстерү.
- һөнәри юнәлеш бирү проблемалары буенча фәнни-гамәли семинарлар, конференцияләр, ата-аналар конференциясе, конкурслар уздыру.
- Тиешле предметларны, электив курсларны да кертеп, өйрәнүнең профильле дәрәжәсенә юнәлдерелгән белем бирү мохитен булдыру.
- Гомуми белем бирү учреждениеләре һәм һөнәри белем бирү учреждениеләре арасында үзара хезмәттәшлек итүнең чөпчәк рәвешләрен булдыру һәм аларга ярдәм итү (күрсәтелә торган белем бирү хезмәтләре спектрын киңәйтү максатларында).
- Укучыларның шәхси белем бирү маршрутларын тормышка ашыру өчен гомуми белем бирүнең өлкән баскычында шартлар тудыру.
- Гомуми белем бирү учреждениеләрендә сыйныфларның тулылыгын нормативка житкерү.
- Укучы/укытуучы норматив мөнәсәбәтләргә ирешү буенча чаралар үткөрү.
- Дәүләт янғын күзәтчеләге һәм Роспотребнадзор күрсәтмәләрен үтәү.
- Мәгариф учреждениеләре биналарын һәм коммуникацияләрен капитал ремонтлау.
- Балаларны база мәктәпләренә китерүне оештыру.
- 2018 елда 57 кварталда 262 урынга исәпләнгән гомуми белем бирү оешмасын тезү.
- Пучы т. п. 2018 елда 90 урынга исәпләнгән балалар бакчасы төзелеше.
- 14 балалар бакчасын капитал төзекләндерү;
  - ✓ 2019 елда-Актанышның 7 нче номерлы гомуми үсеш төрендәге балалар бакчасы
  - ✓ 2020 елда- 5 нче санлы Актаныш балалар бакчасы
  - ✓ 2021 елда- Яңа Әлем балалар бакчасы
  - ✓ 2022 елда- Киров сов. балалар бакчасы
  - ✓ 2023 елда- Меңнәр авылында балалар бакчасы
- Актаныш муниципаль районы педагогларының һөнәри осталык проектларында катнашуын оештыру.
- Сәләтле педагогларны ачыклау һәм аларга ярдәм итү системасын үстерү (ижади чаралар, конкурслар), шул исәптән Актаныш муниципаль районының “Ел укытуучысы ” конкурслары.
- Иң яхшы мәктәп китапханәсе ” Республика конкурсының муниципаль туры үткөрү»
- “Кадрлар менеджменты ” максатчан программасын тормышка ашыру.
- “Житәкче кадрлар резервы ” белән эшне оештыру.
- Иң яхшы мәгариф учреждениеләре базасында стажировка системасын оештыру.

- Педагогларның һөнәри челтәр берләшмәләре эшчәнлеген үстерү һәм ярдәм итү.
- Уку программаларын эшләүчеләр, дәрәҗәләргә нәширләргә белән методик очрашулар һәм вебинарлар оештыру.
- Актаныш муниципаль районы укытучыларының һәм мәгариф учреждениеләренә инновацион тәҗрибәсен тарату буенча брошюралар чыгару.
- Иң яхшы укытучыларның методик рекомендацияләрен һәм дәрәҗәләрен бастырып чыгару .
- Уку жиһазлары һәм уку-укыту техник чаралары белән тәэмин итү өлешендә төп мәктәпне яңа Федераль дәүләт белем бирү стандартларына (ФГОС) күчерү өчен шартлар тудыру (булган жиһазларны исәпкә алып).
- Федераль дәүләт белем бирү стандартларын кертү процессын мәгълүмати-методик яктан тәэмин итү .
- Яңа буын федераль дәүләт белем бирү стандартларын гамәлгә кертү буенча укыту семинарлары (категорияләр буенча).
- Белем бирү процессына мультимедиа технологияләрен кертү.
- Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгы планы буенча белем бирү сыйфатын мониторинглау тикшеренүләрендә катнашу.
- Акылга зәгыйфь (интеллектуаль хокук бозулар) укучы сәламәтлекләргә чикле булган укучылар өчен федераль дәүләт белем бирү стандартларын кертү).
- Укучыларны туган телдә рухи-әхлакый тәрбияләү системасын формалаштыру.
- “Этномәдәни компонентлы мәктәп ” проблемасы буенча семинарлар үткәргү-проблемалар һәм аларны хәл итү юллары.
- "Туган ягым-шагыйрьләр теле" Республика фәнни-тикшеренү конференциясен уздыру.
- Россия этномәдәни киңлеген шартларында милли мәгарифне үстерү проблемалары буенча дистанцион семинарларда, практикларда, конференцияләрдә катнашу.
- “Рухи-әхлакый мәдәният нигезләре ” дигән методик материаллар басмасы.
- "Без яшь, сәләтле” республика интеллектуаль олимпиадасын уздыру.
- Сәләтле балалар өчен гуманитар гимназия-интернат ДАУ эшчәнлеген камилләштерү.
- Актаныш муниципаль районында «Татарстан Республикасында Электрон мәгариф» мәгълүмат системасын киң куллану.
- Компьютер компетенцияләргә үзәкләргә базасында педагогларның һөнәри дәрәҗәсен өзлексез күтәрү.
- Белем бирү учреждениеләренә ачык мәгълүмат бирү һәм хисап бирү формаларын үстерү максаты белән мәктәп интернет-сайтлары эшенә нәтиҗәлеләгән мониторинглауны даими рәвештә уздыру.
- Мәгариф өлкәсендә социаль җәмәиәтле муниципаль хезмәтләр электрон рәвештә күрсәтелә .
- Өстәмә белем бирү педагогларын компьютер белеменә өйрәтүне оештыру.
- Балалар бакчаларын, өстәмә белем бирү учреждениеләрен яңа буын компьютер техникасы белән жиһазландыру.
- ТР ГИСТ ка тоташтыру өчен челтәр жиһазларын урнаштыру.
- “Электрон белем бирү”, "Педагогның мәгълүмати культурасы" проблемалары буенча район семинарлары һәм фәнни-гамәли конференцияләргә уздыру.
- Муниципаль мәгариф киңлегендә сәләтле балаларны алга этәрү мониторингы.

- Бөтенроссия олимпиадасы турында яңа Нигезләмә нигезендә мәктәп укучылары олимпиадаларын (уку фәннәре буенча) үткөрү.
- Укучыларның фәнни-тикшеренү эшчәнлегенә һәм фәнни-техник ижатына юнәлдерелгән фәнни жәмгыятьләр эшчәнлеген оештыру.
- Ачык муниципаль укучылар олимпиадалары, смотрлар, уеннар, фестивальләр, ярышлар һәм конференцияләр, форумнар һәм слетлар оештыру.
- Сәләтле укучыларның муниципаль район житәкчеләре белән очрашуы (олимпиадаларда жиңүчеләр һәм призерларны хөрмәтләү).
- Сәләтле балалар өчен гуманитар гимназия-интернатының талантлы чыгарылыш укучылары белән эш.
- Укучыларга һәм укытучыларга методик ярдәм күрсәтү:
  - олимпиада хәрәкәте;
  - конкурс хәрәкәте;
  - фәнни-тикшеренү эшчәнлеге.
- "Укытучыны сәләтле балалар белән эшләүгә методик ярдәм һәм әзерләү" дигән гомуми тема буенча укыту семинарлары.
- "Сәләт " профильле сменаларын үткөрү.
- Укучылар белән чит телләрдә массакүләм чаралар оештыру, алар арасында дөнья кешесен формалаштыру, укучыларның лингвистик сәләтләрен үстерү.
- Инглиз теле укытучыларының квалификациясен күтәрү буенча ТР мәгариф һәм фән министрлыгы һәм EF English First белән берлектә проектны тормышка ашыру .
- "Агыйдел " профильле сменаларын үткөрү.
- "Бүлек " муниципаль сәламәтләндерү лагерында татар телендә аралашу белән жәйге сәламәтләндерү сменаларын оештыру.
- Баланың рухи, физик яктан сәламәт, социаль актив шәхес формалаштыру мәнфәгатьләрендә балаларга өстәмә белем бирү системасының тотрыклы үсешен тәэмин итү.
- Балаларга өстәмә белем бирүнең заманча сыйфатын, үтемлелеген һәм нәтижелелеген тәэмин итү.
- Өстәмә белем бирүнең эчтәлеген, оештыру формаларын, методларын һәм технологияләрен яңарту.
- Өстәмә белем бирү педагогларының тәрбия һәм балаларга "Өстәмә белем бирү өлкәсендә иң яхшы хезмәткәр " грантында катнашуы.
- Өстәмә белем бирү учреждениеләре педагогларының "Өстәмә белем бирү педагогы " муниципаль конкурсын үткөрү.
- Балаларга өстәмә белем бирү учреждениеләренең матди-техник базасын ныгыту.
- Техник ижәт берләшмәләренең матди-техник базасын ныгыту. Техник ижәтне үстерү буенча база мәйданчыклары эшчәнлеген камилләштерү.
- Актаныш технология техникумы базасында НТТ буенча база мәйданчыгы һәм ресурс үзәге арасында хезмәттәшлекне оештыру.
- Өстәмә белем бирү учреждениеләре челтәрен саклап калу.
- Актаныш муниципаль районында тәрбияне үстерү буенча комплекслы программаны тормышка ашыру.
- Актаныш муниципаль районында белем бирү учреждениеләренең укучылары (тәрбияләнүчеләре) гаиләләре белән үзара хезмәттәшлеген үстерү программасын тормышка ашыру.
- Актаныш муниципаль районында укучы яшьләргә рухи-әхлакый тәрбия бирүне үстерү программасын тормышка ашыру.
- Республика проектларында катнашу.

- Сыйныф житәкчеләре эшчәнлегенә методик ярдәм.
- Актаныш муниципаль районы мөктәп укучылары һәм белем бирү учреждениеләрендә тәрбияләнүчеләрнең сәламәтлеге һәм мәгариф программасын тормышка ашыру.
- Мөктәпкәчә белем бирү һәм белем бирү учреждениеләрендә укучылар һәм тәрбияләнүчеләрне медицина тикшерүләре уздыру.
- Балалар һәм яшьләрнең ялын, сәламәтләндрүен, мәшгульлеген оештыру.
- Медицина тикшерүләрен үткөрү, педагогик хезмәткәрләрне һәм мөктәпкәчә белем бирү учреждениесе һәм хезмәткәрләрнең диспансеризациясен үткөрү.
- Укучылар арасында психоактив матдәләр куллану предметына профилактик медицина тикшерүләре үткөрү.
- Укучыларның республика спартакиадасында катнашу.
- Физик әзерлек дәрәжәсен тикшерү.
- “Сәламәтлеккә ярдәм итүче мөктәп, көмеш (алтын) дәрәжәдәге ” квалификация характеристикасы булган белем бирү учреждениесенең % арттыру.
- Сәламәт яшәү рәвешен пропагандалауны көчәйтү, наркотикларга, алкогольгә каршы һәм тәмәкегә каршы тәрбия бирү буенча район чаралары үткөрү.
- “SMS-балалар наркотикларга каршы” республика проекты тормышка ашыру.
- Ятим балаларны һәм ата-ана каравыннан мөхрүм калган балаларны гаиләгә урнаштыру буенча эшне активлаштыру.
- Гаилә иминлеген профилактикалау буенча белем бирү учреждениеләрендә тренинглар һәм семинарлар үткөрү.
- Социаль куркыныч хәлдә булган балаларның бердәм банкын формалаштыру.
- Хокук саклау хәрәкәтен үстерү.
- Белем бирү учреждениеләрендә ювеналь технологияләрне үстерү.
- Белем бирү учреждениеләре педагоглары арасында ижтимагый тәрбиячеләр институтын үстерү.
- Психологик-медик-педагогик комиссиянең эшен оештыру.
- Мөмкинлекләре чикләнгән балаларны уку процессында дистанцион технологияләр куллану.
- Халыкара инвалидлар көне һәм инвалидлар декадасы кысаларында инвалид балалар өчен чаралар үткөрүдә катнашу.
- Физик мөмкинлекләре чикләнгән затларга карата жәмгыятьнең уңай мөнәсәбәтен формалаштыру буенча мөгълүмати-агарту эшен оештыру.
- Белем бирү оешмаларында Федераль дәүләт белем бирү стандартларын гамәлгә кертүне озата баручы программа-методик материаллар эшләү.
- Милли мәгариф системасын үстерү буенча Россия Федерациясе төбәкләре белән хезмәттәшлек.
- Мәгарифнең актуаль проблемалары буенча региональ семинарлар һәм киңәшмәләр эшендә катнашу һәм оештыру.
- Мәгарифтә оптимальләштерү чаралары:

✓ 2019 ел

Кыркаентүбә башлангыч мөктәбен ябу

Адай БМ-ББ, ББ үзгәртеп кору

- 14 яшьтән 18 яшькә кадәрге гражданны укудан буш вакытта вакытлыча эшкә урнаштыруны оештыру.
- Вакантлы эш һәм уку урыннары ярминкәләрен оештыру.
- Башлангыч һәм урта һөнәри белем бирүне тәмамлаучылар арасынан 18 яшьтән алып 20 яшькә кадәрге эшсез гражданны вакытлыча эшкә урнаштыруны оештыру.

- Югары һөнәри белем һәм белем бирү мәктәпләрен тәмамлаучылар арасынан эшсез гражданның вакытлыча эшкә урнаштыруны оештыру.

- “Актаныш технология техникумы” ГАПОУ үстерү чаралары.

Хәзерге вакытта авыл хужалыгы житештерү тармагында төрле дәрәжәдәге кызыксынган һөнәри белем бирү учреждениеләре һәм предприятиеләрнең үзара хезмәттәшлеге координаторы булып тора, ул билгеле бер һөнәри юнәлештәге учреждениеләр чөптәрен үстерү үзәге булып тора, инновацион белем бирү программаларын төбәк икътисадының заманча таләпләре һәм халык ихтыяжларына туры китереп мәгълүмати, маркетинг, методик һәм оештыру ягынан тәмин итүне гәмәлгә ашыра.

“Актаныш технология техникумы» ГАПОУ базасында ресурс үзәге мәгариф өлкәсе һәм Татарстан Республикасы агросәнәгать комплексы эш бирүчеләре арасында эшчәнлекне координацияләүнең төрле рәвешләрен булдыру максатларында булдырыла.

Ресурс үзәген булдыруның гомуми идеясе-конкуренциягә сәләтле һәм инновацион авыл хужалыгы комплексларын һәм хезмәт күрсәтү өлкәсен формалаштыру шартларында квалификацияле кадрларны алдан әзерләү зарурилыгы. Мәгарифкә бюджет чыгымнарын оптимальләштерүнең авыл хужалыгы тармагын модернизацияләүне, бердәм мохит булдыруны һәм үстерүне таләп итә. «Актаныш технология техникумы» ГАПОУ базасында ресурс үзәге мәгариф учреждениесенең структур бүлекчәсе, укыту курслары, стажировка, эшчеләрнең (хезмәткәрләрнең) һөнәри әзерлеге, яңадан әзерләү һәм квалификацияләрен күтәрү программаларын гәмәлгә ашыручы, шулай ук урта (хезмәт укуы, факультативлар кысаларында һөнәри әзерлек) гомуми белем бирү программаларының бер өлеше, күп кенә авыл хужалыгы предприятиеләре белән тыгыз хезмәттәшлектә һөнәри-техник, урта махсус белем бирү программаларының бер өлеше, шул исәптән база - республика агросәнәгать предприятиеләренең берсе – «Азык-төлек программасы АПК»ЖЧЖ.

Ресурс үзәгенең максатлары һәм бурычлары

Максатлар

- эш бирүчеләр таләпләрен максималь исәпкә алу исәбенә һөнәри белем бирүнең сыйфатлы яңа дәрәжәсен ресурслар белән тәмин итү;

- эшче кадрларны һәм белгечләрне әзерләү сыйфатын күтәрү, һөнәри белем бирү системасы педагогларына методик ярдәм күрсәтү, эш бирүчеләрнең кадрлар ихтыяжын канәгатьләндерү, гражданның мәгариф һәм һөнәри ихтыяжларын канәгатьләндерү;

- авыл хужалыгы һәм мәгариф өлкәсе арасында социаль партнерлыкны үстерү;
- һөнәри белем бирү учреждениеләренең үзара хезмәттәшлеген оештыру һәм аларның фәнни-методик, матди-техник, мәгълүмати, кадрлар ресурсларынан тигез файдалану мөмкинлеге;

- белгечлекләрнең һәм эшче һөнәрләрнең абруен күтәрү өчен шартлар тудыру.

Максатлар ресурс үзәгенең эш бурычларын билгели:

- “Актаныш технология техникумы” ГАПОУдә укучылар өчен сәнәгать тармакларының заманча житештерү технологияләре буенча төп һөнәри белем бирү программаларын (һөнәри модульләрен) гәмәлгә ашыру;

- һөнәри белем бирү оешмаларын тәмамлаучыларның квалификацияләрен һәм компетенцияләрен, шул исәптән эшче һөнәрләр буенча югары разрядларны бирүгә сертификацияләү;

- һөнәри белем бирү оешмаларының һөнәри цикл укытучылары һәм мастерлары өчен заманча житештерү технологияләре буенча һөнәри белем бирү программаларын гәмәлгә ашыру;

- Татарстан Республикасының өлкән халкы өчен заманча житештерү технологияләре буенча һөнәри белем бирүне оештыру;

- профильле һөнәри белем бирү оешмаларында куллану өчен заманча житештерү технологияләре буенча һөнәри белем бирү программаларын укыту-методик тәэмин итүне эшләү;

- ресурс үзәге профиле буенча укучылар һәм производствога өйрәтү осталары өчен һөнәри осталык республика конкурсларын оештыру;

- яңа укыту тренажерларына, лаборатория жиһазларына, укыту техник чараларына, инструментларына, приборларына экспертиза ясау;

- эш бирүчеләрнең эшче көчләргә булган ихтыяжларын диагностикалау буенча эшчәнлеген координацияләү, рекрутинг һәм консалтинг эшчәнлеген алып бару, эзерлек күләмнәрен билгеләү;

- ресурс үзәге эшчәнлегенең ачыклығына ирешү өчен интернет челтәрәндәге инфокоммуникацион мәйданчыкны үстерү;

- авыл хужалыгы юнәлешенә караган белгечлекләрнең белем бирү программаларын гамәлгә ашыручы мөгариф учреждениеләре арасында үзара хезмәттәшлек;

- заманча педагогик һәм мөгълүмати-коммуникацион технологияләр, модуль укыту системасын кертү һәм куллану;

- заманча югары технологияле жиһазларда яшъләрне, өлкән халыкны һәм белем бирү учреждениеләре персоналын укыту;

- белем бирү хезмәтләре базарын һәм региональ хезмәт базарын тикшерү;

- укучыларның һөнәри юнәлешен билгеләү һәм һөнәри үзбилгеләнеш һәм үсеш процессын алып бару;

- яшъләрнең, өлкән халыкның һәм белем бирү учреждениеләре персоналының һөнәри белем бирү ресурсларынан ирекле файдалану мөмкинлеген тәэмин итү.

Ресурс үзәге хезмәтләре һәм функцияләре:

✓ Белгечләр эзерләү:

квалификацияле эшчеләр һәм хезмәткәрләр эзерләү программалары буенча:

- Авыл хужалыгы производствосы тракторчы-машинисты;

- Пешекче-кондитер;

- Эретеп ябыштыручы (электр эретеп ябыштыру һәм газ эретеп ябыштыру эшләре);

Урта звено белгечләрен эзерләү программалары буенча:

- Авыл хужалыгын механикалаштыру;

- Икътисад һәм бухгалтер исәбе;

- Жәмәгать туклануы продукциясе технологиясе;

- Авыл хужалыгын электрлаштыру һәм автоматлаштыру.

✓ Белем бирү функцияләре:

- заманча технологияләр һәм укыту-матди база нигезендә, тармакның алдынгы эш бирүчеләре белән берлектә, төбәкнең авыл хужалыгы өлкәсендә эшче кадрлар һәм белгечләр эзерләү;

- авыл хужалыгы өлкәсендә укучылар тарафыннан заманча житештерү технологияләрен үзләштерү өчен уку-укыту һәм методик полигоннар булдыру;

- эш бирүчеләрнең ихтыяжларын һәм урта һөнәри белем бирү учреждениеләренең мөмкинлекләрен исәпкә алып, эшче һөнәрләр, белгечлекләр, эшчәнлек төрләре буенча гражданның төрле яшь төркемнәрен һөнәри эзерләү.

Программаны гамәлгә ашыруның көтелгән нәтижәләре:

«Актаныш технология техникумы» дөүләт автоном һөнәри белем бирү учреждениесе базасында авыл хужалыгы тармагы предприятиеләре өчен эшче белгечләр эзерләү буенча һөнәри белем бирү ресурс үзәге концепциясен гамәлгә ашыру эш бирүчеләрнең таләпләрен максималь исәпкә алу исәбенә һөнәри белем бирүнең сыйфат ягыннан яңа дәрәжәсен ресурслар белән тәэмин итүне гамәлгә ашырырга мөмкинлек бирәчәк.

Белем бирү учреждениеләре челтәренәң һәм аларның социаль партнерларының нәтижәле хезмәттәшлеге механизмы булу катнашучыларның менталитетын үзгәртәчәк, нәтижәле һөнәри мохит булдырачак, тармак предприятиеләре һәм мәгариф учреждениеләре үсешенәң килешенгән сәясәтен тәэмин итәчәк. Авыл хужалыгы һәм мәгариф өлкәсе арасында социаль партнерлыкны үстерү эшче кадрлар һәм белгечләр әзерләүнең югары сыйфатына күтәреләчәк.

Мәгариф учреждениеләре челтәренәң һәм аларның социаль партнерларының нәтижәле хезмәттәшлеге механизмы булу, үз чиратында, катнашучыларның менталитетын үзгәртәргә, нәтижәле һөнәри мохит булдырырга, тармак предприятиеләре һәм мәгариф учреждениеләре үсешенәң килешенгән сәясәтен тәэмин итәргә мөмкинлек бирәчәк. «Актаныш технология техникумы» ГАПОУ базасында авыл хужалыгы тармагы предприятиеләре өчен эшче белгечләр әзерләү буенча һөнәри белем бирү ресурс үзәге методик функцияләренә гәмәлгә ашыру юлында эш бирүчеләрнең кадрлар ихтыяжын, һөнәри белем бирү учреждениеләренәң үзара хезмәттәшлеген оештыру һәм аларның фәнни-методик, матди-техник, мәгълүмати, кадрлар ресурсларынан тигез файдалану юлы белән гражданның белем бирү һәм һөнәри ихтыяжларын канәгатьләндерәчәк.

Социаль партнерларның, заманча жәмгыятьнең төп ресурсы буларак, авыл хужалыгы тармагының кадрлар потенциалын булдыру буенча нәтижәле хезмәттәшлеген заманча һөнәри карашлы белгечнең (жәмгыятьтә, мәгариф өлкәсендә, предприятиедә барлыкка килгән позициядә) хезмәт базарына, теләсә кайсы өлкәдә эшчәнлекнең инновацион (нәтижәле) ысулларына ия булган, фикер йөртә һәм карарлар кабул итә белә торган, үз индивидуальлеген тормышка ашыруның кирәкле ысулларын табарга сәләтле, стандарт булмаган ситуацияләрдә фикер йөртә һәм карарлар кабул итә белүче яңа дәрәжәдәге белгеч тәкъдим итәчәк.

11.2. Сәламәтлек саклау

Чара:

- Актаныш муниципаль районы халкына югары технологияле медицина ярдәме күрсәтүдә республика дәрәжәсендәге сәламәтлек саклау учреждениеләре ресурсларынан файдалану;

- Электрон язылу буенча планлы пациентларны кабул итүнең 100% ын оештыру;
- Медицина учреждениесенәң матди-техник базасын ныгыту;
- Модульле ФАПлар төзү;
- Югары квалификацияле кадрлар әзерләү.

11.3. Мәдәният

Чара:

- һәр үзәк авыл жирлегә мәдәният учреждениесе мәдәни мирас объекттын, табигый-ландшафтлы, тарихи урыннарны үз эченә алган мәдәниятне үстерү программасын эшләү;

- Актаныш муниципаль районының креатив-ижат мәйданчыклары булдыру, авыл жирлекләре һәм район үзәге мәдәният учреждениеләре программаларын исәпкә алып, Актаныш район үзәге аерым;

- Район мәдәният учреждениеләренәң эшчәнлеген һәм матди-техник базасын финанслау һәм модернизацияләү программасы эшләү;

- Авыл музейларына мәдәният учреждениеләрен осталар һәм иске, нәтижәсез мәдәният учреждениеләре йортларын өлешчә үзгәртеп кору;

- Актаныш район мәдәният йорты базасында халык ижаты һәм үзешчән сәнгать үзәге булдыру. Балалар сәнгать мәктәбенәң бушаган биналарынан театр, бию, вокаль-хор, халык һөнәрчеләге, осталар үзәге һ. б. лар өчен тулысынча файдалану;

- «Агыйдел жыр һәм бию ансамбле» базасында талантлы балаларны укыту буенча ресурс үзәге, яңа конкурентлы татар программалары булдыру буенча ижади лаборатория булдыру. Балалар студияләре–хореография, вокал буенча мәктәпләр төзү;
  - Актаныш балалар мәктәбе өчен яңа бина төзелеше (район үзәге территориясендә булган үзгәртеп кору, капитал ремонт), район буенча АДШИ филиаллары чөлтәрен тигез үстерү;
  - Актаныш жирлекара үзәк китапханә муниципаль бюджет учреждениесе өчен яңа бина төзү (район үзәге территориясендә булган үзгәртеп кору, капитал ремонт) ;
  - Муниципаль театр өчен яңа бина төзү (район үзәге территориясендә булган үзгәртеп кору, капитал ремонт).
  - Республика, төбәкара дәрәжәдәге яңа заманча күп функцияле мәдәни комплекс, яшьләрнең ижади үсеше өчен креатив, махсус майданчыклар (күргәзмә залы, бию залы, креатив майданчыклар, яшьләр форумнары өчен зоналар, кинофестивальләр) төзү.
  - Мәдәният учреждениеләрен төзү һәм капитал ремонтлау.
  - Халык һөнәрчелеген үстерү программасын эшләү.
  - Халык уен коралларында уйнаучыларны ачыклау, өйрәтү буенча программа эшләү.
  - Районның ОКН милекчеләрен саклау, өйрәнү, ачыклау, реставрацияләү, закон-хокукый яктан ныгыту һәм аларны районның мәдәни, икътисади тормышында файдалану, аларның базасында мәдәни-туристлык үзәкләре булдыру буенча программа эшләү.
  - Талантлар белән эшләү буенча кластер программасын эшләү (балалар бакчалары, балалар сәнгать мәктәбе, филиаллар, гимназия, «Сәләт» лагере, «Агыйдел», аның ресурс үзәге, республиканың мәдәният һәм сәнгать уку йортлары).
  - Актаныш район мәдәният йорты базасында филиал, ЕУК бүлекләренең эшен тәэмин итү.
  - "Яшьлек" мәдәни үзәге заманча жиһазланышы. Районда татар кинофестивале хәрәкәтен үстерү һәм республика, төбәкара дәрәжәгә чыгу.
  - Балалар китапханәсе, АМЦБ, авыл китапханәләре эшчәнлеген форматын модернизацияләү программасын эшләү.
  - Район музейлары (туган якны өйрәнү, мәктәп, авыллар һәм мәдәният йорты каршында) районның тарихи-мәдәни мирасны иң мөһим саклагычларына, мәгълүмат-вәкилләккә һәм Актаныш Туган якны өйрәнү музейе житәкчелегендә бердәм ярдәмче, тәрбия-белем бирү үзәге төзүгә өверелдерү программасын эшләү.
  - ОКН, табигый-ландшафт, тарихи урыннарны куллану юлы белән районның авыл, мәдәни-туристик киңлегенә программасын эшләү (вокалчылар исемендәге фестиваль-конкурс). А.Авзалова, нәфис сүз осталары конкурсы. М.Аглетдинов, бию коллективлары һәм аерым башкаручылар конкурсы. А. Закиров, халык уен коралларында башкаручылар конкурсы. К. Сатиев, Ф.Хәбибуллин, «Актаныш гармуннары» Бөтенроссия фестивале, театр коллективлары конкурсы. М.Мутин, яшь драматурглар фестивале, "Жиде жыен", "Боз озату" һ.б.)
  - һәр мәдәният учреждениесенең меценатлар, спонсорлар жәлеп итү буенча план-программасын эшләү, түләүле хезмәтләр кертү һәм грантлар белән эшләү.
- Татарстан Республикасының периферия үзәген булдыру татар, милли, авыл мәдәниятен үстерү мөмкинлегенә бирәчәк:
- район мәдәният системасының барлык булган потенциалын яңа формада консолидацияләү, республика әһәмиятендәге мәгариф учреждениеләрен, массакуләм мәгълүмат чараларын, мәдәни мирас объектларын жәлеп итү юлы белән эшчәнлек өлкәсен киңәйтү һ. б.;

- районның мәдәният учреждениеләре һәм башка учреждениеләре арасындагы хезмәттәшлекнең яңа дәрәжәсенә чыгу;
- Татарстан Республикасы милли китапханәсенә уку-укыту бүлеге мөдире, Казан (Идел буе) федераль университетының филология һәм мәдәниятара багланышлар институты профессоры, филология фәннәре кандидаты, татар филологиясе һәм мәдәниятара багланышлар институты директоры, район үсешенә һәм инвестицияләргә жәлеп итүгә йогынты ясарга тиешле Актанышның мәдәни брендларын булдыру;
- Актаныш районын республика, халыкара татар мәдәни процессына интеграцияләү һәм ТР, РФ һәм чит илләрдәге татар жәмәгәтьчеләге арасында Актаныш образын ныгыту.

11.4. Физик культура һәм спорт

Чара:

- Балалар-яшүсмерләр спортын үстерү һәм белем бирү учреждениеләрендә физик тәрбияне камилләштерү өчен кирәк:
  - мәгариф учреждениеләренең матди-техник базасын ныгыту, аларны заманча спорт кирәк-яраклары һәм жиһазлар белән тәмин итү;
  - физик культура укытучыларының, тренер-укытучыларның квалификациясен күтәрүнең озак сроклы планын эшләү;
  - профильле спорт классларын формалаштыру өчен оборона-спорт юнәлешендәге белем бирү учреждениеләрен билгеләү;
  - һәр мәктәптә өстәмә белем бирү педагогы ставкасын кертү;
  - гомуми белем бирү мәктәпләре базасында балалар-яшүсмерләр спорт һәм туристлык клублары (үзәкләр) төзү;
  - белем бирү учреждениеләрендә укучыларның физик әзерлеген мониторинглау, табиб-педагогик контроль нәтижеләрен файдаланып, барлык категория укучылар өчен спорт ярышлары системасын формалаштыру;
  - иртәнге физик зарядканы укыту-тәрбия процессына кертү;
  - сәламәт яшәү рәвешен, физик культураны һәм спортны пропагандалау буенча нәтижелә чаралар комплексын эшләү;
  - «Олимпия хәрәкәте дәресе», «Чемпион белән дәресе» чараларын үткөрү, күренекле спортчылар белән очрашу, күрсәтмә чыгышлар, төрле спорт төрләре буенча мастер-класслар үткөрү;
  - мәктәп укучылары арасында «Президент ярышлары», «Президент спорт уеннары», «Мәктәпкә мини-футбол» кебек бөтенроссия ярышларында катнашу;
- Яшәү урыны буенча балалар-яшүсмерләр спортын үстерү өчен кирәк:
  - гомуми белем бирү мәктәпләрендә ясси спорт корылмалары төзү;
  - урта яисә югары һөнәри физик культура яисә педагогик белем булган яшь белгечләргә яшәү урыны буенча балалар белән физкультура-спорт эшенә жәлеп итү өчен шартлар тудыру;
    - волонтерлар хәрәкәтен, бигрәк тә авыр тормыш ситуациясенә эләккән балалар белән эшләү буенча;
    - ел саен яшәү урыны буенча спорт клубларында балалар, яшүсмерләр һәм яшьләр белән физкультура-спорт эшенең яхшы оештыруга смотр-конкурс уздыру.
    - ел саен массакуләм спорт чаралары («Россия чаңгы юллары», «Милләтләр кроссы»), «Күн туп» клубы призына балалар арасында футбол буенча район беренчеләге, балалар арасында «Наркотикларсыз ишегалды» футбол командалары арасында турнирлар, «Алтын алка» клубы призына алкалы хоккей беренчеләге, «Ак ладья» шахмат буенча беренчеләкләр һәм башкалар уздырыла.
    - Эшкә яраклы халык арасында физик культура һәм спортны үстерү өчен шартлар тудыру зарур:

- спорт корылмалары (стадионнар, йөзү бассейннары, физкультура-сәламәтләндрү комплекслары):

- Актаныш авылында 2018 елда чаңгы трассасы төзү
- Актаныш авылында 2025 елда тау чаңгысы трассасы төзү
- Актаныш авылында 2018-2020 елларда картинг-үзәк төзү
- Актаныш т. п. 2024 елда яшьләр үзәге төзелеше
- спорт майданчыклары төзелеше-елына 2 корылма.

- тармак предприятиеләре арасында спартакиадалар, спорт фестивальләре, спорт бәйрәмнәре, төрле спорт төрләре буенча ярышлар уздыру;

- хезмәт ияләренең эш көне режимына житештерү гимнастикасын кертү;

- физик культура һәм спортны күмәк шартнамәләргә, профсоюзлар, башкарма хакимият органнары һәм эш бирүчеләр арасындагы килешүләргә кертү.

- физкультура һәм спорт чараларын оештыруның яңа программаларын, формаларын, методларын һәм чараларын эшләү;

- өлкән яшьтәге халыкның төрле категорияләре белән эшләү өчен физик культура һәм спорт буенча белгечләр әзерләү һәм аларның квалификациясен күтәрү чараларын эшләү.

- адаптив физик культураны һәм спортны үстерү концепциясен эшләү;

- мөмкинлекләре чикләнгән затлар һәм инвалидлар өчен физик культура белән шөгыльләнү мөмкинлеген тәэмин итү;

- өлеге категория затларын физик культура һәм спорт белән системалы шөгыльләнүгә жәлеп итү буенча эшне активлаштыруны гамәлгә ашыру;

- махсулаштырылган белем бирү учреждениеләрендә физик культура һәм спорт белән системалы шөгыльләнү өчен шартлар тудыру;

- мөмкинлекләре чикләнгән затларга һәм инвалидларга спорт белән шөгыльләнү өчен булган спорт объектларын реконструкцияләүне һәм жиһазландыруны тәэмин итү;

- сәламәтлек мөмкинлекләре чикләнгән һәм өлкән яшьтәге кешеләренң спорт белән даими шөгыльләнүләренә мотивация тудыру;

Мәгариф учреждениеләренең спорт инфраструктурасын, яшәү урыны, шулай ук югары казанышлар спортын үстерү өчен кирәк:

- гомуми белем бирү учреждениеләрендә дә, яшәү урыны буенча да универсаль спорт майданчыклары төзү, стадионнар, физкультура-сәламәтләндрү комплекслары, йөзү бассейннары, күп функцияле спорт заллары төзү һәм реконструкцияләү, универсаль спорт майданчыклары төзү;

- спортның база төрләре буенча югары класслы спортчыларны әзерләү өчен база булдыру;

- булган спорт базасын саклау һәм саклап калу буенча чаралар системасын эшләү;

- мәктәпкәчә, мәктәп һәм өстәмә белем бирү учреждениеләрен заманча спорт жиһазлары һәм инвентаре белән тәэмин итү;

- бюджеттан тыш чыганаclarны жәлеп итү өчен чаралар системасын, спорт объектлары төзелешен финанслауга шәхси инвестицияләрне эшләү.

Актаныш муниципаль районында спорт корылмаларына массакүләм һәм уен төрләре өчен норматив ихтыяжга ирешү өчен кирәк:

- урта (тулы) гомуми белем мәктәп учреждениеләре территорияләрендә универсаль спорт майданчыклары төзү;

- барлык авыл жирлекләрендә күпфункцияле спорт майданчыклары, шулай ук «Хезмәткә һәм оборонага әзер» бөтенроссия физкультура-спорт комплексы нормативларын үтәү өчен махсулаштырылган майданчыклар төзү;

- эре авыл жирлекләрендә ясалма өслекле футбол кырлары төзелеше;

- күп функцияле спорт заллары һәм йөзү бассейннары булган физкультура-сәламәтләндрү комплексларын төзү;

- барлык муниципаль гомуми белем бирү учреждениеләрен кирәкле жиһазлар һәм инвентарь белән тәэмин итү;
- районның спорт залларын тренажер жиһазлары белән тәэмин итү;
- спортның база төрләрен үстерү максаты белән хоккей, бокс, өстәл теннисы, йөзү, чаңгы ярышлары, футбол буенча район жыелма командаларын спорт әзерлеге буенча спорт корылмалары төзү.

12. Башка муниципаль районнар һәм эшмәкәрлек структуралары белән партнерлык мөнәсәбәтләрен үстерү хисабына муниципаль идарә нәтижәләлеген күтәрү.

12.1. Жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә

Чара:

- Жирле үзидарә органнары тарафыннан муниципаль хезмәтләр күрсәтүнең административ регламентларын актуальләштерү.
- Муниципаль хезмәтләрне электрон рәвешкә күчерү.
- Квалификацияле белгечләр өчен уңайлы шартлар тудыру буенча муниципаль программа эшләү.
- Төрле министрлыктарга хисапларның бердәм системасын эшләү инициативасы белән чыгарга.
- Федераль, республика программаларында, грантларда һәм конкурсларда катнашуны активлаштыру.
- Аларны кире районга кайтару өчен, максатчан белгечләрне укыту өчен, предприятиеләрне жөлеп итү.
- Жирле үзидарә органнары структурасына төзәтмәләр керту.
- Тармакара хезмәттәшлеккә үстерү.
- Квалификацияле кадрларны жөлеп итү буенча муниципаль программа эшләү.
- Кадрларны өзлексез әзерләү һәм яңадан әзерләүне оештыру.
- КФУның ГиМУ кафедрасы белән хезмәттәшлек.
- Авыл жирлекләре биналарын капитал ремонтлау – елга 1 бина.
- Иске Богады авылында 2017 елда участок ветеринария пункты төзелеше.

12.2. Коррупциягә каршы көрәш

Чара:

- Россия Федерациясе президентының 21.09.2009 ел, № 1065 һәм Татарстан Республикасы президентының 01.11.2010 ел, № ПУ-711 Указлары нигезендә коррупциячел һәм башка хокук бозуларны профилактикалау эше өчен җаваплы вазыйфаларны затларның нәтижәле эшләвен тәэмин итү, югарыда күрсәтелгән функцияләргә гамәлгә ашыручы кадрларның тотрыклылык принцибын үтәү.
- Муниципаль хезмәт, коррупциягә каршы тору турындагы законнар таләпләрен үтәп, муниципаль хезмәткәрләр, муниципаль учреждениеләр җитәкчеләре, шулай ук муниципаль вазыйфаларны биләүче затлар тарафыннан хезмәткәрләрнең, хатынының (иренең) һәм балигы булмаган балаларының керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында белешмәләрнең дөрөсләгән һәм тулылыгын тикшерүләргә үткөрү. Тикшерү барышында ачыкланган хокук бозулар турында ТР прокуратурасы органнарына хәбәр итү.
- Актаныш муниципаль районының муниципаль хезмәт вазыйфаларын биләүче затлар, муниципаль учреждение җитәкчеләре һәм муниципаль хезмәт вазыйфаларын биләүче затлар тарафыннан бирелгән мәгълүматларның дөрөсләгән һәм тулылыгын, үз чыгымнары, шулай ук хатынының (иренең) һәм балигы булмаган балаларының чыгымнары турында тикшерүләргә үткөрү. Тикшерү барышында ачыкланган хокук бозулар турында ТР прокуратурасы органнарына хәбәр итү.
- Муниципаль хезмәткәрләрнең муниципаль хезмәт турындагы законнарда каралган хезмәт тәртибе таләпләрен, чикләүләргә һәм тыюларны үтәүләргә тикшерү
- Законда билгеләнгән тәртиптә эшкә алучы вәкиленә керә торган муниципаль хезмәткәрдә мәнфәгатьләр каршылыгы булу яки барлыкка килү мөмкинлегенә турындагы мәгълүматны тикшерүгә үткөрү.

– Эшкә яллаучы (эш бирүче) вәкиле тарафыннан билгеләнгән тәртиптә муниципаль хезмәткәрне коррупциячел хокук бозулар кылуга тарту максатыннан мөрәжәгать итү фактлары турындагы мәгълүматларны тикшерү.

– Муниципаль хезмәткәрләр үз вазыйфаларын башкарганда барлыкка килә торган коррупцион куркынычларны бөяләнүне оештыру һәм коррупция куркынычы белән бәйлә булган муниципаль хезмәт вазыйфалары исемлегенә төгәллекләр кертү.

– Коррупциячел һәм башка хокук бозуларны профилактикалау эше өчен җаваплы кадрлар хезмәтенә вазыйфаи затларын махсус программа нигезендә эшләнгән компьютер программаларын гамәлгә ашыру максатларында эшләнгән эшчәнлегенә кертү: керемнәр, чыгымнар, милек һәм милек характерындагы йөкләмәләр турында тиешле исемлеккә кертелгән затлар һәм күрсәтелгән вазыйфаларны биләүче затлар тарафыннан бирелә торган керемнәр, күчемсез милек, транспорт чаралары, счетлар, кредитлар, кыйммәтле кәгазьләр турында белешмәләр базаларыннан файдаланып, керемнәр, чыгымнар, милек һәм милек характерындагы йөкләмәләр турында белешмәләрне автоматлаштырылган анализлау һәм мониторинглау; граждандан - хокукый шартнамә шартларында вазыйфаны оештыруга граждандар мөрәжәгатьләрен (граждандан-хокукый шартнамәләрне) җыю, системалаштыру һәм карау яисә әлеге оешмада эшне (хезмәт күрсәтүне) башкаруга ризалык бирү турында муниципаль хезмәткәрнең вазыйфаи (хезмәт) бурычлары.

– 2010 елның 25 августындагы ПУ - 569 номерлы Татарстан Республикасы президенты Указы белән билгеләнгән таләпләргә туры китереп, муниципаль хезмәткәрләрнең хезмәт тәртибенә карата таләпләрне үтәү һәм мәнфәгатьләр конфликтын җайга салу буенча комиссия эшен гамәлгә ашыру.

– Муниципаль хезмәткәрләрнең хезмәт тәртибе таләпләрен үтәү һәм мәнфәгатьләр каршылыгын җайга салу буенча комиссия эшчәнлеген, шулай ук коррупциячел һәм башка хокук бозуларны профилактикалау буенча җирле үзидарә органнарының кадрлар хезмәтләре бүлекчәләренең эшен оештыруны тикшерү.

– Муниципаль вазыйфаларны биләүче затларны, муниципаль хезмәткәрләрне, шул исәптән коррупциягә каршы тору буенча вазыйфаларын үтәүче затларны һөнәри әзерләүне оештыру һәм уздыру.

– Коррупция күренешләренә карата аларның мөнәсәбәтен билгеләү өчен муниципаль хезмәткә керүче граждандар арасында ирекле тест (сораштыру) үткөрү

– Коррупциягә каршы тору максатларында билгеләнгән чикләүләрне, тьюларны һәм бурычларны үтәмәүләрне, бүләкләргә кагылышлы чикләүләрне бозу очраklarын һәм Россия Федерациясе норматив хокукый актларында каралган тәртиптә бүләк тапшыру тәртибен тикшерүләренә гамәлгә ашырырга һәм тиешле юридик җаваплылык чараларын кулланырга.

– Муниципаль вазыйфаларны, муниципаль хезмәт вазыйфаларын, үз-үзеңне тотышны, ришвәт бирүне вәгъдә итү яки тәкъдим итү яки ришвәт алырга ризалык яисә ришвәт бирү турында үтенеч буларак кабул ителергә мөмкин булган оештыру, аңлату һәм башка чаралар комплексын тормышка ашыру.

– Бер яктан «житәкчеләр» категориясе муниципаль хезмәт вазыйфаларын биләүче затлар булган мәнфәгатьләр каршылыгын ачыклау буенча эш алып барырга һәм мәнфәгатьләр каршылыгын булдырмау һәм көйләү буенча Россия Федерациясе законнары белән каралган чаралар күрергә кирәк. Мәнфәгатьләр каршылыгының һәр очрагы буенча Россия Федерациясе законнарында каралган юридик җаваплылык чараларын кулланырга.

12.3. Районның брендингы

Чара:

- территориянең уникаль билгеләре булу өлкәләре буенча мәгълүмат җыю:

- Табигать объектлары
- Тарихи мирас
- Житештерү (уникаль продукция чыгаруда территориянең конкурентлы өстенлекләре яки аны житештерү күләменең башка районнар һәм төбәкләр белән чагыштырганда күп булуы, шулай ук икътисади эшчәнлек алып бару өчен нәкъ менә шушы территориядә булдырыла торган уникаль мөмкинлекләр)
  - Мәдәният
  - Спорт
  - Көнкүреш. (территорияләр мирасы яки аның артыннан кызыклы, үзенчәлекле билгеләр, яшәү дәрәжәсендә мифлар, шул исәптән жәмгыять игътибарын жәлеп итә торган мазәк характеристикалар)
    - Шәхес. Актаныш муниципаль районы өчен Татарстан Республикасының Беренче президенты М.Ш.Шәймиев, язучылар Н. Баян, Г. Афзал һ. б. символик шәхесләр булып тора.
      - территорияләрнең гамәлдәге брендларын һәм алар башкарган бурычларны өйрәнү, яңа брендларны конструкцияләүдә ихтыяжны ачыклау яки булганнарын көчәйтү;
      - Актаныш муниципаль районының уникаль образын тәшкил итүче брендларны (яңа яки гамәлдәге брендларны) карау.

13. МУНИЦИПАЛЬАРА ХЕЗМӘТТӘШЛЕК

Стратегиянең стратегик максатларына ирешү һәм Актаныш муниципаль районы һәм тулаем республика үсеше өчен Актаныш муниципаль районы территориясендә кайбер флагман проектларын тормышка ашыру күздә тотыла:

– Каты көнкүреш калдыкларын урнаштыру буенча муниципальара проектны гамәлгә ашыруда катнашу.

– Продукция китерү һәм куллануның технологик чылбырларын тәэмин итә торган кече һәм урта эшмәкәрлек субъектлары өчен сәнәгать майданчыгы булдыру.

– «Сәләтле балалар өчен гуманитар гимназия – интернат» дәүләт автоном учреждениесенең мөмкинлекләрен киңәйтү - Республиканың һәм Россиянең төрле почмакларыннан сәләтле балаларны укыту - « Татарстан Республикасы икътисадына өлеш керткәргә сәләтле интеллектуаль белемле, җәмгыятькә файдалы лидер балаларны тәрбияләү».

– Төбәкара бренд чараларын оештыру (А. Авзалова исемдәге фестиваль-конкурс, М.Аглетдинов исемдәге нәфис сүз осталары конкурсы, бию коллективлары һәм аерым башкаручылар конкурсы. А. Закиров, халык уен коралларында башкаручылар конкурсы. К.Сатиев, Ф. Хәбибуллин, театр актерлары конкурсы. М.Мутин, яшь драматурглар фестивале. “ Жиде жыен”, “ Боз озату ” һ.б.).

– Республика төбәкара дәрәжәдәге яшьләрнең ижади үсеше өчен креатив, махсус майданчыклар булган яңа заманча күп функцияле мәдәни комплекс төзелеше (күргәзмә залы, бию залы, яшьләр форумнары өчен креатив майданчыклар).

14. СТРАТЕГИЯНЕ ГАМЭЛГЭ АШЫРУ СРОКЛАРЫ, ЭТАПЛАРЫ, МОНИТОРИНГЫ ҺӘМ МЕХАНИЗМЫ

14.1. Стратегияне гамэлгә ашыру сроклары һәм этаплары

Стратегик планлаштыру офыклары 2030 елга кадәр билгеләнгән һәм дүрт этапны үз эченә ала: беренче этап 2019-2021 еллар, икенче этап 2022-2024 еллар, өченче этап 2023-2025 еллар, дүртенче этап 2026-2030 еллар. Стратегияне гамэлгә ашыру этаплары бюджет планлаштыруының билгеләнгән вакытын исәпкә алып билгеләнгән. Стратегияне тормышка ашыру һәм мониторинглау механизмы буенча һәр өч ел саен стратегияне актуальләштерү, ә биш елга бер тапкыр төзәтмәләр керту һәм стратегияне яңарту уздырылачак.

Беренче этап (2019-2021 еллар) гамәлдәге конкурентлы өстенлекләренә һәм әзер инвестицион проектларны тормышка ашыруга нигезләнә. Бу этапта стратегияне үстерүнең өстенлекле юнәлешләре, проектлары, максатлары һәм бурычлары буенча муниципаль программаларны реструктуризацияләү һәм формалаштыру зарур. Катлаулы макроикътисадый шартларда стратегиянең беренче этабын гамэлгә ашыру һәм Татарстан Республикасында стратегик планлаштыру системасын торгызу бу этапта стратегияне гамэлгә ашыру индикаторларының максатчан күрсәткечләренә ирешмәү куркынычы белән бәйле.

Икенче этап (2022-2024 еллар) һәм өченче этап (2023-2025 еллар) төп стратегик максатларны хәл итү өчен уңайлы шартларда муниципаль программалар буенча өстенлекле юнәлешләренә һәм проектларны финанслауны күз алдында тоту.

Дүртенче этап (2026-2030 еллар) – проектларны тормышка ашыру агросәнәгать үзәген формалаштыру, сәнәгать кластерын, кече һәм урта эшмәкәрлекне үстерү, мәдәни мирасны популярлаштыру, яшәү шартларын яхшырту буенча төп максатларга ирешү өчен алшартлар тудырачак.

14.2. Стратегияне гамэлгә ашыру механизмы

Стратегияне гамэлгә ашыру механизмы куелган бурычларны һәм максатчан индикаторларны үтәү өчен кирәкле оештыру, икътисадый, административ чаралар комплексына нигезләнә.

Район башлыгы, Башкарма комитет житәкчесе, Башкарма комитет житәкчесе урынбасарлары, Башкарма комитет бүлекләре житәкчеләре, муниципаль учреждениеләр житәкчеләре стратегияне тормышка ашыру буенча гомуми идарә итү һәм контрольдә тоту алып баралар.

Башкарма комитет бүлекләре:

- стратегияне тормышка ашыруның квартал саен мониторингын тормышка ашыралар.
- стратегияне гамэлгә ашыруга кагылышлы өлешендә оператив контроль алып баралар;
- стратегияне гамэлгә ашыруны контрольдә тоту өчен кирәкле мәгълүмат бирүне тәэмин итәләр;
- стратегия нигезендә бүлеп бирелә торган финанс ресурсларыннан нәтижәле файдалануны тәэмин итәләр;
- кварталга бер тапкыр стратегия үтәлешенең барышы турында мәгълүмати-аналитик хисаплар әзерлиләр;
- стратегиянең аерым компонентларын (механизмнар) камилләштерү буенча тәкъдимнәр эшлиләр;
- еллык анализ нәтижәләре буенча стратегияне актуаль булмаган, яисә үтәлгән чараларны бетерү, стратегиягә яңа яки модификацияләнгән чараларны керту,

индикаторларның план күрсәткечләрен, күрсәткечләрен һәм алдагы чорда районның социаль-икътисадый үсеш нәтижәләренә ирешелгәннән чыгып планлаштырылган чараларны яңадан карау юлы белән актуальләштереләр.

14.3. Стратегияне тормышка ашыру мониторингы

Стратегияне тормышка ашыру мониторингы Актаныш муниципаль районы Башкарма комитеты тарафыннан, стратегиягә кертелгән чараларның үтөлешен тикшереп тора.

Башкарма комитет стратегияне үтәү нәтижәләрен күрсәткечләр буенча бәяли:

1. Чараларны тормышка ашыру сроклары;

2. Чараларны гамәлгә ашыру нәтижәсендә ирешелгән стратегияне тормышка ашыруның максатчан индикаторлары;

3. Чараларны гамәлгә ашыруга бәйле финанс чыгымнарының факттагы күләме, шул исәптән алынган бюджет акчаларының сроклары һәм күләме, шулай ук бюджеттан тыш акчалар тотылган.

Мониторинг нәтижәләре нигезендә Башкарма комитет ел саен стратегияне тормышка ашыруның барышы турында хисап әзерли һәм аны Татарстан Республикасы хөкүмәтенә тапшыра.

Хисап тотарга тиеш:

- максатчан индикаторларның үтөлешен анализлау;

- планлы нәтижәләргә ирешмәгән пунктларга жентекле анализ;

- гамәлгә ашырылган чаралардан нәтижәләр тасвирлау һәм чаралар планының һәм муниципаль программаларның нәтижәлелеген яхшырту буенча тәкъдимнәр.

Стратегия үтөлеше турындагы хисап Татарстан Республикасы хөкүмәте каршындагы икътисадый совет каравына чыгарылырга мөмкин. Әлеге хисап нигезендә стратегиягә төзәтмәләр кертү буенча тәкъдимнәр кертелә, алар Актаныш муниципаль районы Башкарма комитеты тарафыннан раслана.

КУШЫМТА

1таблица .Төп күрсәткечләр һәм ирешелгән дәрәжәне беркетү һәм стратегиянең максатчан ориентирларын билгеләү буенча альтернатив сценарийларны чагыштыру

	Еллар	2018	2019	2020	2021	2022	2025	2030
2018 елга ВТП үсешенең тупланган темпы (чагыштырма бәяләрдә), %	Инерцион сценарий буенча		95	100	106	109	116	126
	База сценарие буенча	100	103,7	106,6	110,4	114,5	127,7	148,06
	Оптимистик сценарий буенча		106	110	113	120	130	150
Хезмәт житештерүчәнлеге млн. сум	Инерцион сценарий буенча		0,75	0,82	1,02	1,10	1,55	1,68
	База сценарие буенча	1,70	1,80	1,90	2,2	2,32	2,44	3,21
	Оптимистик сценарий буенча		1,4	1,4	1,6	1,7	2,2	2,7
Уртача еллык халык саны-мең кеше.	Инерцион сценарий буенча		29,5	29,1	28,5	28,1	28,0	27,9
	База сценарие буенча	30,00	29,63	29,26	28,89	28,52	28,47	28,40
	Оптимистик сценарий буенча		30,8	31,1	31,2	31,3	31,5	31,6
Туучылар коэффициенты (бер ел эчендә мең кешегә исән туучылар саны)	Инерцион сценарий буенча		8,4	8,2	8,2	8,3	9,1	9,6
	База сценарие буенча	8,7	9,1	9,6	10,0	10,2	10,9	11,6
	Оптимистик сценарий буенча		9,4	10,0	10,6	10,9	12,2	13,8
Эшсезлек дәрәжәсе, %	Инерцион сценарий буенча		0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
	База сценарие буенча	0,24	0,24	0,24	0,24	0,24	0,24	0,24
	Оптимистик сценарий буенча		0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2

	Еллар	2018	2019	2020	2021	2022	2025	2030
Эшчеләрнең исемлек буенча уртача саны-мең кеше.	Инерцион сценарий буенча		7,00	7,1	7,15	7,26	7,30	7,5
	База сценарие буенча	7,65	7,25	7,245	7,24	7,28	7,456	7,713
	Оптимистик сценарий буенча		7,50	7,55	7,6	7,7	8,1	8,2
Бер кешегә, кв. метрга исәпләгәндә торакның гомуми мәйданы белән тәэмин ителеш	Инерцион сценарий буенча		26,5	26,9	27	27,2	28	29,3
	База сценарие буенча	27,8	28	28,3	28,5	29,0	29,9	30,16
	Оптимистик сценарий буенча		28	28,1	28,2	28,75	30,95	33,7
Даими рәвештә физик культура һәм спорт белән шөгыльләнүче халыкның чагыштырмача күләме, %	Инерцион сценарий буенча		37	37,5	38	38,2	39,3	43
	База сценарие буенча	41,51	42	42,8	43	43,2	45	46
	Оптимистик сценарий буенча		39	40	41	42	44,5	50
ВТПда кече һәм урта бизнес өлеше, %	Инерцион сценарий буенча		23,5	23,6	23,9	24	25	26
	База сценарие буенча	19,5	24	24,5	25	25,5	27	30
	Оптимистик сценарий буенча		24,2	24,6	25,1	25,8	27,6	31
Урта һәм урта предприятиеләр хезмәткәрләренең исемлек буенча уртача саны (Тышкы яраштыручыларсыз)	Инерцион сценарий буенча		27,5	27,6	28	28,1	28,6	29,3
	База сценарие буенча	27,5	27,7	27,7	27,6	27,6	27,6	27,7

	Еллар	2018	2019	2020	2021	2022	2025	2030
барлык предприятиеләр һәм оешмалар хезмәткәрләренең (тышкы яраштыручыларсыз) саны өлеше, %,	Оптимистик сценарий буенча		28,7	29,5	30,6	31	32,6	35
2018 елга кече (микропредприятиел өрне дә кертеп) һәм урта предприятиеләрнең (гамәлдәге бәяләрдә) әйләнеше үсешенең жыелма темпы, %	Инерцион сценарий буенча		103	108	112	115	125	135
	База сценарие буенча	108	109	128	152	166	235	368
	Оптимистик сценарий буенча		115	130	148	156	181	218
Сәнәгать житештерүенең гомуми күләмдә инновацион продукция өлеше, %	Инерцион сценарий буенча		0	0	0	0	0	0
	База сценарие буенча	0	0	0	0	0	1	1,5
	Оптимистик сценарий буенча		0	0	1	1,1	1,5	2
Жирлекләрне яшелләндерү дәрәжәсе (яшел үсентеләргә бирелгән мәйданның жирлектәге гомуми мәйданга мөнәсәбәте), %	Инерцион сценарий буенча		45	45,4	45,8	45,9	46,5	47,7
	База сценарие буенча	44,8	45,2	46,0	46,7	47,0	47,7	48,5
	Оптимистик сценарий буенча		46	47	47,5	48	49	50,9
ВТП га төп капиталга инвестицияләрнең мөнәсәбәте, %	Инерцион сценарий буенча		16,6	16,9	16,7	15,8	13,7	13,6
	База сценарие буенча	30	30	30	31	31	32	33
	Оптимистик сценарий буенча		33	41,2	47	48,2	43,4	51,3
Икътисади үзжитешлелек дәрәжәсе, %	Инерцион сценарий буенча		36	36,2	38	38,2	38,5	39,7

	Еллар	2018	2019	2020	2021	2022	2025	2030
	База сценарие буенча	37	37,5	38	40	40,1	40,7	42
	Оптимистик сценарий буенча		38	39	41	41,7	42,5	45
Кеше башына акчалата керем (бер айга уртача), сум	Инерцион сценарий буенча		1638 9	17010	1798 5	1849 5	1968 9	23724
	База сценарие буенча	1822 3,4	1822 3,4	18405, 63	1877 3,75	1933 6,56	2113 0,01	24495, 48
	Оптимистик сценарий буенча		1844 5	18538	1878 9	1984 0	2171 0	24984

2 нче таблица. Стратегия максатларына ирешүнең өстәмә индикаторлары

Күрсәткеч атамасы	Берәм.	2018	2021	2024	2030
Мәгариф					
Мәктәпкәчә белем бирү системасының үсеше һәм нәтижелелеген арттыру					
Мәктәпкәчә яшьтәге балаларның гомуми санында мәктәпкәчә яшьтәге балалар өлеше	%	100	100	100	100
3 яшьтән 7 яшькә кадәрге балаларның гомуми санында төрле оештыру-хокукый формадагы һәм милек рәвешләрендәге оешмаларда аларны карап тоту буенча мәктәпкәчә хезмәт һәм (яки) хезмәт алучы балалар өлеше	%	100	100	100	100
Мәктәпкәчә яшьтәге балаларның гомуми санында мәктәпкәчә белем бирүнең вариатив оештыру формалары белән колачланган мәктәпкәчә яшьтәге балалар өлеше (кыска вакытлы торуга керемнәре, «гаилә балалар бакчалары»)	%	2,5	2,5	2,5	2,5
Халык телендә тәрбияләнүче, мәктәпкәчә яшьтәге, мәктәпкәчә учреждениеләргә йөрүче татар балалары санында тәрбияләнүче балалар өлеше	%	100	100	100	100
Мәктәпкәчә белем бирүне оештыруга федераль дөүләт	%	100	100	100	100

стандартларын кертү проблемасы буенча укытучыларның гомуми саны					
Һөнәри эшчәнлектә заманча белем бирү технологияләрен (шул исәптән мәгълүмати- коммуникацион технологияләрне) нәтижәле кулланучы педагогларның гомуми саны	%	100	100	100	100
Педагогларның гомуми санында беренче һәм югары квалификация категорияләренә ия педагогларның өлеше	%	72	75	76	77
Елга бер бала авырып киткән көннәр саны	көн	0,6	0,6	0,6	0,5
Сораштырылуучылар арасынан мәктәпкәчә белем бирү сыйфаты белән канәгать булган халык өлеше	%	100	100	100	100
Системаны үстерү һәм белем бирүнең нәтижәләлеген арттыру					
Мәктәпләрнең гомуми саныннан башлангыч белем бирүнең яңа белем бирү стандартына күчүне гамәлгә ашыручы гомуми белем бирү оешмалары өлеше (гомуми саннан)	%	100	100	100	100
Башлангыч белем бирүнең федераль дөүләт стандартларын кертүне исәпкә алып, квалификация күтәрүне узган гомуми белем бирү оешмаларының (гомуми саныннан) башлангыч сыйныф укытучылары өлеше	%	100	100	100	100
Башлангыч белем бирүнең яңа белем бирү стандартына күчү нәтижәләреннән канәгать булган башлангыч сыйныф укучыларының ата-аналары өлеше	%	100	100	100	100
Компетентлы якин килүне исәпкә алып эшләнгән үсеш программаларына ия гомуми белем бирү оешмалары өлеше	%	100	100	100	100
Гомуми белем бирү мәсьәләләре буенча конференцияләрдә, форумнарда катнашучы ата- аналар өлеше	%	100	100	100	100
Бердәм дөүләт имтиханында катнашучы гомуми белем бирү	%	100	100	100	100

оешмаларын тәмамлаучылар санынан бердәм дәүләт имтиханын тапшырган затлар өлеше					
Гомуми белем бирү учреждениеләрен тәмамлаучыларның гомуми санында урта (тулы) белем турында аттестат алмаган чыгарылыш укучылары өлеше	%	0	0	0	0
Мәгариф белән идарә итү системасының нәтижәләгән арттыру					
“Менеджмент” программалары буенча яңадан әзерләнгән белем бирү учреждениеләре житәкчеләре өлеше	%	100	100	100	100
Бастырып чыгарылган (массакуләм мәгълүмат чараларында, интернет чөлтәрөндө) белем бирү һәм финанс-хужалык эшчәнлегө турында ачык хисап булган мәгариф оешмалары өлеше	%	100	100	100	100
Интернет чөлтәрөндөгө даими яңартылып торучы сайтлары булган гомуми белем бирү оешмалары өлеше	%	100	100	100	100
Төркөлгән Устав нигезөндө, мәгариф учреждениесе белән идарә итүнең демократик, дәүләт-ижтимагый характерын тәәмин итө торган, хөзмөткө түлөү фондының стимуллаштыру өлөшен бүлүдө катнашучы үзидарә органы булдырылган һәм эшли торган гомуми белем бирү оешмалары өлеше	%	100	100	100	100
Мәгариф оешмасы идарәсөндө мәгълүмат технологияләрен кулланучы житәкчеләр өлеше	%	100	100	100	100
Укытучыларның һәм мөктәпләрнең эш сыйфатын бөялөүнең яңа системасын булдыру					
Ата-аналардан белем бирү хөзмөтләрөнең сыйфаты белән канөгать булу-булмавы турында сөраштырулар үткөрү	Бөрәм.	1	1	1	1
Гомуми белем бирү сыйфаты белән халыкның канөгать булуы	%	100	100	100	100
Булу системасын рейтинг мөктәпләрө	Әйө/юк	әйө	әйө	әйө	әйө
Һөнәри юнөлөш бирү, профильле укыту һәм укучыларны профильле әзерлөү системасын камилләштерү					

Мәктәп эчендәге белем бирү сыйфатын бәяләү системалары булган мәктәпләр өлеше	%	100	100	100	100
Профиль белем бирү программаларын тормышка ашыручы мәктәпләр өлеше	%	65	65	65	65
Профильле белем бирүнең өлкән баскычында укучыларны колачлау, %	%	75	75	75	75
9 нчы сыйныф укучыларын профильалды белеме бирү буенча колачлау	%	100	100	100	100
Һөнәри өстенлек бирү мониторингы белән колачланган укучылар өлеше 8,9-11	%	100	100	100	100
Аның эшчәнлегенә нәтижелелеген арттыру максатларында мәгариф учреждениеләре чөптөрөн үстөрү					
Белем бирү процессын гамәлгә ашыру шартларына заманча таләпләргә җавап бирүче мәгариф оешмалары өлеше	%	100	100	100	100
Мәктәпләрнең яңа уку елына әзерлеге	%	100	100	100	100
Яңа жылыту сезоны шартларында мәктәпләрнең эшкә әзерлеге	%	100	100	100	100
Капиталь ремонт таләп итүче гомуми белем бирү учреждениеләре өлеше	%	10	0	0	0
Сертификацияләнгән мәктәп автобуслары саны	Берәм.	15	17	18	19
57 кварталда яңа мәктәп ачылу	Берәм.		1		
Мәгариф системасының кадрлар потенциалын үстөрү					
муниципаль белем бирү учрежденияләренең педагогик кадрлар белән комплекташтырылуы	%	97,0	97,5	98,0	100
Беренче һәм югары категорияле педагогик хезмәткәрләр өлеше	%	70	72	73	75
5 елга кадәр педагогик эш стажы булган гомуми белем бирү оешмалары укытучыларының гомуми санында өлеше	%	13,9	14	16	18
Региональ һәм федераль дәрәжәдәге педагогик осталык бәйгеләрендә катнашучы педагогик хезмәткәрләрнең инновацион эшчәнлек өчен бүләкләр алу өчен бүләкләү өлеше	%	1,7	2,0	3	4,5

Белем бирү оешмаларының яңадан әзерләнген педагогик хезмәткәрләре өлеше (3 елга 1 тапкыр исәбеннән), мәгариф оешмаларының педагогик хезмәткәрләренең гомуми саныннан	%	100	100	100	100
Заманча белем бирү стандартларын һәм технологияләрен гамәлгә керту					
Федераль дәүләт белем бирү стандартлары таләпләренә туры килә торган мәктәпләрнең уку жиһазлары һәм техник чаралар белән тәмин итү өлешендә предмет кабинетларының өлеше	%	55	58	60	65
Милли мәгарифне үстерү					
Укучыларны татар теленә өйрәтү (туган тел яки дәүләт теле буларак)	%	100,0	100,0	100,0	100
Татар балаларын ана телендә укыту белән тәмин итү	%	100	100	100	100
Татар балаларын ана телендә тәрбияләү белән тәмин итү	%	100	100	100	100
Татар телендә район һәм республика чараларында (конкурслар, конференцияләр, фестивальләрдә) катнашучы балалар өлеше	%	100	100	100	100
Бердәм электрон мәгариф киңлеген үстерү					
Гомуми белем бирү мәктәбендә бер укучының компьютерына атнага керү сәгәте белән тәмин ителеш	%	21	22	23	23
Муниципаль белем бирү оешмаларында 1 компьютерга укучылар саны	кеше	4	4	3	3
Булдырылган компьютер компетенцияләре үзәкләре саны	Берәм.	1	1	1	1
Компьютер компетенцияләре үзәкләре базасында белем алган педагоглар өлеше	%	10	10	10	10
Челтәр берләшмәләре эшендә катнашучы педагоглар өлеше	%	100	100	100	100
Сәләтле балалар белән эшләү системасының нәтижелелеген арттыру					
Мәктәп фәнни жәмгыятьләре әгъзалары булган укучылар өлеше	%	4,7	4,8	4,9	5
Укучыларның гомуми саныннан Бөтенроссия олимпиадасы этапларында, интеллектуаль конкурсларда, фәнни-гамәли	%	3,0	3,2	3,3	3,4

конференцияләрдә жиңүчеләр һәм призерлар өлеше					
Олимпиадаларга эзерлек буенча уку-тренировка жыеннарында катнашучы укучылар саны	кеше	20	25	30	35
Район башлыгының бер тапкыр бирелә торган премиясе белән бүләкләнгән музыка, сәнгать мәктәпләре, сәнгать мәктәпләре укучылары саны	кеше	20	20	20	20
Балаларның интеллектуаль-ижади потенциалын үстерү һәм гамәлгә ашыру концепциясе аша сәләтле балалар өчен гуманитар гимназия – интернат дәүләт автоном мөгариф учреждениесендә интеллектуаль-ижади потенциалны жәлеп итү	кеше	20	25	30	35
Аеруча сәләтле укучыларга максатчан укытуда ярдәм итү	кеше	2	3	4	5
Чит телләргә өйрәнү өчен шартлар тудыру					
Чит телне тирәнтен өйрәнүче укучылар өлеше	%	5	10	15	20
Инглиз теле укытучылары – укыту семинарларында һәм тел йөртүчеләр катнашында квалификация күтөрү курсларында катнашучылар өлеше	%	2	2	3	3
“Бүләк ” жәйге профильле сменаларында катнашучы укучылар саны	кеше	55	60	60	65
Интернет-форумнарда, конференцияләрдә, семинарларда катнашучы чит тел укытучылары өлеше	%	100	100	100	100
Балаларга өстәмә белем бирү мөмкинлекләрен киңәйтү. Балаларның фәнни-техник ижатын үстерү					
Техник юнәлештәге берләшмәләрдә эшләүче өстәмә белем бирү педагоглары өлеше	%	4	4	5	5
Балаларны өстәмә белем бирү, шул исәптән:	%	84	88	93	95
-техник юнәлештәге	%	50	60	75	83
-физкультура-спорт юнәлешендәге	%	75	76	80	82
- сәнгать-ижат юнәлешендә	%	75	76	80	86
- башка юнәлешләр	%	12	10	10	13
Татар телендә өстәмә белем алучы балалар өлеше	%	100	100	100	100

Татар телендә профильле сменалар белән колачланган балалар өлеше (мәктәп яны)	%	99,1	99,1	99,1	100
2015-2020 елларга «Актаныш технология техникумы» ГАПОУ базасында НТТ буенча база майданчыгының ресурс үзәге белән хезмәттәшлеге, кол.уртак чаралар	Берәм.	6	8	9	10
Тәрбия эше белән идарә итү					
Тәрбиянең актуаль проблемалары буенча, шул исәптән балалар лидерлыгы проблемасы буенча да, квалификация күтәрү курсларын узган тәрбия эшләре буенча директор урынбасарлары өлеше	%	20	25	25	30
Балалар һәм яшүсмерләр арасында асоциаль күренешләрне профилактикалау буенча яңа методикалар һәм технологияләр кертүче мөгариф оешмалары өлеше	%	9	10	12	15
Хокукый тәрбия проблемалары буенча педагоглар өчен укыту семинарлары һәм тренинглар үткәрүдә катнашучы мәктәпләр өлеше	%	45	47	51	63
Муниципаль белем бирү оешмаларында тормышка ашырыла торган социаль әһәмиятле муниципаль проектлар саны	Берәм.	3	3	4	5
Сәламәтлек саклау технологияләрен гамәлгә кертү һәм куркынычсыз белем бирү мөхитен булдыру					
Мәктәп укучыларының гомуми саныннан сәламәтлекнең беренче төркеме булган балалар өлеше	%	21	23	25	27
Спорт берләшмәләрендә шөгыльләнүче укучылар өлеше	%	69	73	76	85
Сәламәт яшәү рәвешен пропагандалауга юнәлтелгән бөтенроссия, республика, муниципаль акцияләрдә, ярышларда катнашучы укучылар өлеше	%	69	72	75	82
Медицина эшчәнлегенә лицензиясе булган ЖЧЖ, ОУ саны	Берәм.	16	16	16	16

Укучыларны кайнар аш белән тәэмин итү	%	100	100	100	100
Федераль дәүләт белем би­рү стандартына күчерелгән укучыларны 2 тапкыр кайнар аш белән тәэмин итү	%	33	43	55	74
Хезмәт шартлары буенча аттестациялән­гән эш урыннары саны	Берәм.	528	530	534	545
Иминлек паспортлары булган мәктәпләрнең өлеше	%	100	100	100	100
Янгын сигнализациясе булган мәктәпләрнең өлеше	%	100	100	100	100
Авыр тормыш хәлендә калган балаларга ярдәм итү					
Ятим балаларны һәм ата-ана каравыннан мөхрүм калган балаларны гражданнар гаиләләренә урнаштыру (уллыкка алу, опека, попечительлек, тәрбиягә бала алган гаиләләр)	%	97,7	97,9	98,1	98,2
Гаилә иминлеген профилактикалау буенча семинарлар һәм тренин­глар үткәрүдә катнашучы мәктәпләр өлеше (процент мөнәсәбәтендә)	%	47	51	57	62
Хокук саклау отрядлары булган мәктәпләр өлеше	%	100	100	100	100
Ювеналь технологияләр кертүче мөгариф оешмалары өлеше (киләшү мәктәп хезмәт­ләре, балалар ышаныч телефоны)	%	17	21	26	30
"Баланы гармонияле үстерү мәктәбе » булдыру	берәм.			1	
Мөмкинлекләре чиклән­гән балалар өчен сыйфатлы белем алу өчен уңайлы шартлар тудыру					
Пандуслар булган белем би­рү учреждениеләре өлеше	%	100	100	100	100
Сәламәтлек мөмкинлек­ләре чиклән­гән балалар белән эш­ләүче педагогларны семинарлар, консультацияләр, конференцияләр белән колачлау	кеше	41	43	44	48
Сәламәтлек мөмкинлек­ләре чиклән­гән балалар, шул исәптән, медицина күрсәткеч­ләрен исәпкә алып, дистанцион укыту оештырылган инвалидлар саны	кеше	10	11	12	13
Инвалид балаларны дистанцион укыту технология­ләре буенча	кеше	10	12	13	15

яңадан әзерләнгән педагоглар саны					
Сәламәтлек мөмкинлекләре чикләнгән балаларны массакуләм муниципаль һәм республика чараларына, шул исәптән инвалидлар декадасы кысаларында да колачлау	%	100	100	100	100
Инклюзив укыту технологияләрен апробацияләү буенча база майданчыгы – мәктәпләр саны	берәм	1	1	1	1
Инновацион һәм тәҗрибә-эксперименталь эшчәнлекне оештыру					
Мәктәп, балалар бакчалары базасында төрле дәрәҗәдәге инновацион һәм эксперименталь майданчыклар саны	берәм	3	4	5	6
«Мәгариф» өстенлекле илкуләм проектында жиңу яулаган педагогларның гомуми саныннан өлеше	%	2	3	4	5
Инновацион һәм тәҗрибә-эксперименталь эшчәнлек проблемалары буенча муниципаль укыту семинарларында, түгәрәк өстәлләрдә катнашучы педагоглар өлеше	%	60	65	68	70
Региональ һәм халыкара хезмәттәшлек					
Милли мәгариф системасын үстерү буенча РФ төбәкләре белән партнерлыкта катнашучы мәктәпләр саны	берәм	7	7	7	8
МӘДӘНИЯТ					
Яңа мәдәният учреждениеләре санын арттыру(төзелеш, капитал ремонт, үзгәртеп кору)	берәм	2	5	6	7
Мәдәният учреждениеләренең янгынга каршы чаралар белән тәэмин ителеше	%	50%	55%	60%	65%
Сәламәтлекләре чикләнгән кешеләр өчен мәдәният учреждениеләре	берәм	3	5	7	10
Театр-концерт учреждениеләре тамашачылары саны	%	40,0	40,5	41,0	42,0
Музейга килүчеләр санын арттыру	%	2,3	3,0	3,1	3,5
Идарәче компанияләренең өлеше	%	52	65	70	75
Ел саен квалификация күтәрүче мәдәният учреждениеләре хезмәткәрләренең өлеше	%	2	3	3,5	4,0

Мәденият һәм сәнгать югары уку йортларында укучылар һәм укырга керүчеләр саны	берәм	5	5	5	5
Район мәденият учреждениеләренә кире кайтучы чыгарылышлар саны	берәм	0	3	3	4
Мәденият өлкәсендә өстәмә белем бирү учреждениеләрендә укучы балалар саны	берәм	602	603	610	615
Район китапханәләренә гомуми фондына китап фондын яңарту	%	1,0	3,0	5,0	7,0
Район китапханәләреннән файдаланучылар саны	%	0	0,1	0,2	0,3
Дәүләт (муниципаль) мәденият оешмалары тарафыннан уздырыла торган мәдәни-ял чараларында катнашучы халыкның чагыштырма авырлыгы	%	21,0	21,1	22,0	22,8
Һәвәскәрләр берләшмәләре эшендә катнашучы халыкның чагыштырма авырлыгы үсеше (тамашачылар залының тулуы)	%	20,0	21,0	22,0	23,0
Фестивальләр, конкурслар, смотрлар, бәйрәмнәр, бренд чаралары, ижади лабораторияләр, этнографик тикшеренүләр саны	берәм	5	6	7	7
Районның мәдәни-туристлык эшчәнлегенә кертелгән милекчеләргә беркетелгән һәм аларның республика әһәмиятендәге ОКН	берәм	0	1	1	2
“Үзешчән халык ижат коллективлары” санын арттыру	берәм	14	15	16	17
кино караучылар санының артуы	%	5,0	6	6,5	7,0
Түләүле хезмәтләрдән финанслауның гомуми суммасына акча өлеше	%	0,1	0,15	0,18	0,2
Сәламәтлек саклау					
Үлем барлык сәбәпләрдән	1000 кешегә	5.0	5.8	4.2	1.1
ана үлеме саны	100 мең исән туган очрақларга	5.0	5.0	5.0	5.0
сабийлык үлеме	1 000 тере туган очрак	2.9	2.8	4.5	5.5
17 яшьлек балалар арасында үлүчеләр саны	100 мең кешегә булган очрақлар тиешле яшьтөгә	94.9	94.3	93.7	93.5
Кан әйләнеше системасы авыруларынан үлүчеләр саны	100 мең кешегә	977.5	969.9	91.2	960.0

Юл-транспорт һәләкәтләреннән үлүчеләр саны	100 мең кешегә	32.0	31.6	31.2	31.1
Яман шешләрдән (шул исәптән яман шештән) үлем-китем	100 мең кешегә	172.0	171.9	171.8	171.7
Туберкулездан үлүчеләр	100 мең кешегә	2.4	2.4	2.4	2.4
Торак-коммуналь хезмәтләр өчен халык тарафыннан түләү һәм дәүләт һәм муниципаль хезмәтләрне популярлаштыру, бердәм дәүләт хезмәтләре порталы аша	%	40%	60%	70%	100%
Дәүләт һәм муниципаль хезмәтләрне электрон формада алуны популярлаштыру буенча чаралар планын үтәү	%	100%	100%	100%	100%
"Имин Актаныш " проекты	%	100%	100%	100%	100%
ГЛОНАСС+112 (борт навигация блокларының тәзеклеге һәм системасында мәктәп автобусларының һәркем өчен мөмкин булуын контрольдә тоту)	%	100%	100%	100%	100%
Модернизацияләү һәм техник базасын яңарту	%	40%	60%	70%	100%

2 нче санлы кушымта
Татарстан Республикасы
стратегия чаралары комплексы

Чара	Үтәү сроклары	Жаваплы башкаручы	Акча күләме, мең сумнарда	чыганақлар
Төп стратегик максат-икътисадны диверсификацияләү һәм Актаныш муниципаль районының конкурентлылык сәләтен арттыру хисабына халыкның тормыш сыйфатын һәм иминлеген арттыру				
Бурычлар				
1.Актаныш муниципаль районының икътисади потенциалын район икътисадын диверсификацияләү һәм кече һәм урта эшмәкәрлекне үстерү өчен уңай шартлар тудыру аша күтәрү.				
1.1. Агросәнәгать комплексы				
- хужалықлар базасында эшче һөнәрләр өчен стажировка мәйданчықлары булдыру;	2019-2030	АМР авыл хужалыгы һәм азык-төлек идарәсе, район хужалықлары	25500	район хужалықлары чаралары
- нәсел базасын үстерү, фермалар (комплекслар) төзү, сыйфатлы азык базасы белән тәмин итү, терлекләрне сәнәгать симертү һәм сую системасын булдыру, ит продуктларының югары сыйфатын тәмин итә торган һәм эшкәртү куәтләрән үстерү;	2019-2030	АМР авыл хужалыгы һәм азык-төлек идарәсе, район хужалықлары	120000	район хужалықлары чаралары
- терлекчелек продукциясе житештерү өчен шәхси ярдәмче хужалықларны үстерүне стимуллаштыру;	2019-2030	АМР авыл хужалыгы һәм азык-төлек идарәсе, АМР Советы	-	-

- авыл хужалыгы производствосына универсаль киң алымлы туфрак эшкертү һәм чөчү агрегатларын кертү;;	2019-2020	ӨМР авыл хужалыгы һәм азык-төлек идарәсе, район хужалыклары	182000	район хужалыклары чаралары
- ел әйләнәсендә терлекләрне тулы кыйммәтле катнаш азык белән бертиплы тукландыруны гамәлгә кертү;	2019-2020	АМР авыл хужалыгы һәм азык-төлек идарәсе, район хужалыклары	100000	район хужалыклары чаралары
- хужалыклар шартларында жирле азыкны максималь кулланып катнаш азык житештерү;	2019-2030	АМР авыл хужалыгы һәм азык-төлек идарәсе, район хужалыклары	120000	район хужалыклары чаралары
- туфракта агрофизик үзенчәлекләрне яхшыртуга һәм туклыклы элементларны туплауга ярдәм итә торган биологияләштерү факторларын кулланыуны киңәйтү;	2019-2030	АМР авыл хужалыгы һәм азык-төлек идарәсе, район хужалыклары	80000	район хужалыклары чаралары
- авыл хужалыгы оешмаларына беркетелгән һәр гектар жир ресурсларын житештерү кулланылышына жәлеп итү;	2019-2030	АМР авыл хужалыгы һәм азык-төлек идарәсе, район хужалыклары	-	-
- туфрак саклау технологияләрен һәм чөчү әйләнәшен кертү;	2019-2020	АМР авыл хужалыгы һәм азык-төлек идарәсе, район хужалыклары	100000	район хужалыклары чаралары
- болыннарны һәм көтүлекләрне өстән һәм төптән яхшырту, ашламаларны баланслы куллану, чөчү әйләнәшен үзләштерү, сугару һәм киптерү эшләрен башкару исәбенә туфракның уңдырышлылыгын яхшырту;;	2019-2030	АМР авыл хужалыгы һәм азык-төлек идарәсе, район хужалыклары	70000	район хужалыклары чаралары

- авыл хужалыгы эшләрән башкаруның оптималь срокларын үтәү, авыл хужалыгы культураларын урнаштыру схемаларын камилләштерү, орлыкчылыкны яхшырту исәбенә туфракның уңдырышлылыгын арттыру.	2019-2030	АМР авыл хужалыгы һәм азык-төлек идарәсе, район хужалыклары	90000	район хужалыклары чаралары
- авыл хужалыгы продукциясенә һәм азык-төлек продуктларының төп төрләре территориясен үз-үзенә тәэмин итү дәрәжәсен арттыру (авыл хужалыгы билгеләнешендәге мәйданнарны арттыру, хужасыз жирләрне әйләнешкә кертү, жирләрнең уңдырышлылыгын арттыру);	2019-2030	АМР авыл хужалыгы һәм азык-төлек идарәсе, район хужалыклары, АМР жир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре палатасы	-	-
- крестьян (фермер) хужалыкларын, шәхси ярдәмче хужалыкларны, гаилә фермаларын үстерүне стимуллаштыру (дәүләт ярдәме программаларында катнашу өчен консультация һәм мәгълүмати ярдәм күрсәтү);	2019-2030	АМР авыл хужалыгы һәм азык-төлек идарәсе, АМР Советы	-	-
- ваклап сату челтәрләре белән эшне активлаштыру (авыл хужалыгы товар житештерүчеләрен ваклап сату челтәрләре белән хезмәттәшлеккә жәлеп итү, авыл хужалыгы күргәзмәләре уздыру);	2019-2030	АМР авыл хужалыгы һәм азык-төлек идарәсе, АМР Советы	-	-
- АПКның матди-техник базасын яңарту, модернизацияләү һәм киңәйтү :				
- Шаязданов Фәнил Вил улы крестьян-фермер хужалыгының 40 000 баш кош-корт фермасын үстерү ;	2019-2020	АМР авыл хужалыгы һәм азык-төлек идарәсе, АМР Советы	10000	КФХ чаралары
- модульле мини катнаш азык заводы сатып алу һәм 3000 баш каз үрчетү Газизжанов Айзат Мансаф улы ;	2019-2020	АМР авыл хужалыгы һәм азык-төлек идарәсе, АМР Советы	5000	КФХ чаралары

- “Ташкын” ЖЧЖ, “Таң” ЖЧЖ һәм Актаныш агрофирмасы базасында 280 баш сыерга исәпләнгән сөтчелек комплексы, «Чишмә» агрофирмасы ЖЧЖ-1000 баш;	2019-2020	АМР авыл хужалыгы һәм азык-төлек идарәсе, АМР Советы	70000	район хужалыклары чаралары
- ит терлекчеләге юнәлешә буенча инвестор жәлеп ителгән инвестицияләр;)	2019-2020	АМР авыл хужалыгы һәм азык-төлек идарәсе, АМР Советы	75000	район хужалыклары чаралары
- 100 баш сыер абзарларына капитал ремонт-16 берәмлек.	2019-2020	АМР авыл хужалыгы һәм азык-төлек идарәсе, АМР Советы	90400	ТР бюджеты, бюджеттан тыш акчалар
- 200 баш сыер абзарларына капитал ремонт – 10 берәмлек.	2019-2020	АМР авыл хужалыгы һәм азык-төлек идарәсе, АМР Советы	87300	ТР бюджеты, бюджеттан тыш акчалар
- машина-трактор паркларына капитал ремонт – 5 берәмлек.	2020	АМР авыл хужалыгы һәм азык-төлек идарәсе, АМР Советы	38100	ТР бюджеты, бюджеттан тыш акчалар
- силос-сенаж траншеяларын тәзү-20 берәмлек.	2019-2020	АМР авыл хужалыгы һәм азык-төлек идарәсе, АМР Советы	47920	ТР бюджеты, бюджеттан тыш акчалар
- авыл хужалыгы һәм азык-төлек идарәсе бинасына капитал ремонт	2018	АМР авыл хужалыгы һәм азык-төлек идарәсе, АМР Советы	2100	ТР бюджеты

- ветеринария хезмәте бинасын капитал ремонтлау				
1.2. Сәнәгать				
- авыл хужалыгы продукциясен эшкәртү производстволарын урнаштыру өчен сәнәгать паркларын булдыру һәм үстерү ;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- "Актаныш «Сәнәгать паркын үстерү»:				
сәт продукциясе житештерү («Касымовский сәт заводы " ЖЧЖ) - 120 млн. сум инвестицияләр, 45 эш урыны булдыру, 35 млн. сум еллык салым түләүләре	2020-2021	АМР советы, АМР БК, «Касыймовский сәт заводы " ЖЧЖ	120000	предприятиеләр акчасы
- сәнәгать паркының инженерлык инфраструктурасын төзү өчен субсидияләр алу буенча федераль конкурста катнашу	2019-2020	АМР Советы, АМР БК	300	жирле бюджет
- авыл хужалыгы, сәнәгать һ. б. өлкәсендә кадрлар әзерләү буенча ресурс үзәге функцияләрен киңәйтү.	2019-2021	АМР Советы, АМР БК	-	-
- Предприятиеләрнең инвестицион проектларын тормышка ашыруда ярдәм итү	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
-Тышкы инвестицияләргә һәм яңа технологияләргә интенсив жәлеп итү системасын булдыру:				
-Халыкара, Россия һәм төбәкара күргәзмәләрдә һәм конкурсларда катнашу хисабына районның уңай инвестицион имиджын формалаштыру;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	450	жирле бюджет
-район территориясенә эре инвестицион проектларны жәлеп итү өчен региональ хакимият органнары белән хезмәттәшлек	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
-районның инвестицион паспортын булдыру һәм актуальләштерү;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- инвесторларны жәлеп итү;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- салым, жир бирү, аренда түләве буенча инвесторларга ташламалар бирү ;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
-салым ташламалары булган бизнес-идеяләр конкурсын приз сыйфатында уздыру;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-

- муниципаль район сайтын эшлөп бетерү (инвесторлар, туристлар өчен өстәмә кертемнәр кертү)	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
муниципаль сәнэгать паркы төзелеше;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	280000	федераль бюджет, предприятиеләр акчасы
1.3. Кече эшмәкәрлек				
·Норматив-хокукий һәм оештыру ягыннан тәэмин итү:				
- Актаныш муниципаль районының эшмәкәрләр Советы эшен координацияләү;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- кече һәм урта эшмәкәрлек субъектларын үстерү мәсьәләләре буенча эшне координацияләү һәм эшқуарларның тармак һәм территорияль оешмалары белән үзара хезмәттәшлек итү;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
Кече һәм урта эшқуарлыкка ярдәм итү инфраструктурасы:				
-гомуми эшқуарлык эшчәнлегенә төрле юнәлешләре буенча ММЧ өчен мөгълүмат-консультация хезмәтләре күрсәтү;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
-кече һәм урта эшқуарлыкка ярдәм инфраструктурасын төшкіл итүче оешмалар реестрын формалаштыру һәм алып бару;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
Кече һәм урта эшқуарлык өчен кадрларны укыту һәм яңадан әзерләү:				
-эшқуарлар белән аларның эшлекле активлығын арттыру буенча эшне активлаштыру;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- эшқуарлык эшчәнлеген алып баруның актуаль мәсьәләләре буенча семинарлар әзерләү һәм үткөрү ;;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	150	жирле бюджет
-кече һәм урта бизнеска ярдәм мәсьәләләре белән шөгылләнүче муниципаль хезмәткәрләрнең һәм кече һәм урта эшқуарлыкка ярдәм күрсәтү	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	105	жирле бюджет

инфраструктурасы персоналының квалификациясен күтәру;				
-эшмәкәрлек эшчәнлегенә эшсез гражданның жәлеп итү буенча ДБУ ЦЗН белән берлектә чаралар оештыру һәм үткәру.	2019-2030	AMP Советы, AMP БК	75	жирле бюджет, TP бюджетты
·Эшқуарлык эшчәнлеген мәғлүмати-методик тәмин итү һәм пропагандалау:				
-районда кече һәм урта эшмәкәрлекне үстерү мәсьәләләрен яқтырткан һәм эшмәкәрнең уңай образын формалаштыруга юнәлдерелгән масса күләм мәғлүмат чаралары өчен мәғлүмат чаралары өчен мәғлүмат материаллар әзерләү;	2019-2030	AMP Советы, AMP БК	20	жирле бюджет
- Актаныш муниципаль районы Башкарма комитетының кече һәм урта эшқуарлык мәсьәләләре буенча төбәк, төбәкара һәм халыкара күргәзмәләрдә һәм ярминкәләрдә катнашуы;	2019-2030	AMP Советы, AMP БК	150	жирле бюджет
- Актаныш муниципаль районы порталындагы кече һәм урта бизнес субъектлары өчен мәғлүмат бүлеген мәғлүмат тулыландыру;	2019-2030	AMP Советы, AMP БК	-	-
·Инвестицион-финанс ярдәме:				
- эшмәкәрләргә салым, жир бирү, аренда түләве буенча ташламалар бирү ;	2019-2030	AMP Советы, AMP БК	-	-
-районның финанс-кредит оешмалары белән ММЧга финанс-кредит ярдәме күрсәтү системасын үстерү буенча уртак эш;	2019-2030	AMP Советы, AMP БК	-	-
-район территориясендә кече һәм урта эшмәкәрлек өлкәсендәге инвестицион проектлар реестрын булдыру һәм тулыландыру;	2019-2030	AMP Советы, AMP БК	-	-
·Кече һәм урта эшмәкәрлекне үстерүдә административ киртәләргә киметү:				
-Эшқуарлар хокукларын яклау мәсьәләләре буенча ММЧ өчен мәғлүмат-консультация хезмәтләре күрсәтү.	2019-2030	AMP Советы, AMP БК	-	-

-Эшлекле мөмкинлекләрне киңәйтү һәм халыкара хезмәттәшлек:				
төбәк, төбәкара күргәзмә-ярминкә чараларында катнашу буенча Ммсп оештыру һәм консультация ярдәме;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	160	жирле бюджет
Кече һәм урта эшмәкәрлекне үстерү мониторингы	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
Кече һәм урта эшқуарлык субъектларына жир-мөлкәт мөнәсәбәтләре өлкәсендә ярдәм күрсәтү:				
-кече һәм урта эшқуарлык субъектларына файдалануга тапшыру һәм (яки) файдалануга тапшыру өчен билгеләнгән муниципаль мөлкәт (шул исәптән жир кишәрлекләре) исемлеген формалаштыру;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
-муниципаль миләкне, шул исәптән жир кишәрлекләрен кече һәм урта эшмәкәрлек субъектларына, кече һәм урта эшмәкәрлек субъектларына, кече һәм урта эшмәкәрлек субъектларына ярдәм инфраструктурасын төзүче оешмаларга тапшыру тәртибен эшләү.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
·Кадрлар әзерләү, яңадан әзерләү һәм аларның квалификациясен күтәрү өлкәсендә кече һәм урта эшмәкәрлек субъектларына ярдәм итү.				
- кече һәм урта эшқуарлык өчен семинарлар, конференцияләр оештыру һәм үткәрү ;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	140	жирле бюджет
- кече һәм урта эшмәкәрлек өчен әзерлек, яңадан әзерләү һәм квалификация күтәрү курсларын оештыру һәм үткәрү ;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- «Яшь эшқуар мәктәбе»әшен оештыру. Өлкән мәктәп укучылары өчен түгәрәкләр булдыру;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	120	жирле бюджет
- массакуләм мәгълүмат чараларында территория мөмкинлекләре турында кече һәм урта эшмәкәрлек субъектлары өчен мәгълүмати мәкаләләр урнаштыру;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	105	жирле бюджет

- кече һәм урта эшмәкәрлек субъектлары өчен мәгълүмати материаллар эшләү һәм әзерләү. Эшмәкәрлек эшчәнлеген пропагандалау һәм популярлаштыру.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	142	жирле бюджет
- кече һәм урта эшмәкәрлек субъектлары арасында һөнәри конкурслар оештыру һәм үткөрү ;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	150	жирле бюджет
- жирле ТВда эшмәкәрлек турында видеороликлар чыгару, тематик программалар трансляциясе.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	160	жирле бюджет
1.4. Инновацияләр һәм мәгълүмат				
-Татарстан Республикасы дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр порталында күрсәтелә торган электрон хезмәтләрне популярлаштыру планын эшләү. uslugi.tatar.ru;	2019	АМР Советы, АМР БК	-	-
-Гражданнар күпләп жыела торган урыннарда видеокүзәтү камералары урнаштыру, МВД видеокүзәтү системасы операторының эш урынын жиһазландыру;	2019-2021	АМР советы, АМР БК, ТР буенча МВД бүлеге	1500	жирле бюджет
- Мәгълүмати куркынычсызлык буенча мәгълүматлаштыру һәм мәгълүматны саклау бүлеге белгечен укыту. Жирле үзидарә органнары өчен персонал мәгълүмат куркынычсызлыгы буенча бердәм документация эшләү. Мәгълүматны эшкәртүне контрольдә тоту;	2015-2020	АМР Советы, АМР БК	40	жирле бюджет
- «ГЛОНАСС+112»бердәм дәүләт мәгълүмат системасында мәктәп автобусларын диспетчерлаштыру һәм мониторинглау. Борт навигация блокларының системасында мәктәп автобусларынан файдалану мөмкинлеген һәм төзеклеген контрольдә тоту;	2019-2030	АМР советы, АМР БК, мөгариф идарәсе	1600	жирле бюджет
- Яңарту базасын яки модернизацияләү, эш урыннарын;	2019-2030	АМР советы, АМР БК, мөгариф идарәсе	2100	жирле бюджет
- Татарстан Республикасы мәгълүмати технологияләр үзәгенең программа продуктларын укыту, техник куллану, куллану.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	200	жирле бюджет

2. Транспорт инфраструктурасын үстерү аша Актаныш муниципаль районы халкының яшәү тирәлегенең сыйфатын яхшырту				
2.1. Торак сәясәте				
-Районда кыйммәтле белгечләрне жәлеп итү һәм тотып калу өчен аренда торагы булган торак йортлар төзү (шәхси төзелеш). Торак төзелеше өчен комплекслы төзелеш территорияләрен инженер һәм социаль инфраструктура белән тәмин итү.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	60000	жирле бюджет, ТР бюджеты
- Энергоэффективлык күрсәткечләрен тәмин итеп һәм биналарның жәлеп итүчәнлеген формалаштыру белән торак фондны капитал ремонтлау, яңа материаллар кертү;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	120000	жирле бюджет, ТР бюджеты
2019 елда				
Актаныш авылы, Тынычлык проспекты, 32 й. күпфатирлы йортларны капитал ремонтлау				
Актаныш авылы, Жиңүнең 30 еллыгы ур., 104 й., күпфатирлы йортларны капитал ремонтлау				
2020 елда				
Актаныш авылындагы ,Юбилей ур., 109 й., күпфатирлы йортларны капитал ремонтлау				
Актаныш авылы, Юбилей ур., 110 й., күпфатирлы йортларны капитал ремонтлау				
2021 елда				
Актаныш авылы, Юбилей ур., 107 й., күпфатирлы йортларны капитал ремонтлау				
Актаныш авылы, Юбилей ур., 108 й., күпфатирлы йортларны капитал ремонтлау				
2022 елда				
Актаныш авылы, Тынычлык проспекты, 33 й., күпфатирлы йортларны капитал ремонтлау				
Актаныш авылы, Төньяк ур., 120 й., күпфатирлы йортларны капитал ремонтлау				
2023 елда				

Актаныш авылы, Ленин пр., 90 й., күпфатирлы йортларны капитал ремонтлау 2024 елда үтөлгөн				
Актаныш авылы, Ленин пр., 91й., күпфатирлы йортларны капитал ремонтлау 2025 елда				
Актаныш авылы, Ленин пр., 86 й., күпфатирлы йортларны капитал ремонтлау 2026 елда				
Актаныш авылы, Ленин пр., 32 й., күпфатирлы йортларны капитал ремонтлау				
Актаныш авылы, Жңңүнең 30 еллыгы ур., 124 й., күпфатирлы йортларны капитал ремонтлау 2027 елда				
Актаныш авылы, Ленин пр., 106 й., күпфатирлы йортларны капитал ремонтлау 2028 елда				
Актаныш авылы, Ленин пр., 77 й., күпфатирлы йортларны капитал ремонтлау 2029 елда				
Актаныш авылы, Ленин пр., 3 й., күпфатирлы йортларны капитал ремонтлау				
Актаныш авылы, Ленин пр., 4 й., күпфатирлы йортларны капитал ремонтлау				
Актаныш авылы, Ленин пр., 18 й., күпфатирлы йортларны капитал ремонтлау 2030 елда				
Актаныш авылы, Тынычлык пр., 9 й., күпфатирлы йортларны капитал ремонтлау				
Актаныш авылы, Тынычлык пр., 19 й., күпфатирлы йортларны капитал ремонтлау				
-Торак сыйфатының район стандартларын эшләү: стандарт (критерийлар-таләпләр исемлеге) кабат	2019-2020	АМР Советы, АМР БК	70	жирле бюджет

кулланыла торган торак йортлар проектларына карата.				
- «Яшел» стандартлар нигезендә йортларны паспортлаштыру һәм сертификацияләүнең район системасын эшләү.	2019-2020	АМР Советы, АМР БК	90	жирле бюджет
– Социаль ипотека буенча торак бирү өчен торак сыйфатының яңа стандартлары нигезендә яңа төзекләндерелгән йортлар-елына 22 индивидуаль торак йорт тезү.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	660000	жирле бюджет, ТР бюджеты
– 2020-2030 елларда Актаныш бистәсендә комплекслы төзелеш-күп фатирлы йортлар, балалар бакчасы, мәктәп, сәүдә объектлары, даруханә.	2020-2030	АМР Советы, АМР БК, инвесторлар	635000	жирле бюджет, ТР бюджеты, эшмәкәрләр акчасы
2.2. Транспорт системасы				
-Тышкы элементларне, урам-юл челтәренә йөкләнешне, заманча таләпләрне (автомобиль юллары челтәрен, жәяүлеләр зоналарын, велоюлларны һ.б. да кертеп) исәпкә алып, районның транспорт системасын тотрыклы үстерү комплекслы программасын эшләү.	2019-2020	АМР Советы, АМР БК	90	жирле бюджет
-Яр Чаллы, Казан белән аралашуны көчәйтергә.	2020-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- Актаныш район үзәгендә юл төзелешен башлап жибәрү.	2017-2020	АМР Советы, АМР БК	-	-
- Шәхси транспорт-логистика оешмаларын экологияләштерүне стимуллаштыру системасын эшләү.	2017-2020	АМР Советы, АМР БК	-	-
- Жәмәгать транспорты үсеше һәм нәтижәлелеген арттыру программасын гамәлгә ашыру.	2016-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
-Район урам навигация системасын булдыру.	2017-2020	АМР Советы, АМР БК	5000	жирле бюджет, ТР бюджеты

- 2020-2025 елларда – «57 квартал-Актанышбаш авылы» автоюлын тезү.	2020-2025	АМР Советы, АМР БК	100000	жирле бюджет, ТР бюджетты
2025 елда кече авиация өчен аэропортны реконструкцияләү				
2.3. Инженерлык инфраструктурасы. Тормыш белән тәэмин итү системалары				
-2025 елга кадәр чорга муниципаль берәмлекнең су белән тәэмин итү һәм ташландык суларны агызу расланган схемасы нигезендә планлы чараларны тормышка ашыру. Су бүлү системалары эшенең ышанычлылыгын арттыру. Актаныш алдагы 15 ел дәвамында эксплуатация срогы чыккан заманча полимер материаллардан чыккан канализация челтәрләрен алыштыру хисабына, 50 елдан артык файдалану срогы чыккан.	2019-2030	АМР советы, АМР БК, "Коммунсервис-Актаныш" ЖБ ЖЧЖ	15000	жирле бюджет, ТР бюджетты, "Коммунсервис-Актаныш" ЖБ ЖЧЖ"
- Гамәлдәге челтәрләргә модернизацияләү, магистраль челтәрләр, насос станцияләре һәм яңгыр канализациясенә чистарту корылмалары тезү.	2019-2030	АМР советы, АМР БК, "Коммунсервис-Актаныш" ЖБ ЖЧЖ	25000	жирле бюджет, ТР бюджетты, "Коммунсервис-Актаныш" ЖБ ЖЧЖ
- ТР Актаныш муниципаль районы мөгариф һәм социаль-мәдәни-көнкүреш объектларының газ казаннарын автоматлаштыру һәм диспетчерлаштыру	2019	АМР советы, АМР БК, "Теплосервис" ЖЧЖ	5561	Жирле бюджет (бюджет кредиты)
-Район үзәгенең төзелгән барлык территориясеннән өсте суларны үзәкләштерелгән яңгыр суларын агызу системасына кертүне тәэмин итү һәм ташландык суларны агызуның үзәкләштерелгән көнкүреш системасына керүне киметү. Район үзәгенең су чыгару системасына һәм чистарту корылмаларына керә торган өсте агып жыела торган суларны оештырылмаган өлешен киметү.	2019-2022	АМР советы, АМР БК, "Коммунсервис-Актаныш" ЖБ ЖЧЖ	5000	жирле бюджет, ТР бюджетты, "Коммунсервис-Актаныш" ЖБ ЖЧЖ

- Чистарту корылмаларында агынты суларны чистарту буенча табигать саклау органнары тарафыннан билгелэнгән күрсәткечләренә тәэмин итү. Су белән тәэмин итү схемаларының тиешле бүлекләрендә каралган сыйфатның, ышанычлылыкның һәм эффективлыкның максатчан күрсәткечләренә ирешү.	2019-2030	АМР советы, АМР БК, "Коммунсервис-Актаныш" ЖБ ЖЧЖ	5000	жирле бюджет, ТР бюджеты, "Коммунсервис-Актаныш" ЖБ ЖЧЖ
- Актаныш район үзегенә жылылык белән тәэмин итү буенча расланган схемасы нигезендә 2029 елга кадәр планлы чараларны тормышка ашыру.	2019-2029	АМР советы, АМР БК, "Коммунсервис-Актаныш" ЖБ ЖЧЖ	30000	жирле бюджет, ТР бюджеты, "Коммунсервис-Актаныш" ЖБ ЖЧЖ
-Жылылык белән тәэмин итү сыйфатын күтәрү шартларыннан башка, жылылык энергиясен тапшыру һәм аны бердәм жылылык белән тәэмин итүче оешма тарафыннан кулланучыларга реализацияләү. Актаныш Россия Федерациясе хөкүмәтенә «Россия Федерациясендә жылылык белән тәэмин итүне оештыру һәм Россия Федерациясе хөкүмәтенә кайбер актларына үзгәрешләр керту турында»2012 елның 8 августындагы 808 номерлы карары нигезендә.	2019-2029	АМР советы, АМР БК, "Коммунсервис-Актаныш" ЖБ ЖЧЖ	-	-
- Электр белән тәэмин итү челтәрләренә ышанычлылыгын, куркынычсызлыгын һәм идарә итү дәрәжәсен арттыру.	2019-2020	АМР советы, АМР БК, Актаныш НКЭС	5000	АМР советы, АМР БК, Актаныш НКЭС
- Сәнәгать паркының өстәмә егәрлеген тәэмин итү.	2019-2021	АМР советы, АМР БК, Актаныш НКЭС	5000	АМР советы, АМР БК, Актаныш НКЭС
- Торак-коммуналь хужалык белгечләренә кулланучыларга карата мөнәсәбәттен үзгәртү, кулланучылар белән мөнәсәбәтләренә ачык системасын формалаштыру, клиентка юнәлешле сәясәт формалаштыру.	2019-2030	АМР советы, АМР БК, "Коммунсервис-Актаныш" ЖБ ЖЧЖ, "Яран" ТСЖ	-	-

- Торак-коммуналь хужалык белән идарә итү системасында сәламәт көндәшлек тудыра торган күп фатирлы йортларда биналарның милекчеләренең хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен яклауны тәэмин итүче идарәче компанияне сайлау һәм алмаштыруның гади һәм үтә күренмәле механизмын гамәлгә кертү.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- КФЙ белән идарә итүче затлар тарафыннан мәгълүмат ачу системасын камилләштерү, күпфатирлы йорттагы биналарның милекчеләренең мәгълүматлылыгын арттыру.	2019-2030	АМР советы, АМР БК, "Яран" ТСЖ	-	-
-Товар белән тәэмин итүчеләр һәм кулланучылар арасында ТКХ системасында арадашчыларны кыскарту, турыдан-туры хезмәт күрсәтүчеләргә (ресурслар белән тәэмин итүче һәм сервис оешмаларына) түләүне гамәлгә ашырып, ресурс белән тәэмин итүче оешмалар һәм хезмәтләр кулланучылар арасында турыдан-туры шартнамәләргә күчү.	2019-2030	АМР советы, АМР БК, коммуналь оешмалар	-	-
-Коммуналь хезмәтләрне куллануны исәпкә алу һәм ресурсларны югалтуны тикшереп тору системасын камилләштерү.	2019-2030	АМР советы, АМР БК, коммуналь оешмалар	-	-
- Торак фондын мониторинглау системасын камилләштерү.	2019-2030	АМР советы, АМР БК, "Яран" ТСЖ	-	-
-Торак-коммуналь хезмәтләр бәясенә КФЙ гы гомуми милекне карап тоту һәм капиталы ремонтлау, коммуналь инфраструктура булдыру һәм эксплуатацияләүгә икътисади нигезләнгән чыгымнарга туры килүен тәэмин итү.	2019-2030	АМР советы, АМР БК, "Яран" ТСЖ	-	-
-РФ торак-коммуналь хужалыгы нигезендә КФЙ милекчеләре тарафыннан формалаштырыла торган смета объект бәя кую системасына күчү.	2019-2030	АМР советы, АМР БК, "Яран" ТСЖ	-	-

-Торак йортларны паспортлаштыру һәм энергияне саклау, Энергоаудит, йортның сезонлы эзерлеге, ремонт эшләр, башкарылган техник характеристикалар, «Яран»ТМШ платформасында башкарылган эшләр буенча мәгълүмат урнаштыру.	2019-2030	АМР советы, АМР БК, "Яран" ТСЖ	-	-
- Елгада канализация-чистарту корылмаларын реконструкцияләү һәм модернизацияләү Актаныш 2020-2025 елларда	2020-2025	АМР советы, АМР БК, "Коммунсервис-Актаныш" ЖБ ЖЧЖ	30000	жирле бюджет, ТР бюджеты, "Коммунсервис-Актаныш" ЖБ ЖЧЖ
- 2020 елда Актаныш авылында суүткөргеч челтәрен реконструкцияләү.	2020	АМР советы, АМР БК, "Коммунсервис-Актаныш" ЖБ ЖЧЖ	38000	жирле бюджет, ТР бюджеты, "Коммунсервис-Актаныш" ЖБ ЖЧЖ
- 2019-2022 елларда Актаныш авылында канализация челтәрләрен реконструкцияләү.	2019-2022	АМР советы, АМР БК, "Коммунсервис-Актаныш" ЖБ ЖЧЖ	45000	жирле бюджет, ТР бюджеты, "Коммунсервис-Актаныш" ЖБ ЖЧЖ
- 2019-2022 елларда күпфатирлы йортларда дренаж системасы урнаштыру.	2019-2022	АМР Советы, АМР БК	21000	жирле бюджет, ТР бюджеты
- 103 нче янгын частен 2020-2021 елларда сәнәгать зонасына яңа бинага күчерү.	2020-2021	АМР советы, АМР БК, МЧС, ЮХИДИ	20000	ТР бюджеты, РФ
- Гидротехник корылмаларны ремонтлау (елга 1 корылма)	2016-2030	АМР Советы, АМР БК	15000	ТР бюджеты
- Торак пунктларны су белән тәэмин итү – елга 1 торак пункт	2016-2030	АМР советы, АМР башкарма комитеты, АЖ башлыклары	45000	ТР бюджеты
2.4. Жир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре				

Коммуналь хезмэтлэр өчен түләүгә район бюджеты чыгымнарын киметү максатларында муниципаль бюджет, казна, автоном учреждениеләрне житештерү югалтуларын киметү һәм техник яктан яңадан коралландыру.	2019-2030	АМР советы, АМР БК, ведомство карамагындагы оешмалар	-	-
Коммуналь ресурсларны саклау буенча нәтижәле чаралар күрү өчен бюджет, казна, автоном учреждениеләр житәкчеләрен стимуллаштыру.	2019-2030	АМР советы, АМР БК, ведомство карамагындагы оешмалар	-	-
Исәпләү приборлары күрсәткечләре буенча күрсәтелгән счетлар бюджет, казна һәм автоном учреждениеләренә коммуналь ресурсларны жибәрү күләменә 100% ка кадәр өлешенә ирешү.	2019-2030	АМР советы, АМР БК, ведомство карамагындагы оешмалар	-	-
Мәгариф учреждениеләрендә туклануны оештыру системасын үзгәртеп кору – туклануны оештыруны аутсорсингга тапшыру.	2020-2021	АМР советы, АМР БК, мәгариф идарәсе	-	-
бюджет оешмаларының түләүле хезмэтләрен киңәйтү һәм арттыру;	2019-2030	АМР советы, АМР БК, ведомство карамагындагы оешмалар	-	-
бюджет учреждениеләре файдаланылмаган мәйданнарны арендага бирү;	2019-2030	АМР советы, АМР БК, ведомство карамагындагы оешмалар, жир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре	-	-
муниципаль милекне максималь табыш белән сатуны гамәлгә ашыру;	2019-2030	АМР советы, АМР БК, жир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре	-	-
салым базасын арттыру: район жирләренә һәм мөлкәтенә ревизия үткөрү, «соры» хезмәт базарын ачыклау.	2019-2030	АМР советы, АМР БК, жир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре	-	-
2.5. Экологик куркынычсызлык				
- Иске Идел ярларын чистарту һәм ныгыту.	2020-2030	АМР Советы, АМР БК	100000	ТР бюджеты, РФ

- 2019-2025 елларда Актаныш авылының 57 нче кварталында аттракционлы ял паркы төзү.	2019-2025			ТР бюджеты
- Актаныш т. п. полигонында каты көнкүреш калдыкларын күмүнең II чиратын жиһазландырырга.	2019-2020	АМР советы, АМР БК, "Актаныш каты көнкүреш калдыклары полигоны" МУП"	48000	ТР бюджеты, "Актаныш каты көнкүреш калдыклары полигоны" МУП"
- Коммуналь һәм көнкүреш калдыкларын жыю һәм чыгару буенча районның торак пунктларына карата 100%.	2019	АМР советы, АМР башкарма комитеты, АЖ башлыклары	-	-
- Актаныш т.п. каты көнкүреш калдыклары полигонының махсус техника паркын яңарту.	2019-2020	Актаныш каты көнкүреш калдыклары полигоны " МУП"	56000	Актаныш каты көнкүреш калдыклары полигоны " МУП"
- Актаныш муниципаль райониннан коммуналь калдыкларны чыгаруны оештыру буенча региональ оператор белән килешү төзү.	2019	АМР Советы, АМР БК	-	-
Иске Идел белән янәшә пляж зонасы һәм ял зонасы төзү.	2019-2020	АМР Советы, АМР БК		ТР бюджеты
2.6. Туризмны үстерү				
Туризм өлкәсендә үз-үзен көйләүче оешма яки туризмны үстерү мәсьәләләре буенча координацион совет булдыру.	2019	АМР Советы, АМР БК	-	-
Программада тәкъдим ителгән индикаторлардан мониторинг системасын формалаштыру. Чара туризмны үстерү буенча СРО тарафыннан туристлык тармагының барлык күздә тотылган субъектларын анкеталау юлы белән гамәлгә ашырыла.	2019-2020	АМР Советы, АМР БК	-	-
Районның конкурентлыкка сәләтле туристлык продукттын һәм территориянең туристлык имиджын формалаштыру, үстерү.	2019-2020	АМР Советы, АМР БК	-	-
Туристлык индустриясе һәм кунакчыллык өчен кадрлар әзерләү максатчан рәвештә алып барыла.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	150	150

Актаныш муниципаль районының туристлык-мәгълүмат ресурсын булдыру.	2019-2020	АМР Советы, АМР БК	-	-
Мөмкин булган финанс чыгымнары бәясе белән, туристик инфраструктураны үстерү өчен өстенлекле участоклар һәм объектлар бүлеп, район территориясен рекреацион зоналаштыру. Үткәрелгән чараның нәтижәсе булып районда, туристлык кластерлары базасында туризмны үстерү схемасы тора.	2019-2020	АМР Советы, АМР БК	-	-
Туристлык маршрутларының паспортларын һәм технологик карталарын эзерләү һәм раслау. Паспортта маршрутның тасвирламасы, аны узу алымнары, куркынычсызлыкны тәэмин итү чаралары турында белешмәләр бар.	2019-2020	АМР Советы, АМР БК	210	210
Туристтик инфраструктура объектларын үстерүнең проект-смета документациясен эшләү, инвестицион тәкъдимнәр пакетын эзерләү. Ресурсларны инвентаризацияләү һәм районның туристлык тармагында эшләүче яки эшләргә планлаштыручы барлык субъектларны ачыклау нигезендә территорияль инвестиция майданчыклары билгеләнә, бизнес-планнар эшләнә һәм инвестицион тәкъдимнәр формалаштырыла.	2019-2020	АМР Советы, АМР БК	260	-
Туризм инфраструктурасы объектларын булдыру өчен җир кишәрлекләрен резервлау. Чара килешү нигезендә кызыксынган затларны бергәләп эшләү өчен җәлеп итеп, җир кишәрлекләрен даими (сроксыз) файдалануга алуны күздә тоту.	2019-2020	АМР Советы, АМР БК	-	-
Басма һәм сувенир продукциясе чыгару, районның туристик продуктын рекламалау. Туристлык хезмәтләре һәм товарлары күргәзмәләрендә, ярминкәләрендә катнашу.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	340	ТР бюджеты, җирле бюджет
Туристтик кадрлар һәм паспортлар, туристлык маршрутларының технологик карталарын эзерләгәндә белгечләр белән хезмәттәшлек итү.	2015-2020	АМР Советы, АМР БК	120	ТР бюджеты, җирле бюджет

Район территориясендә туризм агымнары һәм керемнәр мониторингы.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
Туристларның һәм район кунакларының өстенлекләрен ачыклау өчен сораштыру үткөрү.	2019-2020	АМР Советы, АМР БК	30	ТР бюджеты, җирле бюджет
Актаныш муниципаль районының дини объектларын карау белән маршрутлар эшләү.	2015-2020	Әлмәт муниципаль районы Советы	120	ТР бюджеты, җирле бюджет
Муниципаль районның рекреацион территорияләренә экологик сукмаклары буенча жәяүле, су маршрутларын эшләү.	2019-2020	АМР Советы, АМР БК	120	ТР бюджеты, җирле бюджет
Мәдәни-танып белү туризмы маршрутларын эшләү.	2019-2020	АМР Советы, АМР БК	120	ТР бюджеты, җирле бюджет
Авыл туризмы объектларын булдыруга юнәлтелгән чаралар эшләү.	2019-2020	АМР Советы, АМР БК	-	-
Агротуризмны квалификацияле кадрлар белән тәмин итүне үз эченә алган кадрлар белән тәмин итү.	2019-2020	АМР Советы, АМР БК	390	ТР бюджеты, җирле бюджет
Туристлык авылларын, фермер хужалыкларын үстерү өчен шартлар тудыру.	2019-2020	АМР Советы, АМР БК	260	ТР бюджеты, җирле бюджет
Авыл җирлекләрендә туризмны үстерү буенча «микрохолдинглар» булдыру, туризм өлкәсе оешмаларын авыл хужалыгы продукциясе белән тәмин итү.	2019-2021	АМР Советы, АМР БК	280	ТР бюджеты, җирле бюджет
Авыл җирлекләре территориясендә табигый объектларны - туристлык күрсәтү буенча потенциал объектларны (инженер-техник җиһазлар) тәзекләндерү.	2019-2021	АМР Советы, АМР БК	3600	ТР бюджеты, җирле бюджет
Районда авыл туризмын үстерү программасы проекты алга таба мавықтыру максатында шәхси хужалыклар эшләү.	2019-2020	АМР Советы, АМР БК	-	-
Районның туризм объектлары һәм туристлык ресурслары турында мәгълүматлар банкын булдыру һәм яңарту.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-

Районның туристик потенциалы турында туристларга мәғълүмат бирүне оештыруда булышлык күрсәтү: Актаныш районының туристик күрсәткечен чыгару; районның мәдәни-тарихи мирасы тематик буклетлары чыгару.	2019-2021	АМР Советы, АМР БК	290	ТР бюджеты, җирле бюджет
"Туризм" булеген информацийон теемин иту район хакимиятенеп рәсми сайтында.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
Туристлык үзәкләре, маршрутлар, реклама продукциясе күрсәтелгән тышкы реклама щитлары ясау, массакуләм мәғълүмат чараларында бастыру.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	150	ТР бюджеты, җирле бюджет
Районда, өлкәдә һәм аннан читтә уздырыла торган күргәзмә-ярминкәләрдә үзешчән һәм профессиональ рәссамнарны, осталарны катнашырга җәлеп итү.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	90	ТР бюджеты, җирле бюджет
Вакийгалар-мәдәни, спорт туризмы чараларын оештыру һәм уздыру:	.	АМР Советы, АМР БК	1500	ТР бюджеты, җирле бюджет
·Яшьләр форумы				
·Бөтендөнья туризм көне				
·Бөтендөнья туганлашкан шәһәрләр көне				
·Студентлар очрашуы				
3. Муниципаль район территориясендә халыкны социаль яклауның нәтижәле системасын булдыру һәм белем бирү, мәдәни һәм социаль хезмәтләр спектрын киңәйтү аша халыкның яшәү, эшләү һәм ял итү өчен уңайлы шартлар тудыру				
3.1. Мәгариф				
-Мәгариф системасы, ЗАГС органнары, Актаныш муниципаль районы Башкарма комитетының структур бүлекчәләре арасында балалар турында	2019-2030	АМР советы, АМР БК, мәгариф идарәсе	-	-

шәхси һәм статистик мәғлүматлар жыю буенча хезмәттәшлек системасын формалаштыру.				
- Актаныш муниципаль районының мәктәпкәчә белем бирү хезмәтләренә мохтаж балаларны теркәү һәм бүлү буенча бердәм мәғлүмат системасында эшләү.	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
- “Электрон мәгариф ” системасында һәр мәктәпкәчә учреждение буенча web-бит булдыру	2019-2020	Мәгариф идарәсе	-	-
-Мәктәпкәчә белем бирүнең төп гомуми белем бирү программасы структурасына федераль дәүләт стандартларын укыту-методик тәэмин итүнең электрон версиясен булдыру;	2024-2029	Мәгариф идарәсе	-	-
-Мөмкинлекләре чикләнгән балалар өчен мәктәпкәчә белем бирү учреждениеләрендә махсус төркемнәр ачу	2018-2029	Мәгариф идарәсе	-	-
-Төрле юнәлештәге кыска вакытлы булу төркемнәрен ачу	2024-2029	Мәгариф идарәсе	-	-
- Мәктәпкәчә учреждениеләрдә физкультура-сәламәтләндрү эшен оештыру;	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
- “Ел тәрбиячесе ” һөнәри конкурсының ел саен район этабын оештыру .	2019-2030	Мәгариф идарәсе	750	жирле бюджет
-Муниципаль мәктәпкәчә белем бирү учреждениесенәң иң яхшы web-сайтына муниципаль конкурс үткәру;	2019-2029	Мәгариф идарәсе	150	жирле бюджет
-Мәктәпкәчә яшьтәге балаларны тәрбияләү һәм укытуның нәтижәле сәламәтлек саклау технологияләре банкын булдыру, аларның үсеш үзенчәлекләрен һәм сәламәтлек торышын исәпкә алып	2019-2023	Мәгариф идарәсе	-	-
– Инклюзив, интегратив һәм махсус мәктәпкәчә белем бирүне тәэмин итү буенча укыту-методик әсбаплар эшләү;	2019-2023	Мәгариф идарәсе	500	ТР бюджеты, жирле бюджет
- Шәхси-дәүләт партнерлыгы кысаларында өстәмә мәктәпкәчә белем бирү урыннары булдыру.	2019-2023	Мәгариф идарәсе	-	-

-Муниципаль, республика, федераль эксперименталь майданчыклар статусында федераль дүүлөт белем бирү стандартларын гамөлгө ашыру буенча инновацион һәм эксперименталь проектларны һәм программаларны гамөлгө ашыручы мөгариф оешмалары чөлтөрөн үстөрү;	2019-2029	Мөгариф идарәсе	-	-
- Интернет-технологияләр базасында дистанцион белем бирү системасын үстөрү	2019-2029	Мөгариф идарәсе	-	-
-Федераль дүүлөт белем бирү стандартларын гамөлгө кертү буенча белем бирү оешмаларына методик ярдәм күрсөтү	2019-2023	Мөгариф идарәсе	500	ТР бюджеты, жирле бюджет
- База компетенцияләрөн (мөгълүмати, коммуникатив, үзоешма, үзлегеннән белем алуны) формалаштыруны тәэмин итү өчөн заманча белем бирү технологияләрөн кертү.)	2019-2029	Мөгариф идарәсе	-	-
-Белем бирү сыйфаты белән идарә итү буенча мөктөп эчөндөгө системаларны камилләштерү (үсөш программалары, ачык хисаплар)	2019-2030	Мөгариф идарәсе	-	-
-Гаилә белән мөктөпнөң үзара хөзмөттөшлөк рөвешләрөн киңөйтү, идарә итүнөң дүүлөт-ижтимагый формаларын үстөрү, гаилә клублары булдыру, ата-аналар өчөн гомуми белем бирү	2019-2030	Мөгариф идарәсе	-	-
-Укучыларның ата-аналарына психологик белем бирү программаларын эшлөү һәм тормышка ашыру.	2019-2030	Мөгариф идарәсе	-	-
- Мөктөп, гаилә, ижтимагый оешмалар социаль-педагогик партнерлыгы программаларын эшлөү һәм тормышка ашыру;	2019-2030	Мөгариф идарәсе	-	-
- Педагогларга хөзмөт өчөн түлөүнөң стимуллаштыру өлөшөндө сыйфатны бөялөү механизмнарын гамөлгө кертү	2019-2030	Мөгариф идарәсе	-	-
- Белем бирү сыйфаты мөсьөлөләрө буенча конференцияләр, форумнар, түгәрәк өстөлләр үткөрү;	2019-2030	Мөгариф идарәсе	100	Жирле бюджет

-Мәктәпкәчә яшътәге балаларны да кертеп, өзлексез белем бирү системасында гомуми белем бирүнең барлык дәрәжәләрендә дәвамчанлыкны тәэмин итә торган гомуми белем бирү оешмасының моделен эшләү.	2015-2020	Мәгариф идарәсе	-	-
-Мәгариф учреждениеләре тарафыннан үз эшчәнлекләре турында жәмәгәтьчелек алдында ачык хисаплар бирүне оештыру	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
-Ресурс үзәкләре кысаларында белем бирү ресурсларын булдыруга юнәлдерелгән инновацион менеджмент нигезләрен кертү	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
- Укытучыларның, мәктәп директорларының ижтимагый тыңлауларын үткөрү ;	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
-Идарәче кадрларны әзерләүнең дәүләт планы кысаларында белем бирү оешмалары белгечләрен укыту өчен юнәлеш	2019-2030	Мәгариф идарәсе	300	жирле бюджет
- Мәктәп житәкчеләренең «Иң яхшы директор » конкурсында катнашуын оештыру	2019-2030	Мәгариф идарәсе	280	жирле бюджет
-Мәгариф оешмасы житәкчесе эшчәнлеген методик яктан тәэмин итү буенча эшне оештыру;	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
-Төрле критерийлар буенча мәктәпләрне рейтинглау системасы буенча эшне оештыру;	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
-Күрсәтелә торган белем бирү хезмәтләренең сыйфаты белән кулланучыларның канәгать булу-булмавы мониторингын үткөрү	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
- 8, 9, 10, 11 сыйныф укучыларының мәнфәгатьләрен һәм һөнәри ниятләрен диагностикалау ;	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
-Югары уку йортлары һәм предприятиеләр белән берлектә мәктәп укучыларына һөнәри юнәлеш бирүнең инновацион формаларын үстерү	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
-Фәнни-гамәли семинарлар, конференцияләр, ата-аналар конференциясе, һөнәри юнәлеш бирү проблемалары буенча конкурслар үткөрү;	2019-2030	Мәгариф идарәсе	160	Жирле бюджет

- Тиешле фәннәрне, электив курсларны да кертеп, өйрәнүнең профильле дәрәжәсенә юнәлдерелгән белем бирү мохите булдыру.	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
- Гомуми белем бирү учреждениеләре һәм һөнәри белем бирү учреждениеләре арасында үзара хезмәттәшлек итүнең чөпчәк рәвешләрен булдыру һәм аларга ярдәм итү (күрсәтелә торган белем бирү хезмәтләре спектрын киңәйтү максаты белән)	2019-2029	Мәгариф идарәсе	-	-
-Гомуми белем бирүнең өлкән баскычында укучыларның шәхси белем бирү маршрутларын тормышка ашыру өчен шартлар тудыру;	2019-2023	Мәгариф идарәсе	-	-
- Гомуми белем бирү учреждениеләрендә сыйныфларның тулылыгын нормативка җиткерү	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
- Укучы/укытучы норматив мөнәсәбәтләргә ирешү буенча чаралар үткөрү;	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
-Янгын күзәтчелеге һәм Роспотребнадзор күрсәтмәләрен үтәү	2019-2030	Мәгариф идарәсе	750	җирле бюджет
- Балаларны база мәктәпләренә йөртүне оештыру	2019-2030	Мәгариф идарәсе	30000	җирле бюджет
- 14 балалар бакчасын капитал төзекләндерү;				
2019 елда-Актаныш 7 нче номерлы катнаш төрдәге балалар бакчасы	2019	АМР советы, АМР БК, мәгариф идарәсе	8000	ТР бюджеты, җирле бюджет
2020 елда-Актаныш 5 нче номерлы гомуми үсеш төрендәге балалар бакчасы	2020	АМР советы, АМР БК, мәгариф идарәсе	8200	ТР бюджеты, җирле бюджет
2021 елда-Яңа Әлем балалар бакчасы	2021	АМР советы, АМР БК, мәгариф идарәсе	8000	ТР бюджеты, җирле бюджет
2022 елда- Киров совхозында балалар бакчасы.	2022	АМР советы, АМР БК, мәгариф идарәсе	8000	ТР бюджеты, җирле бюджет
2023 елда-Меңнәр авылында балалар бакчасы	2023	АМР советы, АМР БК, мәгариф идарәсе	8000	ТР бюджеты, җирле бюджет

- Актаныш муниципаль районы педагогларының һөнәри осталык буенча республика проектларында катнашуын оештыру;	2019-2030	Мәгариф идарәсе	760	жирле бюджет
- Сәләтле педагогларны ачыклау һәм аларга ярдәм итү системасын үстерү (ижади чаралар, конкурслар), шул исәптән Актаныш муниципаль районының "Ел укытучысы" конкурслары	2019-2030	Мәгариф идарәсе	810	жирле бюджет
- "Иң яхшы мәктәп китапханәсе" Республика конкурсының муниципаль туры үткөрү ;	2019-2030	Мәгариф идарәсе	280	жирле бюджет
- "Кадрлар менеджменты" максатчан программасын тормышка ашыру	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
- "Кадрлар резервы" житәкче кадрлар резервы белән эшне оештыру	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
- Иң яхшы мәгариф учреждениеләре базасында стажировка системасын оештыру	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
- Педагогларның һөнәри чөптәр берләшмәләре эшчәнлеген үстерү һәм аларга ярдәм итү	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
- Уку программаларын эшләүчеләр, дәрәсләкләр нәширләре белән методик очрашулар һәм вебинарлар оештыру	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
- Актаныш муниципаль районы укытучыларының һәм мәгариф учреждениеләренең инновацион тәҗрибәсен тарату буенча брошюралар чыгару	2019-2030	Мәгариф идарәсе	190	жирле бюджет
- Иң яхшы укытучыларның методик рекомендацияләрен һәм дәрәсләрен бастырып чыгару .	2019-2030	Мәгариф идарәсе	180	жирле бюджет
-Уку жиһазлары һәм уку-укыту техник чаралары белән тәэмин итү өлешендә төп мәктәпне яңа Федераль дөүләт белем бирү стандартларына (ФГОС) күчәрү өчен шартлар тудыру (булган жиһазларны исәпкә алып)	2019-2029	Мәгариф идарәсе	-	-
-ФГОС керту процессын мәгълүмати-методик яктан тәэмин итү	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-

-Яңа буын федераль дәүләт белем бирү стандартларын гамәлгә кертү буенча укыту семинарлары (категорияләр буенча)	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
-Белем бирү процессына мультимедиа технологияләрен кертү	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
- ТР Мәгариф һәм фән министрлыгы планы буенча белем бирү сыйфатын мониторинг тикшеренүләрендә катнашу	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
- Белем бирү сыйфатын мониторинглау тикшеренүләре нәтижәләре буенча аналитик семинарлар	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
-Акылга зәгыйфь (интеллектуаль хокук бозулар) укучы сәламәтлекләре чикле булган мәктәп һәм федераль дәүләт белем бирү стандартларын кертү.)	2019-2023	Мәгариф идарәсе	-	-
-Туган телдә укучыларны рухи-әхлакый тәрбияләү системасын формалаштыру.	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
- "Этнокультура компонентлы мәктәп – проблемалар һәм аларны чишү юллары" проблемасы буенча семинарлар үткөрү ;	2019-2030	Мәгариф идарәсе	158	жирле бюджет
- "Туган ягым-шагыйрьләр теле " Республика фәнни –тикшеренү конференциясен үткөрү;	2019-2030	Мәгариф идарәсе	230	жирле бюджет
-Муниципаль мәгариф порталында "Милли мәгариф" битен булдыру	2019	Мәгариф идарәсе	-	-
-Россия этномәдәни киңлегә шартларында милли мәгарифне үстерү проблемалары буенча дистанцион семинарларда, практикумнарда, конференцияләрдә катнашу	2019-2029	Мәгариф идарәсе	170	жирле бюджет
- "Рухи-әхлакый мәдәният нигезләре" дигән методик материаллар нәшер итү	2023-2029	Мәгариф идарәсе	250	жирле бюджет
- "Без яш, без сәләтле" республика интеллектуаль олимпиадасын уздыру.	2019-2030	Мәгариф идарәсе	310	жирле бюджет
- "Сәләтле балалар өчен гуманитар гимназия-интернат" эшчәнлеген камилләштерү ;	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-

- Актаныш муниципаль районында «Татарстан Республикасында электрон мәгариф» мәгълүмат системасын киң куллану;	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
- Компьютер компетенцияләре үзәкләре базасында педагогларның һөнәри дәрәжәсен өзлексез күтәрү	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
-Белем бирү учреждениеләренең ачыклығын һәм хисаплылығын үстерү максатында мәктәп интернет-сайтлары эшенең нәтижәлелеген мониторинглауны даими рәвештә уздыру	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
- Мәгариф өлкәсендә социаль әһәмиятле муниципаль хезмәтләр электрон рәвештә күрсәтелә	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
- Өстәмә белем бирү педагогларын компьютер грамоталылыгына өйрәтүне оештыру .	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
- Балалар бакчаларын, өстәмә белем бирү учреждениеләрен яңа буын компьютер техникасы белән жиһазландыру ;	2019-2029	Мәгариф идарәсе	-	-
-ТР ГИСТ ка тоташтыру өчен чөлтәр жиһазларын урнаштыру	2019-2030	Мәгариф идарәсе	360	ТР бюджеты, жирле бюджет
- «Электрон мәгариф», «Педагогның мәгълүмати культурасы " проблемалары буенча район семинарлары һәм фәнни-гамәли конференцияләр үткөрү;»	2019-2030	Мәгариф идарәсе	150	жирле бюджет
- Сәләтле балаларны муниципаль мәгариф киңлегендә алга таба мавыктыру мониторингы	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
- Бөтенроссия олимпиадасы турында яңа Нигезләмә нигезендә мәктәп укучылары олимпиадаларын (уку фәннәре буенча) үткөрү;	2019-2030	Мәгариф идарәсе	160	жирле бюджет
-Укучыларның фәнни-тикшеренү эшчәнлегенә һәм фәнни-техник ижатына юнәлдерелгән фәнни жәмгыятьләренең эшчәнлеген оештыру;	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
-Муниципаль укучылар арасында ачык олимпиадалар, смотрлар, уеннар, фестивальләр, ярышлар һәм конференцияләр, форумнар һәм слетлар оештыру;	2019-2030	Мәгариф идарәсе	175	жирле бюджет

- Сәләтле укучыларның муниципаль район житәкчеләре белән очрашуы (олимпиадаларда жиңүчеләрне һәм призерларны хөрмәтләү)	2019-2030	АМР советы, АМР БК, мәгариф идарәсе	195	жирле бюджет
- Укучылар һәм укытучыларга методик ярдәм күрсәтү:	2019-2030	Мәгариф идарәсе		
·Олимпиада хәрәкәте;	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
·конкурс хәрәкәте;	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
·фәнни-тикшеренү эшчәнлеге.	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
- “ Укытучыны сәләтле балалар белән эшләргә әзерләү һәм методик ярдәм күрсәтү ” дигән гомуми тема буенча укыту семинарлары	2019-2030	Мәгариф идарәсе	65	жирле бюджет
- “Сәләт ” нең профильле сменаларын уздыру	2019-2030	Мәгариф идарәсе	7500	жирле бюджет
- Дөнья кешесен формалаштыру, укучыларның лингвистик сәләтләрен үстерү максатыннан, укучылар белән чит телләрдә массакүләм чаралар оештыру;	2019-2030	Мәгариф идарәсе	165	жирле бюджет
- Инглиз теле укытучыларының квалификациясен күтәрү буенча ТР Мәгариф һәм фән министрлыгы һәм EF English First белән берлектә проектны тормышка ашыру.	2019-2030	Мәгариф идарәсе	750	ТР бюджеты, жирле бюджет
- “Агыйдел ” профиль сменаларын үткәрү	2019-2030	Мәгариф идарәсе	15000	ТР бюджеты, жирле бюджет
- "Бүләк" муниципаль сәламәтләнדרү лагеренда татар телендә аралашып, жәйге сәламәтләнדרү сменаларын оештыру;	2019-2030	Мәгариф идарәсе	30000	ТР бюджеты, жирле бюджет
- Баланың рухи, физик яктан сәламәт, социаль актив шәхес формалаштыру мәнфәгатьләрендә балаларга өстәмә белем бирү системасының тотрыклы үсешен тәэмин итү;	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-

-Балаларга өстәмә белем бирүнең заманча сыйфатын, һәркем өчен мөмкин булуын һәм нәтижәләгән тәэмин итү;	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
-Өстәмә белем бирүнең эчтәлеген, оештыру формаларын, методларын һәм технологияләрен яңарту;	2019-2030	Мәгариф идарәсе	15000	ТР бюджеты, җирле бюджет
- Өстәмә белем бирү педагогларының «Тәрбия һәм балаларга өстәмә белем бирү өлкәсендә иң яхшы хезмәткәр " грантында катнашуы	2019-2030	Мәгариф идарәсе	620	җирле бюджет
-Өстәмә белем бирү учреждениеләре педагогларының «Елның өстәмә белем бирү педагогы " муниципаль конкурсын үткөрү.	2019-2030	Мәгариф идарәсе	680	җирле бюджет
-Балаларга өстәмә белем бирү учреждениеләренең матди-техник базасын ныгыту;	2019-2030	Мәгариф идарәсе	3000	ТР бюджеты, җирле бюджет
- Техник иҗат берләшмәләренең матди-техник базасын ныгыту. Техник иҗатны үстерү буенча база мәйданчыклары эшчәнлеген камилләштерү	2019-2030	Мәгариф идарәсе	2600	ТР бюджеты, җирле бюджет
- Актаныш технология техникумы базасында НТТ буенча база мәйданчыгы һәм ресурс үзеге арасында хезмәттәшлекне оештыру	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
- Өстәмә белем бирү учреждениеләре чөптөрөн саклап калу	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
- Актаныш муниципаль районында тәрбияне үстерү буенча комплекслы программаны тормышка ашыру	2017-2019	Мәгариф идарәсе	-	-
Актаныш муниципаль районында белем бирү учреждениеләренең укучыларның гаиләләре (тәрбияләнүчеләре) белән үзара хезмәттәшлеген үстерү программасын тормышка ашыру	2019-2023	Мәгариф идарәсе	-	-
- Актаныш муниципаль районында укучы яшьләргә рухи-әхлакый тәрбия бирүне үстерү программасын тормышка ашыру.	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
- Республика проектларында катнашу	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-

- Сыйныф житөкчелөре эшчөнлегенө методик ярдөм күрсөтү	2019-2030	Мөгариф идарөсө	-	-
- "Актаныш муниципаль районы мөктөп укучылары һөм белөм бирү учреждениелөрендө тәрбиялөнүчелөрнең сөламөтлөгө һөм мөгариф программасын тормышка ашыру"	2019-2023	Мөгариф идарөсө	-	-
-Мөктөпкөчө белөм бирү учреждениелөрендө һөм балалар бакчаларында тәрбиялөнүчелөргө медицина тикшерүлөре үткөрү	2019-2030	Мөгариф идарөсө	-	-
- Балалар һөм яшьлөрнең ялын, сөламөтлөндөрүөн, мөшгульлеген оештыру	2019-2030	Мөгариф идарөсө	-	-
- Медицина тикшерүлөрөн үткөрү, педагогик хөзмөткөрлөрне һөм мөктөпкөчө белөм бирү учреждениелөре һөм хөзмөткөрлөрөн диспансерлаштыру	2019-2030	Мөгариф идарөсө	-	-
-Психоактив матдөлөр куллану предметына укучы яшьлөргө профилактик медицина тикшерүлөре үткөрү	2019-2030	Мөгариф идарөсө	-	-
- Укучыларның республика спартакиадасында катнашуы	2019-2030	Мөгариф идарөсө	-	-
- Физик өзөрлек дөрөжөсөн тикшерү	2019-2030	Мөгариф идарөсө	-	-
- «Сөламөтлеккө ярдөм итүчө мөктөп, көмөш (алтын) дөрөжөдөгө " квалификация характеристикасы булган белөм бирү учреждениесөнөң % арттыру	2019-2030	Мөгариф идарөсө	-	-
- Сөламөт яшөү рөвөшөн пропагандалауны көчөйтү, наркотикларга, алкогольгө каршы һөм тәмөкөгө каршы тәрбия бирү буенча район чаралары үткөрү.	2019-2030	Мөгариф идарөсө	-	-
- «SMS-балалар наркотикларга каршы" республика проектын тормышка ашыру	2019-2030	Мөгариф идарөсө	-	-
-Ятим балаларны һөм ата-ана каравыннан мөхрүм калган балаларны гаилөгө урнаштыру буенча эшне активлаштыру	2019-2030	Мөгариф идарөсө	-	-

-Белем бирү учреждениеләрендә гаилә иминлеген профилактикалау буенча тренинглар һәм семинарлар үткөрү	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
-Социаль куркыныч хәлдә булган балаларның бердәм банкын формалаштыру	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
-Хокук саклау хәрәкәтен үстерү	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
- Белем бирү учреждениеләрендә ювеналь технологияләргә үстерү	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
- Белем бирү учреждениеләре педагоглары арасында ижтимагый тәрбиячеләр институтын үстерү	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
- Психологик-медик-педагогик комиссиянең эшен оештыру	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
-Мөмкинлекләргә чикләнгән балаларны уку процессында дистанцион технологияләр куллану	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
- Халыкара инвалидлар көне һәм инвалидлар декадасы кысаларында инвалид балалар өчен чаралар үткөрүдә катнашу	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
-Физик мөмкинлекләргә чикләнгән затларга карата жәмгыятьнең уңай мөнәсәбәт формалаштыру буенча мәгълүмати-агарту эшен оештыру;	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
-Белем бирү оешмаларында Федераль дәрәжә белем бирү стандартларын гамәлгә кертүне озата баручы программа-методик материаллар эшләү;	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
- Милли мәгариф системасын үстерү буенча Россия Федерациясә төбәкләргә белән хезмәттәшлек.	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
- Мәгарифнең актуаль проблемалары буенча региональ семинарлар һәм киңәшмәләр эшендә катнашу һәм оештыру.	2019-2030	Мәгариф идарәсе	-	-
- Мәгарифтә оптимальләштерү чаралары:				
Кыркаентүбә башлангыч мәктәбен ябу.	2019	Мәгариф идарәсе	-	-
Адай БМ-ББ сын ББ на үзгәртеп кору	2019	Мәгариф идарәсе		

14 яшьтән 18 яшькә кадәр балигъ булмаган гражданны укудан буш вакытта вакытлыча эшкә урнаштыруны оештыру.	2019-2030	Мәгариф идарәсе, ДБУ ЦЗН	2550	РФ бюджеты, ТР бюджеты
Вакантлы эш һәм уку урыннары ярминкәләрен оештыру	2019-2030	ДБУ ЦЗН	75	РФ бюджеты
Эшсез гражданны һөнәри белем бирү	2019-2030	ДБУ ЦЗН	364,245	РФ бюджеты
Һөнәри юнәлеш бирү.	2019-2030	ДБУ ЦЗН	1498,5	РФ бюджеты
Башлангыч һәм урта һөнәри белем бирүне тәмамлаучылар арасынан 18 яшьтән алып 20 яшькә кадәр эшсез гражданны вакытлыча эшкә урнаштыруны оештыру.	2019-2030	ДБУ ЦЗН	51	РФ бюджеты
Югары һөнәри белем һәм белем бирү мәктәпләрен тәмамлаучылар арасынан эшсез гражданны вакытлыча эшкә урнаштыруны оештыру.	2019-2030	ДБУ ЦЗН	30,675	РФ бюджеты
3.2. Сәламәтлек саклау				
- Актаныш районы халкына югары технологияле медицина ярдәме күрсәтүдә республика дәрәжәсендә сәламәтлек саклау учреждениеләре ресурсларынан файдалану;	2019-2030	"Актаныш ЦРБ " ГАУЗ	-	-
- Электрон язылу буенча планлы пациентларны кабул итүнең 100% ын оештыру;	2019-2030	"Актаныш ЦРБ" ГАУЗ	-	-
- Медицина учреждениесенең матди-техник базасын ныгыту;	2019-2030	"Актаныш ЦРБ " ГАУЗ	30000	ТР бюджеты, "Актаныш ЦРБ" ГАУЗ
- Кәзкәй авылында модульле ФАП төзү;	2019	АМР советы, АМР БК, "Актаныш ЦРБ" ГАУЗ	2610	РФ бюджеты
Югары квалификацияле кадрлар әзерләү	2019-2030	"Актаныш ЦРБ " ГАУЗ	1500	ТР бюджеты, "Актаныш ЦРБ" ГАУЗ
3.3. Мәдәния				

-Һәр үзәк авыл жирлеге мәдәният учреждениесе мәдәниятен үстерү программасын эшләү, территориянең ОКН-ландшафты, тарихи урыннарын колачлап, эшләү.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
-Актаныш районы авыл жирлекләре һәм район үзәге мәдәният учреждениеләре программаларын исәпкә алып, креатив-ижат майданчыгы булдыру.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
-Район мәдәният учреждениеләренең эшчәнлеген һәм матди-техник базасын финанслау һәм модернизацияләү буенча программа эшләү.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- Мәдәният учреждениеләрен авыл музейларына осталар һәм иске, нәтижәсез мәдәният учреждениеләре йортларын өлешчә үзгәртеп кору.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- Актаныш район мәдәният йорты базасында халык ижаты һәм үзешчән сәнгать үзәге булдыру. Балалар сәнгать мәктәбе, АМЦБ биналарыннан театр, бию, вокал-хор, халык һөнәрчеләге , осталар үзәге һ. б. лар тулысынча файдалану.;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- «Агыйдел жыр һәм бию ансамбле» базасында талантлы балаларны укыту буенча ресурс үзәге, яңа конкурентлы татар программаларын булдыру буенча ижади лаборатория булдыру;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
Актаныш жирлекара китапханәсе МБУ өчен яңа бина төзү (район үзәге территориясендә булган үзгәртеп кору, капитал ремонт)	2019-2030	АМР Советы, АМР БК		
Муниципаль театр өчен яңа бина төзү (район үзәге территориясендә булган үзгәртеп кору, капитал ремонт).	2019-2030	АМР Советы, АМР БК		
- Актаныш балалар мәктәбе өчен яңа бина төзү (район үзәге территориясендә булган үзгәртеп кору, капитал ремонт), район буенча АДШИ филиаллары чөлтәрен тигез үстерү.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-

-Республика, төбәкара дәрәжәдәге яңа заманча күп функцияле мәдәни комплекс, яшьләрнең ижади үсеше өчен креатив, махсус майданчыклар (күргәзмә залы, бию залы, яшьләр форумнары өчен креатив майданчыклар) төзү.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- Халык һөнәрчелеген үстерү программасын эшләү.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- Халык уен коралларында уйнаучыларны ачыклау, өйрәтү буенча программа эшләү;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
-Районның тәрәзә милекчеләрен саклау, өйрәнү, ачыклау, реставрацияләү, закон-хокукый яктан ныгыту, аларны районның мәдәни, икътисади тормышында файдалану, алар базасында мәдәни-туристик үзәкләр булдыру буенча программа эшләү.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- Талантлар белән эшләү буенча кластер программасын эшләү (балалар бакчалары, балалар сәнгать мәктәбе, филиаллар, гимназия, «Сәләт» лагере, «Агыйдел "ТР ДАУ, республиканың уку йортлары) .	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- Актаныш район мәдәният йорты базасында филиал, ЕУК бүлекчеләре эшен тәэмин итү.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- «Яшьлек»мәдәни үзәгенең заманча жиһазланышы. Районда татар кинофестивале хәрәкәтен үстерү һәм республика, төбәкара дәрәжәгә чыгу.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- Балалар китапханәсе, АМЦБ, авыл китапханәләре эшчәнлегенә форматын модернизацияләү программасын эшләү.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
-Район музейлары (туган якны өйрәнү, мәктәп, авыллар һәм мәдәният йорты каршында) районның тарихи-мәдәни мирасны иң мөһим саклагычларына, мәгълүмати-вәкиллеке һәм Актаныш Туган якны өйрәнү музейе житәкчелегендә бердәм ярдәмче, тәрбия-белем бирү үзәге төзүгә әверелдерү программасын эшләү.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-

-ОКН, табигый-ландшафтлы, тарихи урыннарны куллану юлы белән районның авыл, мәдәни-туристлык киңлеге программасын эшләү (вокалчылар арасында фестиваль-конкурс). А.Авзалова, нәфис сүз осталары. М.Аглетдинов, бию коллективлары һәм аерым башкаручылар белән. А. Закиров, халык уен коралларында башкаручылар белән. К.Сатиев, Ф. Хәбибуллин, театр актерлары М.Мутин, яшь драматурглар фестивале” Жиде жыен”, ”Боз озату ” һ.б.).	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- һәр мәдәният учреждениесенең меценатлар, спонсорлар жәлеп итү буенча план-программасын эшләү, түләүле хезмәтләр кертү һәм грантлар белән эшләү.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
3.4. Физик культура һәм спорт				
Балалар-яшүсмерләр спортын үстерү һәм белем бирү учреждениеләрендә физик тәрбияне камилләштерү өчен кирәк:				
- мәгариф учреждениеләренең матди-техник базасын ныгыту, аларны заманча спорт кирәк-яраклары һәм жиһазлар белән тәэмин итү ;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	3000	ТР бюджеты, жирле бюджет
-физик культура укытучыларының, тренер-укытучыларның квалификациясен күтәрүнең озак сроклы планын эшләү ;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- профильле спорт классларын формалаштыру өчен оборона-спорт юнәлешендәге белем бирү учреждениеләрен билгеләү ;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- һәр мәктәптә өстәмә физик культура педагогы ставкасын кертү;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
-гомуми белем бирү мәктәпләре базасында балалар-яшүсмерләр спорт һәм туристлык клублары (үзәкләр) булдыру;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
-белем бирү учреждениеләрендә укучыларның физик әзерлеген мониторинглау, табиб-педагогик контроль нәтижеләрен файдаланып, барлык	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-

категория укучылар өчен спорт ярышлары системасын формалаштыру;				
- иртэнге физик зарядканы укыту-тәрбия процессына керту;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
-сәламәт яшәү рәвешен, физик культураны һәм спортны пропагандалау буенча нәтижәле чаралар комплексын эшләү;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- «Олимпия хәрәкәте дәресе», «Чемпион белән дәресе», күрәнгә спортчылар белән очрашулар, күрсәтмә чыгышлар, төрле спорт төрләре буенча мастер-класслар үткәру;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
-мәктәп укучылары арасында «Президент ярышлары», «Президент спорт уеннары», «Мәктәпкә мини-футбол " кебек бөтенроссия ярышларында катнашу;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
Яшәү урыны буенча балалар-яшүсмерләр спортын үстерү өчен кирәк:				
- гомуми белем бирү мәктәпләрендә яңы спорт корылмалары төзү;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	2000	ТР бюджеты, жирле бюджет
-урта яисә югары һөнәри физик культура яисә педагогик белеме булган яшь белгечләргә яшәү урыны буенча балалар белән физкультура-спорт эшенә җәлеп итү өчен шартлар тудыру;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- волонтерлык хәрәкәтен, бигрәк тә авыр тормыш ситуациясенә эләккән балалар белән эшләү буенча булышлык күрсәтү;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
-ел саен яшәү урыны буенча спорт клубларында балалар, яшүсмерләр һәм яшьләр белән физкультура-спорт эшенең яхшы оештыруга спорт-конкурс үткәру.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-

- ел саен массакүләм спорт чаралары («Россия чаңгы юллары», «Милләтләр кроссы»), «Күн туп» клубы призына балалар арасында футбол буенча район беренчелеге, балалар арасында «Наркотикларсыз ишегалды» футбол командалары арасында турнирлар, «Алтын алка» клубы призына алкалы хоккей беренчелеге, «Ак ладья» шахмат буенча беренчелек һәм башкалар.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	750	ТР бюджеты, җирле бюджет
Эшкә яраклы халык арасында физик культура һәм спортны үстерү өчен шартлар тудыру зарур:				
-спорт корылмалары (стадионнар, йөзү бассейннары, физкультура-сәламәтләндрү комплекслары төзелеше):				
Актаныш авылында 2018 елда чаңгы трассасы төзү	2018	АМР Советы, АМР БК	52000	ТР бюджеты, җирле бюджет
Актаныш авылында 2025 елда тау чаңгысы трассасы төзү	2020-2025	АМР Советы, АМР БК	126000	ТР бюджеты, җирле бюджет
2018-2020 елларда Актаныш авылында картинг-үзәк төзү.	2018-2020	АМР Советы, АМР БК	65000	ТР бюджеты, җирле бюджет
2024 елда Актаныш т. п. яшьләр үзәге төзелеше.	2024	АМР Советы, АМР БК	75000	ТР бюджеты, җирле бюджет
спорт майданчыклары төзелеше – елына 2әр корылма.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	135000	ТР бюджеты, җирле бюджет
- тармак предприятиеләре арасында спартакиадалар, спорт фестивальләре, спорт бәйрәмнәре, төрле спорт төрләре буенча ярышлар үткөрү;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	853	җирле бюджет
-эшчеләрнең эш көне режимына производство гимнастикасын кертү;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-

- физик культура һәм спортны күмәк килешүләргә кертү, профсоюзлар, башкарма хакимият органнары һәм эш бирүчеләр арасында килешүләр.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- физкультура һәм спорт чараларын оештыруның яңа программаларын, формаларын, методларын һәм чараларын эшләү ;;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- өлкән яшьтәге халыкның төрле категорияләре белән эшләү өчен физик культура һәм спорт буенча белгечләр әзерләү һәм аларның квалификациясен күтәрү чараларын эшләү.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- адаптив физик культураны һәм спортны үстерү концепциясен эшләү ;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
-мөмкинлекләре чикләнгән затлар һәм инвалидлар өчен физик культура белән шөгыльләнү мөмкинлеген тәмин итү;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- әлеге категориядәге затларны физик культура һәм спорт белән системалы шөгыльләнүгә жәлеп итү буенча эшне активлаштыру;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- махсулаштырылган белем бирү учреждениеләрендә физик культура һәм спорт белән системалы шөгыльләнү өчен шартлар тудыру.;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
-мөмкинлекләре чикләнгән затларга һәм инвалидларга спорт белән шөгыльләнү өчен булган спорт объектларын реконструкцияләүне һәм жиһазландыруны тәмин итү;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
-мөмкинлекләре чикләнгән һәм өлкән яшьтәге кешеләрдә спорт белән даими шөгыльләнүгә мотивация тудыру;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
Мәгариф учреждениеләренең спорт инфраструктурасын, яшәү урыны, шулай ук югары казанышлар спортын үстерү өчен кирәк:				
-гомуми белем бирү учреждениеләрендә дә, яшәү урыны буенча да универсаль спорт майданчыклары төзү, стадионнар, физкультура-сәламәтләндрерү	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-

комплекслары, йөзү бассейнлары, күп функцияле спорт заллары төзү һәм реконструкцияләү;				
- спортның база төрләре буенча югары класслы спортчыларны әзерләү өчен база булдыру;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- булган спорт базасын саклау һәм саклап калу буенча чаралар системасын эшләү ;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- мәктәпкәчә, мәктәп һәм өстәмә белем бирү учреждениеләрен заманча спорт җиһазлары һәм инвентаре белән тәмин итү;;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- бюджеттан тыш чыганаclarны жәлеп итү өчен чаралар системасын, спорт объектлары төзелешен финанслашуга шәхси инвестицияләр булдыру.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
Актаныш районында спортның массакуләм һәм уен төрләре өчен спорт корылмаларына норматив ихтыяжга ирешү өчен кирәк:				
-урта (тулы) гомуми белем бирү мәктәп учреждениеләре территорияләрендә универсаль спорт майданчыклары төзү;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
-барлык авыл җирлекләрендә күпфункцияле спорт майданчыклары, шулай ук «Хезмәткә һәм оборонага әзер " Бөтенроссия физкультура-спорт комплексы нормативларын үтәү өчен махсус майданчыклар төзү;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- эре авыл җирлекләрендә ясалма өслекле футбол кырлары төзү;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- күп функцияле спорт заллары һәм йөзү бассейнлары булган, физкультура-сәламәтләндрү комплекслары төзелеше ;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- барлык муниципаль гомуми белем бирү учреждениеләрен кирәкле җиһазлар һәм инвентарь белән тәмин итү;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
-районның спорт залларын тренажер җиһазлары белән тәмин итү;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	9600	ТР бюджеты, җирле бюджет

- спортның база төрләрән үстерү максаты белән хоккей, бокс, өстәл теннисы, йөзү, чаңгы ярышлары, футбол буенча район жыелма командаларын спорт өзерлеге буенча спорт корылмалары төзү.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
4. Башка муниципаль районнар һәм эшмәкәрлек структуралары белән партнерлык мөнәсәбәтләрән үстерү хисабына муниципаль идарәнең нәтижәләлеген күтәрү				
4.1. Жирле үзидарә органнары эшчәнлеге				
-Жирле үзидарә органнары тарафыннан муниципаль хезмәтләр күрсәтүнең административ регламентларын актуальләштерү.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- Муниципаль хезмәтләрне электрон рәвешкә тулысынча күчерү.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- Квалификацияле белгечләр өчен уңайлы шартлар тудыру буенча муниципаль программа эшләү ;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- Төрле министрлыктарга хисапларның бердәм системасын эшләү инициативасы белән чыгу	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
-Федераль, республика программаларында, грантларда һәм конкурсларда катнашуны активлаштыру.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
-Максатчан белгечләрне районга кайтару өчен, предприятиеләрне укыту өчен жәлеп итү;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
-Жирле үзидарә органнары структурасына төзәтмәләр керту	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
-Тармакара хезмәттәшлекне үстерү	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- Квалификацияле кадрларны жәлеп итү буенча муниципаль программа эшләү ;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- Кадрларны өзлексез өзерләү һәм яңадан өзерләүне оештыру	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- КФУның ГиМУ кафедрасы белән хезмәттәшлек	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-

- Авыл жирлекләре биналарына капитал ремонт ясау - елга 1 бина	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	34500	ТР бюджеты, жирле бюджет
4.2. Коррупциягә каршы көрәш				
-Россия Федерациясе Президентының 21.09.2009 № 1065 һәм Татарстан Республикасы президентының 01.11.2010 ел, № ПУ-711 Указлары нигезендә коррупциячел һәм башка хокук бозуларны профилактикалау эше өчен җаваплы вазыйфаи затларның нәтижәле эшләвен тәмин итү, югарыда күрсәтелгән функцияләрне гамәлгә ашыручы кадрларның тотрыклылык принцибын үтәү.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
-Муниципаль хезмәт, коррупциягә каршы тору турындагы законнар таләпләрен үтәп, муниципаль хезмәткәрләр, муниципаль учреждениеләр җитәкчеләре, шулай ук муниципаль вазыйфаларны биләүче затлар тарафыннан хезмәткәрләрнең, хатынының (иренең) һәм балигы булмаган балаларының керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында белешмәләрнең дәрәслеген һәм тулылыгын тикшерүләр үткөрү. Тикшерү барышында ачыкланган хокук бозулар турында ТР прокуратурасы органнарына хәбәр итү.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- Актаныш муниципаль районы муниципаль хезмәт вазыйфаларын биләүче затлар, муниципаль учреждение җитәкчеләре һәм Актаныш муниципаль районы муниципаль хезмәт вазыйфаларын биләүче затлар тарафыннан бирелгән мәгълүматларның дәрәслеген һәм тулылыгын, үз чыгымнары, шулай ук үз хатынының (иренең) һәм балигы булмаган балаларының чыгымнары турында тикшерүләрне үткөрү. Тикшерү барышында ачыкланган хокук бозулар турында ТР прокуратурасы органнарына хәбәр итү.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК,	-	-

-Муниципаль хезмэт турындагы законнарда каралган хезмэт тәртибенә, чикләүләргә һәм тыюларга карата муниципаль хезмәткәрләрнең хезмэт тәртибе таләпләрен үтәүләрен тикшерү	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- Законда билгеләнгән тәртиптә эшкә алучы вәкиленә керә торган муниципаль хезмәткәрдә мәнфәгатьләр каршылыгы булу яки барлыкка килү мөмкинлеге турындагы мәгълүматны тикшерүне үткөрү;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
-Эшкә яллаучы (эш бирүче) вәкиле тарафыннан билгеләнгән тәртиптә муниципаль хезмәткәрне коррупцион хокук бозулар кылуга тарту максатыннан мөрәжәгать итү фактлары турындагы мәгълүматларны тикшерүләр үткөрү;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
-Муниципаль хезмәткәрләр үз вазыйфаларын башкарыганда барлыкка килә торган коррупцион куркынычларга бәя бирүне оештыру һәм коррупция куркынычы белән бәйлә булган муниципаль хезмәт вазыйфалары исемлегенә төгәлләкләр керту.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
-Коррупцион һәм башка хокук бозуларны профилактикалау эше өчен җаваплы кадрлар хезмәтләренә вазыйфаи затларын махсус программа нигезендә эшләнгән компьютер программаларын гамәлгә ашыру максатларында эшчәнлеккә керту: керемнәр, чыгымнар, милек һәм милек характерындагы йөкләмәләр турында тиешле исемлеккә кертелгән затлар һәм күрсәтелгән вазыйфаларны биләүче затлар тарафыннан бирелә торган керемнәр, күчмә милек, транспорт чаралары, счетлар, кредитлар, кыйммәтле кәгазьләр турында белешмәләр базаларыннан файдаланып, керемнәр, чыгымнар, милек һәм милек характерындагы йөкләмәләр турында белешмәләрне автоматлаштырылган анализлау һәм мониторинглау; граждән - хокукый шартнамә	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-

шартларында вазыйфаны оештыруга гражданнар мөрәжәгатьләрен (граждан-хокукий шартнамәләрен) жыю, системалаштыру һәм карау яисә әлеге оешмада эшне (хезмәт күрсәтүне) башкаруга ризалык бирү турында муниципаль хезмәткәрнең вазыйфаи (хезмәт) бурычлары				
-Татарстан Республикасы президентының 2010 елның 25 августындагы ПУ - 569 номерлы Указы белән билгеләнгән таләпләргә туры китереп, муниципаль хезмәткәрләренң хезмәт тәртибенә карата таләпләрне үтәү һәм мәнфәгатьләр конфликтын жайга салу буенча комиссия эшен тормышка ашыру;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
-Муниципаль хезмәткәрләренң хезмәт тәртибе таләпләрен үтәү һәм мәнфәгатьләр каршылыгын жайга салу буенча комиссия эшчәнлеген оештыруны, шулай ук коррупцион һәм башка хокук бозуларны профилактикалау буенча жирле үзидарә органнарының кадрлар хезмәтләре бүлекчәләренң эшен оештыруны тикшерү;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
-Муниципаль вазыйфаларны биләүче затларны, муниципаль хезмәткәрләрен, шул исәптән коррупциягә каршы тору буенча вазыйфаларын үтәүче хезмәткәрләрен һөнәри әзерләүне оештыру һәм үткөрү;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- Коррупция күренешләренә карата аларның мәнәсәбәтен билгеләү өчен, муниципаль хезмәткә керүче гражданнар арасында ирекле тест (сораштыру) үткөрү;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-

-Коррупциягә каршы тору максатларында билгеләнгән чикләүләрне, тыюларны һәм бурычларны үтәмәүләрне, бүләкләргә кагылышлы чикләүләрне һәм Россия Федерациясе норматив хокукый актларында каралган тәртиптә бүләк тапшыру тәртибен бозуларны тикшереп торуну гамәлгә ашырырга һәм тиешле юридик җаваплылык чараларын кулланырга.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
-Муниципаль вазыйфаларны, муниципаль хезмәт вазыйфаларын, үз-үзеңне тотышны, ришвәт бирүне вәгъдә итү яки тәкъдим итү яки ришвәт алырга ризалык яисә ришвәт бирү турында үтенеч буларак кабул ителә торган муниципаль вазыйфаларны, муниципаль хезмәт вазыйфаларын биләүче затларны булдырмау буенча оештыру, аңлату һәм башка чаралар комплексын тормышка ашыру;	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
- Бер яктан «житәкчеләр» категориясе муниципаль хезмәт вазыйфаларын биләүче затлар булган мәнфәгатьләр каршылыгын ачыклау буенча эш алып барырга һәм мәнфәгатьләр каршылыгын кисәтү һәм жайга салу буенча Россия Федерациясе законнары белән каралган чаралар күрергә. Мәнфәгатьләр каршылыгының һәр очрагы буенча Россия Федерациясе законнарында каралган юридик җаваплылык чараларын кулланырга.	2019-2030	АМР Советы, АМР БК	-	-
4.3. Районның брендингы				
территориянең уникаль билгеләре булу өлкәләре буенча мәгълүмат җыю:	2019-2020	АМР Советы, АМР БК	-	-
Табигать объектлары				
Тарихи мирас				
Житештерү (уникаль продукция чыгаруда территориянең конкурентлы өстенлекләре яки аны житештерү күләменең башка районнар һәм төбәкләр белән чагыштырганда күп булуы, шулай ук икътисади эшчәнлек алып бару өчен нәкъ менә				

шушы территориядә булдырыла торган уникаль мөмкинлекләр)				
Мәдәният				
Спорт				
Көнкүреш. (территорияләр мирасы яки аның артыннан кызыклы, үзенчәлекле билгеләр, яшәү дәрәжәсендә мифлар, шул исәптән жәмгыять игътибарын жәлеп итә торган мазәк характеристикалар)				
Шәхес. Актаныш муниципаль районы өчен Татарстан Республикасының Беренче президенты М. Ш. Шәймиев, язучылар Н. Баян, Г. Афзал һ. б. символик шәхесләр булып тора.				
Территорияләрнең гамәлдәге брендларын һәм алар башкарган бурычларны өйрәнү, яңа брендларны конструкцияләүдә ихтыяжны ачыклау яки булганнарын көчәйтү;	2019-2020	АМР Советы, АМР БК	-	-
Актаныш муниципаль районының уникаль образын тәшкит итүче брендларны (яңа яки гамәлдәге брендларны) карау.	2019-2020	АМР Советы, АМР БК	-	-

СӘНӘГАТЬ МӘЙДАНЧЫҒЫ ПАСПОРТЫ (ПАРК)

1. Кыскача характеристика	
Муниципаль район (шәһәр округы)	Актаныш
Сәнәгать майданчыгы (парк) исеме	ППМУ “746 -база”
Сәнәгать майданчыгы (парк) статусы (төзелә торган/гамәлдәге/булдыру планлаштырыла)	Гамәлдәге
Сәнәгать майданчыгын (парк) булдыру ысулы (яңа төзелеш/күчемсез милек объектларын реконструкцияләү)	Яңа реконструкци я
Сәнәгать майданчыгының (парк) фактта урнашкан урыны	Актаныш авылы, Урман ур., 11
Идарәче компания (девелопер, төзүче исеме)	-
Факттагы адрес	-
ИНН/ОГРН	-
Житәкченең элемтә өчен мәгълүматы:	-
- ФИО (тулысынча)	-
элементә өчен телефон	-
- электрон почта адресы	-
Сәнәгать майданчыгы (парк) территориясендә эшчәнлек алып баручы резидентлар саны (берәмлек)	6
Потенциаль резидентлар саны (берәмлек)	4
2. Жир кишәрлеге һәм биналар турында мәгълүмат	
Жир кишәрлеге:	
Майдан (парк) территориясенең гомуми күләме (кв. м)	88000
Сәнәгать майданчыгының (парк) буш территориясе күләме (кв. м)	50000
Жирне межаллау житештерелгәнме (әйе/юк)	Әйе
Жир милке формасы (шәхси/дәүләт/муниципаль)	Дәүләт
Житештерү күчемсез милек (булганда)	
Гамәлдәге житештерү һәм склад бүлмәләре (кв. м)	1400
Житештерү күчемсез мөлкәтенең ирекле майданы (кв. м)	0
Күчемсез милек объектларының милек формасы (шәхси/дәүләт/муниципаль)	Муниципаль/ шәхси

3. Резидентлар турында мәгълүмат

№	Резидент исеме	юридик адрес	ОКВЭД классифика то-ро нигезендә төп эшчәнлек төре	ИНН/ОГРН	2018 ел өчен тәяп озатылган продукция күләме, млн. сум	Жыелма салым түлөөлөрө 2018 ел өчен, млн. сум	эш урыннары саны, бер.	Элемтә өчен мәгълүмат (телефон, e-mail)
1.	“РемстройДом” ЖЧЖ	423740, Актаныш авылы, Юбилей ур., 109, кв 2	45.2 / 26.6	1604009569 / 1121674000084	16,00	0,232	10	Галимов Альберт Өлфәт улы, 89600697512
2.	КФХ Гәрәев Рәфыйк Өзһәр улы	423740, Актаныш авылы	60.24 / 01.11.1	16040113147 / 305163902700012	1,45	0,015	1	Гәрәев Рәфыйк Өзһәр улы, 89063303133
3.	ИП Анамов Ришат Мирзарип улы	423740, Актаныш авылы, Тынычлык проспекты, 56	60.00.0 60.20.00 6.24.00	160400960006 / 310168230700012	0,33	0,012	1	Анамов Ришат Мирзарип улы, 89172665647
4.	ИП Мансуров Зиннур Габдулла улы	423740, Актаныш авылы, Вахитов ур., 43	42.46.71	160400019857 / 304166729900042	1,44	0,101	4	Мансуров Зиннур Габдулла улы, 89600713947

СӘНӘГАТЬ ПАРКЫ ПАСПОРТЫ

1. Кыскача характеристика	
Муниципаль район (шәһәр округы)	Актаныш
Сәнәгать майданчыгы (парк) исеме	"Актаныш"
Сәнәгать майданчыгы (парк) статусы (төзелә торган/гамәлдәге/булдыру планлаштырыла)	гамәлдәге
Сәнәгать майданчыгын (парк) булдыру ысулы (яңа төзелеш/күчемсез милек объектларын реконструкцияләү)	Яңа
Сәнәгать майданчыгының (парк) фактта урнашкан урыны	Актаныш авылы, Урман урамы
Идарәче компания (девелопер, төзүче исеме)	"Актаныш " сәнәгать паркы УК
Факттагы адрес	Актаныш авылы, Ленин пр., 17 й.,
ИНН/ОГРН	1604010821/ 1171690098997
Житәкченең элементә өчен мәгълүматы:	-
- ФИО (тулысынча)	Пучкин Константин Юрьевич
элементә өчен телефон	8927 049 3003
- электрон почта адресы	konstantinpuchkin@yandex.ru prompark@yandex.ru
Сәнәгать майданчыгы (парк) территориясендә эшчәнлек алып баручы резидентлар саны (берәмлек)	3
Потенциаль резидентлар саны (берәмлек)	1
2. Жир кишәрлеге һәм биналар турында мәгълүмат	
Жир кишәрлеге:	
Майдан (парк) территориясенең гомуми күләме (кв. м)	13300
Сәнәгать майданчыгының (парк) буш территориясә күләме (кв. м))	-
Жирне межалау (әйе/юк) житештерелгәнме	Әйе
Жир милке формасы (шәхси/дәүләт/муниципаль)	Дәүләт
Житештерү күчемсез милек (булганда)	
Гамәлдәге житештерү һәм склад бүлмәләре (кв. м)	-
Житештерү күчемсез мөлкәтенең ирекле майданы (кв. м)	-
Күчемсез милек объектларының милек формасы (шәхси/дәүләт/муниципаль)	-

3. Резидентлар турында мәгълүмат

№	Резидент исеме	Юридик адрес	ОКВЭД классификаторы нигезендә төп эшчәнлек төре	ИНН/ОГРН	2018 ел өчен төяп озатылган продукция күләме, млн. сум	2018 ел өчен өчен жыелма салым түләүләре, млн. сум	эш урыннарын саны, бер.	Элемтә өчен мәгълүмат (телефон, e-mail)
1	"Касымовский сөт комбинаты" ЖЧЖ	Актаныш районы Киров сов. Киров ур., 51,10	5.5	1604010028/1131674003306	435,173	0,930	25	Хисмәтуллин Альберт Гомәр улы, 89656286944
2	ИП Зәйнәтдинов Б. Р.	Актаныш районы, Актаныш авылы, Пионер ур., 14	03,22	160402320900/307168208700038	0	0	0	Зәйнәтдинов Булат Рифат улы 89274640347
3	ИП Зәкиев Б. М.	Актаныш районы, Актаныш авылы, һ. Такташ ур., 9а	46,3	1650145140/308168203100011	0	0	0	Зәкиев Булат Мөдәрис улы 8(8555) 23-01-96

Актаныш районы хужалыкларының 2017-2030 елларга планы (ТР стратегиясе кысаларында)

еллар	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Жирнең мөйданы, га	119728	119728	119728	119728	119728	119728	119728	119728	119728	119728	119728	119728
шулардан сөрү	91196	91196	91196	91196	91196	91196	91196	91196	91196	91196	91196	91196
печән	8138	8138	8138	8138	8138	8138	8138	8138	8138	8138	8138	8138
көтүлек	14694	14694	14694	14694	14694	14694	14694	14694	14694	14694	14694	14694
Барлык баш саны	34308	38001	39232	40000	40768	40800	42268	42300	42400	42500	42600	44000
шулардан савым көтүе	10834	11506	12239	13000	13500	13600	14000	14100	14200	14300	14400	15000
калган эре мөгезле терлекләр	23474	26495	26993	27000	27268	27368	28268	28368	28468	28568	28668	29000
Ат	930	940	950	960	970	980	990	1000	1000	1000	1000	1000
Сөт житештерү, ц	590000	640000	690000	760000	765000	770000	775000	780000	785000	790000	795000	800000
Бер башка үстерелгән ит (кг)	244	246	248	250	251	258	268	282	293	293	294	295

Еллар	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Барлыгы техника бер.	435	430	425	420	420	420	422	410	405	400	400	400
Тракторлар барлыгы	91	94	90	88	88	88	90	90	92	94	96	100
Тракторлар (энергиягә бай)	108	103	110	108	112	115	108	110	112	115	118	120
Ашлык жыю комбайннары	28	30	32	32	30	30	28	28	30	32	34	34
Азык жыю комбайннары	170	170	168	168	165	165	163	163	161	161	155	155
Йөк автомобильләре барлыгы	100	96	94	92	90	90	90	88	88	86	86	85
шул исәптән Камаз	435	430	425	420	420	420	422	410	405	400	400	400

Кадрлар	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Житөкчеләр	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16
Бухгалтерлар	89	89	89	89	89	89	89	89	89	89	89	89
Икътисадчылар	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10
Агрономнар	27	27	27	27	27	27	27	27	27	27	27	27
Зоотехниклар	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21
Ветеринария табиблары	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30
тракторчы- машинистлар	308	308	308	308	308	308	308	308	308	308	308	308
Шоферлар	141	141	141	141	141	141	141	141	141	141	141	141
Бозау караучылар	179	179	179	179	179	179	179	179	179	179	179	179
Савымчылар	221	221	221	221	221	221	221	221	221	221	221	221
Башка	890	890	890	890	890	890	890	890	890	890	890	890
Барлығы:	1932	1932	1932	1932	1932	1932	1932	1932	1932	1932	1932	1932

1.7	Микропредприятиеләрне дә кертеп, кече һәм урта предприятиеләр әйләнеше	Мең сум	6 461 681,50	7 062 586,80	7 069 649,39	7 083 788,69	7 105 040,05	7 133 460,21	7 240 998.01	7 423 842.84
1.7.1	алдагы елга	%	72,36	109,30	100,10	100,20	100,30	100,40	2.5	2.5
1.8	Авыл хужалыгы продукциясе күләме	Мең сум	8 928 700,00	8 982 272,20	9 072 094,92	9 162 815,87	9 254 444,03	9 346 988,47	9 630 211.57	10 121 449.14
1.8.1	узган елга карата чагыштырма бәяләрдә	%	100,40	100,60	101,00	101,00	101,00	101,00	101.00	101.00
1.8.2	индексы-дефлятор, алдагы елга	%	100,30	100,60	103,50	103,20	103,40	103,60	103.60	103.60
1.9	Барлык финанслау чыганаclarы хисабына төп капиталга инвестицияләр күләме	Мең сум	2 492 600,00	4 243 338,00	2 492 600,00	2 485 720,00	2 378 400,00	2 275 800,00	2 013 482.19	1 829 489.35
1.9.1	узган елга карата чагыштырма бәяләрдә	%	92,60	170,24	58,74	99,72	95,68	95,69	96.00	96.50
1.9.2	узган елга индекс-дефлятор	%	103,70	105,30	105,10	104,00	104,10	104,10	104.00	104.00
	Мөһим предприятиеләрнең исеме	Мең сум								
1.10	Ваклап сату әйләнеше	Мең сум	1 762 250,00	1 843 300,00	1 861 733,00	1 880 350,33	1 899 153,83	1 918 145,37	1976267.09.09	2 077 076.58
1.10.1	узган елга карата чагыштырма бәяләрдә	%	101,00	102,20	101,00	101,00	101,00	101,00	101.00	101.00
1.10.2	Индексы-дефлятор, алдагы елга	%	104,00	103,10	105,20	103,60	103,90	103,90	103.9	103.9
1.11	Халыкка түләүле хезмәtlәр күләме	Мең сум	258 730,00	273 560,00	279 578,32	286 008,62	292 872,83	300 194,65	323 276.80	365 758.03
1.11.1	узган елга карата чагыштырма бәяләрдә	%	103,95	105,73	102,20	102,30	102,40	102,50	102.50	102.50
1.11.2	индексы-дефлятор, алдагы елга	%	105,30	103,90	104,60	104,20	104,40	104,40	104.40]	104.40
1.12	Ел башыннан алып, алдагы елга куллану бәяләре индексы	%	102,8	102,5	105,0	103,7	104,0	104,0	104.00	104.00
1.13	Икътисадта мәшгульләр саны (уртача еллык)	мең кеше	13,18	13,21	13,26	13,28	13,30	13,32	13.40	14.00
1.14	Хезмәт хақы фонды-барлыгы	Мең сум	2 247 311,9	2 289 893,5	2 359 775,2	2 434 466,6	2 514 986,7	2 608 718,3	2 909 132.18	3 488 648.67
1.14.1	алдагы елга	%	114,50	101,90	103,10	103,20	103,30	103,70	103.70	103.70
	аның берсе									

1.14.2	эре һәм урта предприятиеләр буенча (бюджетникларны да кертеп)	Мең сум	1 847 622,7	1 885 985,8	1 923 705,5	1 962 179,6	2 001 423,2	2 041 451,7	2 166 404,9	2 391 886,04
1.14.3	бюджет оешмалары буенча	Мең сум	760729,4	872447,0						
1.14.4	эре һәм урта предприятиеләр буенча, бюджет оешмалары хезмәткәрләреннән тыш	Мең сум	1 086 893,7	1 108 631,6	1 130 804,2	1 153 420,3	1 176 488,7	1 200 018,5	1 273 469,23	1 378 444,05
1.15	Предприятие һәм оешма хезмәткәрләренең исемлек буенча уртача саны	кеше	8084	7650	7250	7245	7240	7280	7456	7713
1.15.1	алдагы елга	%	105,10	94,63	94,80	99,90	99,90	100,60	101,00	101,20
	аңардан:									
1.15.2	эре һәм урта предприятиеләр хезмәткәрләре (бюджет хезмәткәрләрен дә кертеп)	кеше	6023	5611	5605	5200	5196	5198	5202	5208
1.15.3	бюджет оешмалары хезмәткәрләре	кеше	2986	2940						
1.15.4	эре һәм урта предприятиеләр хезмәткәрләреннән тыш	кеше	3037	3058	3068	3075	3079	3085	3094	3109
1.15.5	кече предприятиеләр хезмәткәрләре (микропредприятиеләрне дә кертеп)	кеше	2061	2039	2045	2045	2044	2082	2145	2254
1.16	Уртача айлык номиналь хезмәт хақы	сум	23165,4	24943,4	27123,9	28001,7	28947,8	29861,7	32630,7	37827,9
1.16.1	алдагы елга	%	108,90	107,70	108,70	103,20	103,40	103,20	103,20	103,20
	шул исәптән:									
1.16.2	эре һәм урта предприятиеләр буенча (бюджетникларны да кертеп)	сум	25562,2	28008,7	28568,9	29140,3	29723,1	30317,5	32078,6	35244,1
1.16.3	бюджет оешмалары буенча	сум	21230,4	24729,2						
1.16.4	эре һәм урта предприятиеләр буенча, бюджет оешмалары хезмәткәрләреннән тыш	сум	25805,0	26892,8	27430,7	27979,3	28538,9	29109,6	30891,3	34106,5
1.16.5	кече предприятиеләр буенча (микропредприятиеләрне дә кертеп)	сум	16160,8	16507,6	16837,8	17174,5	17518,0	17868,4	18962,1	20935,6

	Мөһим предприятелиеләрнең исеме	Мең сум								
1.17	Реаль хезмәт хакы, алдагы елга	%	105,93	105,07	103,52	99,52	99,42	99,23	99.10	99.00
1.18	Халыкның акчалата керемнәре	Мең сум								
1.19	Кеше башына акчалата керем (бер ай эчендә уртача)	сум	15 895,10	18 223,40	18 223,40	18 405,63	18 773,75	19 336,96	21 13.01	24 495.48
1.19.1	алдагы елга	%	98,80	114,65	100,00	101,00	102,00	103,00	103.00	103.00
1.20	Узган елга халыкның реаль акчалата керемнәре	%	96,11	111,85	95,24	97,40	98,08	99,04	99.50	100.00
1.21	Җирле бюджетка салым һәм салым булмаган түләүләр - барлыгы	Мең сум	918 789,00	363 502,00	365 000,00	368 000,00	370 000,00	373 000,00	382 023.80	397 551.21
	шул исәптән:									
1.21.1	кече һәм урта предприятелиеләрдән	Мең сум	49 600,00	50 000,00	50 346,00	50 850,00	51 400,00	51 800,00	52 895.43	54 772.87
1.22	Физик затлар милкенә салым	Мең сум	216 854,00	263 679,00	265 000,00	267 000,00	270 000,00	272 970,00	283 754.55	308706.30
1.22.1	алдагы елга	%	100,20	121,59	100,50	100,70	101,00	101,10	101.40	101.90
1.23	Теркәлгән эшсезләр саны (вакыт азагына)	кеше	40,00	35,00	35,00	35,00	35,00	35,00	35.00	35.00
1.24	Теркәлгән эшсезлек дәрәжәсе (чоры ахырына)	%	0,30	0,24	0,24	0,24	0,24	0,24	5.24	5.24

Район бюджетінің төп финанс күрсәткешлере

6 нчы кушымта

Күрсәткеш	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2030
Жірле бюджет керемнере	798561,6	741955,0	755036	1411914	960273	901624	813873	813873	813873	813873	813873	813873	813873
Салым керемнере	279071,9	267880	283199	890756	334654	303271	312283	312283	312283	312283	312283	312283	312283
Физик затлар милкенә салым	222776,5	207912	216422	822017	263679	234128	241152	241152	241152	241152	241152	241152	241152
Аерым эшчәнлек төрлере өчен вмененный керемгә бердәм салым	8593,6	8758	7845	7775	7723	7108	7108	7108	7108	7108	7108	7108	7108
салым салуның гадиләштерелгән системасы	6887,6	8204	5617	7596	7435	9000	9028	9028	9028	9028	9028	9028	9028
бердәм авыл хужалыгы салымы	1476,8	1213	1340	1785	1994	2810	2965	2965	2965	2965	2965	2965	2965
Физик затлар милкенә салым	5432,8	5171	2880	4220	4564	5048	5160	5160	5160	5160	5160	5160	5160
жир салымы	12441,6	13249	14651	20341	20103	18323	19560	19560	19560	19560	19560	19560	19560
дәүләт пошлинасы	1128,8	1935	1830	1358	1416	1566	1722	1722	1722	1722	1722	1722	1722
салым салуның патент системасын куллануға бәйле	112,6	161	378	333	443	288	588	588	588	588	588	588	588

рөвештә алына торган салым													
Башка	-	-	1485	1699	1861								
Акцизлар	20221,6	21277	30751	23632	25436	25000	25000	25000	25000	25000	25000	25000	25000
- салымга карамаган керемнәр	20454,1	30570,0	25830	28033	28846	37600	15760	15760	15760	15760	15760	15760	15760
дәүләт һәм муниципаль милектәге мөлкәтне файдаланудан керемнәр (мөлкәтне, жирне арендау)	10213,5	9344	10387	10721	10255	10816	10822	10822	10822	10822	10822	10822	10822
матди һәм матди булмаган активларны (мөлкәт сату, жир сату)	2378,3	11001	3043	2776	2513	12201	1353	1353	1353	1353	1353	1353	1353
әйләнә-тирә мохиткә тискәре йогынты ясаган өчен түләү	1413,5	1573	1442	860	606	885	885	885	885	885	885	885	885
салым булмаган башка керемнәр (шул исәптән штрафлар, санкцияләр)	6339,0	8642	10958	13676	15472	13698	2700	2700	2700	2700	2700	2700	2700

Башка дәрәжәдәге бюджетлардан, шул исәптән	499646, 2	443505	446007	493125	59677 3	56075 3	48583 0	48583 0	48583 0	485830	485830	485830	485830
- дотацияләр	0	0	0	0	27848	16447	16447	16447	16447	16447	16447	16447	16447
- субвенцияләр	192359, 4	204511	198855	196510	21900 3	25772 2	22904 9	22904 9	22904 9	229049	229049	229049	229049
- субсидияләр	255240, 7	186102	202603	231495	30118 1	23712 1	24033 4	24033 4	24033 4	240334	240334	240334	240334
- Татарстан Республикасының башка бюджетара трансфертлары	52046,1	55281	45694	64947	47871	49462	0						
- бушлай башка акчалар	110,0	1250,0	0	350	1000								
Узган еллардан калган максатчан билгеләнештәге субсидияләрне, субвенцияләрне һәм башка бюджетара трансфертларны кире кайтару	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Узган еллардан калган максатчан билгеләнештәге субсидияләрне,	-610,8	-3639	-1145	-177	-130	0	0	0	0	0	0	0	0

субвенцияларне һәм башка бюджетара трансфертларны кире кайтару													
Жирле бюджет чыгымнары	825560, 4	738814, 0	752442	121248 5	10751 00	99307 3	81387 3	81387 3	81387 3	813873	813873	813873	813873
Гомумдәүләт мәсьәләләре	69107,2	62308	69967	117130	11523 4	11006 8	71707	71707	71707	71707	71707	71707	71707
милли оборона	1787,6	1790	1838	1878	2072	2160	2160	2160	2160	2160	2160	2160	2160
милли куркынычсызлык һәм хокук саклау эшчәнлеге	850,3	1031,0	1118	1300	1770	1753	1816	1816	1816	1816	1816	1816	1816
Милли икътисад	27921,4	22002	51869	280519	12449 7	75772	25192	25192	25192	25192	25192	25192	25192
Торак – коммуналь хужалык	74957,1	65244	44440	150624	88757	87570	32382	32382	32382	32382	32382	32382	32382
Әйләнә-тирә мохитне саклау	1442,3	1430,0	987	2040	2188	1431	2676	2676	2676	2676	2676	2676	2676
мәгариф	511108, 6	475454	490755	547944	58752 6	53046 4	50813 8	50813 8	50813 8	508138	508138	508138	508138
мәдәният, кинематография	65702,0	66989	65643	89575	10101 4	97767	98051	98051	98051	98051	98051	98051	98051
Сәламәтлек саклау	359,8	395,0	408	433	435	458	458	458	458	458	458	458	458

Социаль саясәт	69407,1	24133	23220	18744	46579	36314	14007	14007	14007	14007	14007	14007	14007
физик культура һәм спорт	2917,0	18038	2193	2295	5038	49316	57286	57286	57286	57286	57286	57286	57286
массакуләм мәгълүмат чаралары	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
муниципаль бурычка хезмәт күрсәтү	0	0	4	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Бюджетара трансфертлар	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Житешсезлек(-)	- 26998,8	3141	2594	199429	- 11483 7	-91449	0	0	0	0	0	0	0
бюджет алу кредиты			5561,0			0							
бюджет түләү кредиты				5561,0		0							